

Danskernes Historie Online

Danske Slægtsforskeres Bibliotek

Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliseringsprojekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt Danskernes Historie Online - Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her: <https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat>

Ophavsret

Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

Links

Slægtsforskeres Bibliotek: <https://slaegtsbibliotek.dk>

Danske Slægtsforskere: <https://slaegt.dk>

HARDSYSSELS AARBOG

UDGIVET AF
HISTORISK SAMFUND
FOR RINGKJØBING AMT

21. BIND

K Ø B E N H A V N

I KOMMISSION HOS P. HAASE & SØN

1 9 2 7

A. Rasmussens Bogtrykkeri, Ringjøbing.

INDHOLD

	Side
A. Ravnholt: Af en Landsbylærers Dagbog	1
P. Storgaard Pedersen: Smaatræk om Familien Krag's Medlemmer her i Hardsyssel	73
Oscar Rygaard: Nogle Barndomsminder fra en Købmandsgaard paa Landet og fra København i 1840—50erne	96
Peter Skautrup: Nogle Højnavne i Hardsyssel	120
P. Storgaard Pedersen: Fra Holmsland. Træk af Øens og Klitens Historie i ældre Tid	136
P. Storgaard Pedersen: Meddelelser om en gammel Bondeslægt i Sdr. Esp	159
P. F. Pedersen Paarup: Salget af Gjording-Vemb og Bur Kirker	164
Navnefortegnelse	168
Regnskab	171
Medlemsfortegnelse	173

AF EN LANDSBYLÆRERS DAGBOG

Ved *A. Ravnholt.*

De gamle Landsbydegnes Tid maa vel nu siges at høre Fortiden til. Overgangen fra den Tid da man almindelig og med Rette anvendte Ordet Degn for Skolelærere og Kirkesangere paa Landet til den nyere Tid, da Landsbydegnen er afløst af Læreren med den bedre Uddannelse og mere moderne Støbning, kan ikke bestemt angives. Det afhænger jo meget af vedkommende Personers og Egenes Forhold.

Vidt forskellige som de enkelte naturligvis kunde være, var der dog f. Eks. over næsten alle Landsbylærerne i Vestjylland i Tiden fra omkring Midten til henimod Slutningen af 19. Aarhundrede et fælles Præg, der naturligvis i nogen Grad var en Følge af de nogenlunde ens, i Reglen fattige, Kaar, hvorunder Lærerne da levede.

Som Helhed kan det sikkert siges, at Landsbylæreren i nævnte Tidsrum røgtede sin Gerning i Skole og Kirke med stor Nidkærhed og Trofasthed og derved ogsaa har givet sit Bidrag til den aandelige og materielle Opgang, som særlig er betegnende for den danske Bondestand i den Tid.

Om den Landsbylærer, nemlig L æ r e r N. K. H e n r i k s e n i T v i s, af hvis Dagbogsoptegnelser her i det følgende skal gengives en Del Udtog, kan det i hvert Fald siges, at han omfattede sin Gerning med

en sjælden Interesse. Hans Arbejdsdag faldt netop i 19. Aarhundredes sidste Halvdel, og skønt han som Lærer i de fattige Hedesogne Hodsager og Tvis i det ydre delte Kaar med Tidens Landsbydegne, og hans Livsgerning øvedes omtrent i det Tidsrum, da Degnenes Kaar og hele Præg ændredes fra den ældre Tids trykkende Forhold til Nutidens forbedrede Vilkaar, maa det sikkert siges, at Henriksen i Henseende til personlige Egenskaber, Kundskaber og Viden saavel som sand menneskelig Dannelse stod over de fleste af sine samtidige Standsfæller. Hans store Kundskabsfylde og sjældne Evner for Livsgerningen, hans rige menneskelige og kristelige Erfaring er der sikkert endnu adskillige nulevende, baade Elever og andre, han kom i Berøring med, som vil erkende, at de har nydt Gavn af.

Lærer Niels Sehested Kjerulff Henriksen blev født i Holbæk den 6. Juli 1844. Han var Søn af Farvermester N. F. Henriksen og Hustru Ciliane Johanne Reichnagel. I Holbæk opholdt Henriksen sig til sit 11te Aar, gik i de sidste 3 Aar i en privat Realskole, men blev nu, da Hjemmet opløstes, sat i Pleje hos sin Moders Adoptivfader Skræddermester N. S. Kjerulff i Lemvig, efter hvem han var opkaldt. Her tog han i 1859, knap 15 Aar gammel, den saakaldte lille Præliminæreksamen og fik allerede 1. Maj samme Aar Plads som Huslærer i St. Gammelby, Mejrup v. Holstebro. Efter 2 Aars Forløb blev han nu 1. Maj 1861 konstitueret til »paa eget An- og Tilsvare« at forestaa Undervisningen ved Taabøl Skole i Vestervig Sogn, samt delvis at forestaa Kirkesangen i den store Vestervig Kirke. Efter eget Ønske opgav Henriksen nu denne Gerning efter 1 Aars Forløb for at søge videre Uddannelse som Lærer ved Blaagaards

Seminarium i København, hvorfra han i Juni 1864 bestod Skolelærereksamen med Karakteren »meget duelig«.

Blandt Henriksens mange Efterladenskaber findes nu en Del Dagbogsoptegnelser, der netop tager deres

Gruppenbillede af Lærer Henriksen og hans Skoleelever
i Holstebro. 7. Januar 1868.

Navnene paa Eleverne var i ubekendt Orden.

Karl Zoll, Kristian Stokholm, Nikolaj Stokholm, Vilhelm Hjerminde, Alexander Reumert, Johs. Karstensen, Peter Vejlstrop, Karl Hare, Kristen Traberg, Lauritz Nødskov, Elliot Nødskov, Kresten Ulsø, Peter Schönau, Henrik Thaarup, Kristian Thaarup, Valdemar Jensen.

Begyndelse kort efter, at han i 1864 har bestaaet sin Eksamen. De bærer alle Vidnesbyrd om hans Grundighed og Akkuratesse ogsaa med alt skriftlige Arbejde. Tillige afspejler sig deri en god Del af Forfatterens bedste Egenskaber ofte prægede paa en Gang af hans gudhengivne Fromhed og hans Sans for Humor.

Optegnelserne giver endvidere et godt Billede af

mange Tilstande og Forhold i den paagældende Tid og Egn, især naturligvis Henriksens egne Livsforhold, og gengives her i skønsomt Udvalg.

D A G B O G

over mit Livs Begivenheder og Omskiftelser
fra 1ste Juli 1864.

1. Juli. Hvilken mærkelig Forandring er det nu ikke for mig næsten i alt efter min nylig tilendebagte Eksamen. Fra 9. Maj 1863 til 23. Juni 1864 stod jeg for det meste op Kl. 4 Morgen og læste til Aften (det vil sige da i Sommertiden); men nu har jeg i disse Dage sovet om Morgenen indtil Solen med sine varme Straaler oplivede min sovende Sjæl og aabnede mine brune Øjne; ja! i Dag sov jeg ubegribeligt nok til 9 uden mindste Afbrydelser. Dog takker jeg Gud, at jeg har Kraft til at vaage, naar Pligten og mit eget Vel fordrer det. Gid det altid maa være saaledes!

Jeg læser i disse Dage »Udvalgte Stykker af den svenske Literatur.« — Stakkels Nikander! hvor lig er Du ikke som Digter og med dit ulykkelige Liv vor ulykkelige Johannes Ewald? Hvor skjøn er ikke Digtet »Den sidste Fascari«! Af de faa Digte, jeg har læst, har intet rørt og henrykt mig saa dybt som det!

Malerisamlingen paa Kristiansborg har jeg i Dag fra 1—3 været oppe at se. Det blænder næsten Øjet ved Beskuelsen af disse herlige Billeder paa Væggene af de høje Kongesale, hvis bonede Gulve betrædes af høje og lave. »Den danske Skole« har i mine Øjne dog Fortrinnet for de ældre og fremmede Kunstnere, thi de fremstillede Livsbilleder af vort eget Liv i Danmark, vort Fædreland, og Billeder efter vor egen Natur.

Hvor livligt og skuffende ser ikke »Sorteperspiller-

ne«, »Udpantningen« og »Bruden som smykkes af sin Veninde« ud?

2. Juli. Kl. 10 gik jeg hen til Markus Skov*) for at faa ham med ud at hente mit nye Tøj hos Andersen i Store Grønnegade. Jeg finder ham ikke i sin egen Stue, men gaar ind hos Fink lige over for og der sidder Markus Skov, Fink og Skok og spiller »fed og mager«. — Skov fulgte mig nu ind til Skrædderen, hvor vi efter en kort Venten modtog Tøjet, som jeg sendte hjem til mit Logis i Smedegade 2den Sal, hvorpaa vi eenstemmigt besluttede at gaa ud at bade, da Vejret var dejligt. Vandet var kun 13° varmt, og det kostede 12 Sk. pro persona.

3. Juli. At høre gamle Grundtvig tale sin kjære Menighed et Trøstens Ord til, kunde jeg ikke lade være, endskjønt jeg i de sidste Maaneder for det meste maatte lade det være for Eksamenslæsningens Skyld. Fra 10—12 var jeg i dette Øjemed i Vartov Kirke, som altid er opfyldt af en talrig Mængde af Tilhørere, vistnok i Ordets sande Forstand en kristelig Menighed i den sande store Kirke. Hvorlænge den nu 80-aarige Olding vil kunne holde det ud at forrette Hyrdetjenesten er ikke let at sige; thi skjønt hans Aandsevner ere usvækkede, er hans Livskraft desværre overordentlig svækket. Intetsteds i nogen Kirke har jeg fundet en saa dejlig Menighedssang som der, men det er jo ogsaa den gamle Skjaldekonge i Nord, som her er Menighedens Hyrde.

Kl. 8 gik jeg en lille Tur ind i Tivoli, hvor jeg morede mig fortrinlig for 24 Sk. Koncerten er det dejligste af det altsammen, og i Dag var det især overordentlig yndigt at høre, da en lille Dreng mageløst

*) Ogsaa Elev fra Blaagaard; Lærer i Hodsager (1867), Fering og Dybe. Senere Smørgrosserer i København.

skjønt akkompagnerede Koncerten med en Tromme, hvilket var den kraftigste og yndigste Musik, man kan tænke sig.

Fyrværkeriet, som blev afbrændt Kl. 11, tog sig særdeles malerisk ud i den dejlige stille Aftenluft. Hvor skuffende lig var det ikke et Stjernes kud, naar Amizi sendte sine smaa Ildstjerner op i Luften, og intet af den Slags har jeg set skjønnere end de 3 snurrende Hjul med de mange Farver, der tilsidst svandt ind til Danebrogsfarverne, som, svævende i Luften, tilsidst udslykkes. Da lød de 3 Kanonskud. og alle strømmede ud af Haven.

4. Juli. Da jeg nu maa til at søge om at faa en Ansættelse, gik jeg i Formiddags hen til Tang*) for at faa nogle Oplysninger i den Retning. Han indbød mig til at følge med ud i Skoven med de andre, da Blaagaards Seminariums Stiftelsesdag skulde helligholdes som sædvanlig ved en saadan Tur. Det var rigtignok min Mening at blive hjemme og skrive min Ansøgning færdig; men da Tiden nærmede sig, kunde jeg ikke styre mig og gik hen til Markus Skov for at faa ham med. Vi gik da ad Østerbro for at kjøre med en Kapervogn derud. De øvrige (Eleverne) gik derimod derud med Tang samt Lærerne N. Lindberg,**) Møller og Sanglærer Hansen i Spidsen.

Vi fik nu fat i en Kapervogn og rullede saa afsted til »Slottenlund«. — — Da vi var ankommen til Charlottenlund, gik vi ind i Skoven og satte os lidt fra Vejen paa en Træstub. Kronprinsen kom kjørende forbi, og hurtigt stode vi op paa Stubben og gav ham et kraftigt Hurra; maaske han ikke havde for-

*) Forstanderen for Blaagaards Seminarium J. T. A. Tang 1828—1904.

***) Den senere Valgmenighedspræst i Kerteminde. 1829—1886. Forfatter.

tjent det, men det tænkte vi ikke paa i Øjeblikket. — — — Efter lang Tids Venten kom endelig Toget, og vi sluttede os til Troppen for at følge med til Fortunen; med Sang og Lystighed kom vi endelig henved Kl. 6 dertil, og nu blev der rettet an for os. Alle satte sig ned, hvorpaa Madvognen kjørte frem paa Pladsen. — — — Efterat Maaltidet var holdt med stor Munterhed og Gammen, stod Hr. Tang op paa en Kasse og talte nogle faa Ord, hvorimellem han indflettede følgende morsomme og temmelig træffende Fortælling, som skulde paa en lignelsesagtig Maade bevise Eksamensvæsenets Tomhed og Upaalidelighed:

»I længst forsvundne Dage blev der en Gang en kostbar Guldring borte for Kongen. For at faa den igen blev alle Landets vise Mænd og Præster sammenkaldte, for at de ved deres Visdom, som de havde lagt for Dagen ved at tage de svære lovbefalede Eksaminer, skulde sige, hvem Tyven var. En forslagen Smed fik nu Lyst til at spille disse eksamensdygtige Herrer et Puds.

Han forskaffede sig en gammel Præstekjole med Krave, hvorpaa han begav sig til Hoffet tilligemed de andre. De bleve alle opstillede i en Række bag efter hinanden, og Smeden kom til at staa bagerst. Paa Hofmændenes indbyrdes Samtale mærkede han, at det kunde ikke være andre end en af dem, der var Tyven.

Da nu den første af Tjenerne kom ind for at opvarte ved Spisningen, sagde Smeden (dog kun saa højt at kun Tjeneren kunde høre det): der kom den første. Tjeneren studsede og saa til Smeden i Præstekjolen. Da han kom ud til de andre, sagde han, at den Præst, som sad allernederst, maatte de endelig tage sig i Agt for, thi han var vist den klogeste af dem

alle. Da den næste Tjener kom ind, sagde den for-
mummede Smed: der kom den anden! Til den 3. sag-
de han ligeledes, og han blev forskrækket og gik hur-
tigt ud. Smeden fulgte hemmelig efter og sagde til
dem, at han vidste godt, at de havde taget Kongens
Ring; men hvis de vilde lade ham faa den, skulde han
redde dem ud af Forlegenheden. De gav ham nu Rin-
gen, som han stak ind i en frisk Kartoffel, og kaste-
de den ud i Hønsegaarden, hvor den største af Kal-
kunerne slugte den.

Efter at Maaltidet inde i Salen var til Ende, traadte
Kongen frem og spurgte, om nu nogen af de højlær-
de Herrer kunde sige ham hvem Tyven var, saa skul-
de de faa en stor Belønning. Smeden tog da til Orde,
og sagde, at han var bleven sat helt til Side og intet
Embede havde faaet, hvorfor han ikke havde sine
Eksamensattester i Orden, men han trode alligevel,
at han kunde give Besked om Ringen. Han sagde da,
at den store Kalkun, som gik ude i Gaarden blot skul-
de slagtes, saa vilde man finde Ringen i dens Mave,
og da man gjorde dette, fandt man ogsaa ganske rig-
tigt Ringen.

Smeden i Præstekjolen blev nu agtet for den lær-
deste Mand i Riget, og han fik et fedt Embede. Da
han om Søndagen derefter holdt sin første Prædiken,
ventede alle, at det skulde blive en mageløs herlig
Tale. Til Folks store Forbavselse sagde han dog kun
de Ord. Jeg skal prædike; jeg skal prædike, som han
gentog flere Gange. Og saaledes blev det ved flere
Søndage efter hinanden.

Endelig indgav Menigheden en Klage over deres
Præst med Bøn om at faa ham afsat. Der blev nu af-
sendt en Biskop til Sognet, hvilken skulde undersøge
Sagen. Smeden var nu i Knibe, men han hittede dog

paa Raad; ja, han spillede de høje, lærde Herrer endnu et Puds; thi han lod hemmelig Gulvet og Bjælkerne i Prædikestolen omtrent gjennemsave, saa at det hele kunde falde ned, naar han slog dygtig paa Kanten af Stolen. Som han nu næste Søndag kom i Kirken og besteg Prædikestolen, talte han saaledes i Bispens Paahør: Jeg skal i Dag prædike saaledes for Eders Øren, at I skulle høre, at jeg kan det, og hvis I ikke ville tro det, skal jeg med nogle Slag bringe Prædikestolen til at falde, saa I syndige Kroppe skulle se det med Forfærdelse for Eders ulovlige Klage over mig. Da han havde sagt dette, slog han 3 kraftige Slag paa Kanten, og hele Stolen med Undtagelse af den Planke, hvorpaa han stod og som ikke var gennemsavet, faldt øjeblikkelig ned. Hele Menigheden løb i største Forfærdelse ud af Kirken, hvorefter Bispnen gik hen til Præsten, bukkede for ham og sagde, at han var en altfor lærd Mand til at være Hyrde for denne Hjord; han maatte nu have et højere Embede i Staten, hvilket han nu ogsaa fik, hvorvel man for Resten ikke ved, hvordan han skikkede sig i det.«

Efterat Tang havde talt, udbragte han et Leve for Blaagaards Seminarium og for den Yngel (de demitterede Elever), som nylig var udgaaet derfra. Dette blev besvaret med et nifoldigt Hurra! Ligesom jeg var i Færd med at træde frem, sprang Markus Skov op og udbragte med nogle faa Ord en Tak samt et »Leve« for alle Blaagaards Lærere, der ligeledes blev besvaret med et nifoldigt Hurra!

Da det nærmede sig Aften, brød hele Forsamlingen op med Lærerne og Seminarie-Sangforeningen i Spidsen, ordnede to og to, for at begive sig paa Hjemvejen. Ved »Kongens Kilde« gjorde vi Holdt for at læske os med Kildevand, mens Sangforeningen

sang nogle Sange. For Resten gik det hele Vejen med Sang og Lystighed. Da vi kom til Charlottenlund, gik jeg tilligemed en Del andre op i en Kapervogn, hvorpaa vi for 12 Sk. snart rullede afsted paa den dejlige Strandvej med stadig Sang og Kommers, indtil vi Kl. 9 $\frac{1}{2}$ stod af ved Hjørnet af Fælledvej og Nørrebrogade.

Dette var den sidste Gang jeg samledes med det kjære Blaagaard, og Afskeden var jo, Gud ske Lov. munter og glædelig.

6. Juli. 15.-Aarsdagen for Slaget ved Fredericia er oprundet med skyfri Himmel og straalende Sol, og ligesom Krigen den Gang rasede over Danasletten, saaledes er det ogsaa nu; men den Gang flagrede Sejrens og Lykkens Engel over Danmark, nu derimod ser det desværre ud til, at Danebrog skal trædes under Fødder af Tysklands rovgriske Ørn, da dets ædle Fører, Fr. 7., ligger under Mulde. Ja, det ser i Øjeblikket ud til, at denne Kamp skal være Danmarks sidste Dødskamp. Dog den store Gud raader for alt; paa ham maa vi lide.

I 20 Aar har jeg nu set Dagens Lys som en Dane-søn. Gid jeg, naar Timen kommer, maa dø som en saadan i et ubetvunget men frit Fædreland, det gamle Danmarks Rige. — Ja, gid jeg alle mine Levedage maa kunne virke frit i Skolen for de kjære smaa, at jeg maa kunne gjøre dem til kristne og kjærlige Danemænd og -kvinder, der ville elske deres Fædreland og vove Liv og Blod for det, naar det atter en Gang bliver stedt i Fare. — Herren give mig og alle danske Lærere Kraft og Vilje dertil.

Efterat jeg i Formiddags havde taget mig en Spadseretur, og spist til Middag, læste jeg lidt islandsk. Jeg havde købt lidt Chokolade og Hvedebrød, som

Md. Lundholm tillavede for mig, og sammen med Md. Jensen og min Værtinde samt Familie drak jeg saa Kl. 3 et Par rigtige gode Kopper og røg en Cigar derovenpaa. — Derefter gik jeg til M. Skov for at forslaa den øvrige Rest af Dagen i hans Selskab. Jeg mødte ham, da han netop vilde gaa til mig. Nu fulgte jeg saa med ham hjem, hvor Kornerup snart efter kom; da de fik at vide, at det var min Fødselsdag, fik jeg hverken Rist eller Ro, førend de havde faaet mig til at love at give 3 Arrakpunsche. Vi gik derfor hen til Nielsen paa Hjørnet af Nørrebrogade og Dosseringen og drak hinandens Velgaaende.

For første Gang har jeg i Dag skrevet og afsendt en Ansøgning til Kommunalbestyrelsen i Thisted om at faa det ledige Embede i Regning og Skrivning ved Realskolen der. Det bliver maaske nok heldigt paa saadan en Dag, som jeg meget vilde ønske, da jeg har stor Lyst til at virke som Lærer der. — Dagen er endt, nu vil jeg sove med det Haab.

7. Juli. Nu har jeg da igen begyndt at tage fat paa Bogen, vel ikke paa Eksamenbogen, den er lagt paa Hylden; men jeg læser hvad jeg har L y s t til og sand Nytte og Glæde af. Jeg læser ikke Romaner, men derimod vil jeg til at gaa lidt bedre til Bunds i islandsk, engelsk, fransk og dansk Literatur og religiøse Skrifter, samt Historie. Jeg har i Dag læst lidt i »Hervarar saga« paa Islandsk, samt Kimbal »Saint Leger« paa Engelsk.

Det er i Dag 1. Dag efter Eksamen, som jeg har haft egentlig Lyst til at læse. Nu tænker jeg ogsaa, Glædesrusen er dunstet bort, og jeg har derfor for det meste været hjemme i Dag.

8. Juli. I Formiddag regnede det stærkt, hvorfor jeg var nødsaget til at holde mig indenfor mit Væ-

relses 4 Vægge, forslaaende Tiden med at læse Islandsk. Dog blev det Tørvejr efter Middag og et dejligt Solskinsvejr. Markus Skov og jeg fulgtes nu ad langs med Søen og over Østerbro til Langelinie for at se de nye Befæstninger, som der opføres, og de svære 168 Punds Kanoner. Der var opført et svært Blokhús og en Zigzagsmur med Cementforbinding bagved det gamle Brystværn. Der bliver lagt Kanoner paa et fast Plankeunderlag, hvorpaa Kanonlavetten kan rulle. Ingen Vind blæste, og Sundet og Rheden var derfor saa rolige og spejklare med Himlens blaa Farve. — De store Brumbasser, som gabende laa bag Brystværnet, syntes ligesom mørkt at forudsige en brat og sørgelig Forstyrrelse af Freden i denne dejlige Natur, som var for skjøn til at skue nogen rovgjerrig Fjende. — Herren give det aldrig maa ske! —

— —

10. Juli. I Formiddags var jeg i Vartov Kirke for at høre Guds Ord gennem gamle Grundtvigs egen Mund. Han bad en inderlig Bøn for Danmark, det Fædreland, som næsten ingen har elsket som han. Derfra gik jeg hen og spiste til Middag, hvorpaa jeg gik hjem og læste til Kl. 3. Om Aftenen gik jeg sammen med Skov og et Par andre ud ad Bülovsvæjen for at more os lidt paa »Sommerlyst« og »Alleenberg«. Der var Liv og Lystighed i alle Retninger, og vi blev derude til Kl. 1, indtil vi endelig da fandt for godt at gaa hjem i Seng.

— —

12. Juli. Vi fik dog læst en god Del Islandsk i »Hervarar Saga« idag. Den er meget morsom og interessant. Efter Middag læste jeg Øehlenslægers »Helge« og »Yrsa«, som ere næsten vor store Skjaldekonges

mest opløftende og herligste Digte. Vil man indvende imod deres Skjønhed i Poesi, at Blufærdigheden paa et Par Steder kan saares, maa Erindringen om, at det er den kraftige Heltetid, som Digteren her iklæder et saa herligt Billede, vist kunne afvise disse Indvendinger. — —

13. Juli. Hjalmar's Svanesang efter Tvekampen med Angantyr gav os i Dag nok at bestille, da de islandske Vers som oftest er noget vanskelige at oversætte. — Varmen sløver ogsaa een meget, naar den er saa trykkende, som vi har haft den de sidste Dage. — —

Efterat Henriksen i Juli Maaned 1864 var rejst hjem til sine Plejeforældre i Lemvig, opholdt han sig i denne By i henved et Aar, i hvilken Tid han dels var Huslærer hos Konsul Møller og dels forberedte et Par unge Mennesker til Seminariets Mellemklasse. Den ene af disse, N. Christensen, blev senere Lærer ved Lemvig Borgerskole. Samtidig søgte Henriksen naturligvis Embeder, men da det paa den Tid var vanskeligt at faa et saadant, især fordi en Del fordrevne sønderjydske Lærere blev foretrukne, og da Henriksen tillige var meget optaget af de grundtvigske Skoletanker, flyttede han 1865 efter Opfordring af Pastor N. J. Jensen*) til Holstebro, hvor han oprettede en Real-Friskole, der havde Lokale i Vestergade.

Af Optegnelser fra den Tid skal her kun anføres:

»5. Søndag efter Trinitatis den 16de Juli 1865 forrettede jeg Kirkesangerforretningen ved Eftermiddagsgudstjenesten i Holstebro Kirke.«

*) Sognepræst i Mejrup og Kateket i Holstebro — senere bekendt under Navnet »Ebeltoft-Jensen«.

»10. Søndag efter Trinitatis, d. 20. August 1865, var jeg Kirkesanger i Lemvig Kirke paa Grund af Aggersborgs Fraværelse. Katheket Lund*) var Præst og hans lille Søn blev døbt af ham selv med Navn Kristian Dinesen Lund. Der blev sunget Salmerne 361, 285 og 249 (evang. christelig Salmebog?) samt efter den dejlige Prædiken 266, 320, 323 og 136. Efter endt Tjeneste var jeg derhenne til Barselgilde.«

»13. Søndag efter Trinitatis forrettede jeg Kirkesangen i Holstebro Kirke.«

Under den smukke Titel:

MINDET, ØJEBLIKKET OG FREMTIDSHAABET

foreligger nu fra Henriksens Ophold i Holstebro og senere Liv flere Dagbøger af hvilke her skal gives:

1867.

Tro, Haab og Kærlighed.

Oktober:

»Ingen kender Dagen, før Solen gaar ned.«

»Klokken slaar, Tiden gaar, Evigheden forestaar.«

»Herre! Dine Veje ere usporlige.«

22. November. Naar jeg over Optegnelserne i dette Aar sætter Ordene Tro, Haab og Kærlighed, er det min Tanke dermed at udtrykke, at disse Følelser i dette Tidsrum mere end nogensinde og, hvad det sidste menneskeligt talt angaar, først da stærkt har rørt sig og har fæstet uoprykkelig Rod i Hjærtet.

Søndag den 7. April trolovede jeg mig i Vorherres

*) Den senere bekendte Pastor M. A. S. Lund i Vium pr. Kjellerup.

Navn med min Kæreste, min dyrebare Elise. Jeg var glad til fuldeste Maal, men i Alvor.*)

Det er i Dag Richters Dødsdag, da han paa Vestindiens fjerne Ø, skilt fra hvad han elskede højst paa Jorden, maatte udaande sin Sjæl og samme Dags Aften begraves. Hjælpeløs stod da min kære Lise i Verden med en lille Datter.**) Men Herren er Enkers Forsørger og faderløses Fader.

Som jeg i Kærlighed føler det som min Pligt at blive en kærlig Fader for hendes lille Datter, er det mit Hjertes højeste Ønske en ligesaa kærlig Mand.

26. Oktober. Jeg var i Eftermiddag henne i Kirken at spille Orgel. Jeg har nu faaet lært 20 Koraler, men der er langt igen. Dog maa jeg ikke trættes, men arbejde ufortrøden, at jeg kan faa Eksamen deri.

Lise var atter syg i Aftes og trængte til Hvile; hun arbejder ogsaa for meget i Frølund's Hus. Vorherre bevare hende og lille Emilie. Det var Synd om hun nogensinde skulde komme til at føle sig som Stedbarn. Kl. 9 forlod jeg begge mine kære og gik hjem.

29. Oktober. Min gode Ven og Kollega Hansen-Sir har i Dag haft Bryllup med Frk. Ludovika Gundelach. Gud velsigne deres ægteskabelige Samliv og lade hende blive ham en god Hustru.

Naar mon jeg skal kunne føre min Lise som Brud til Alteret? Hun havde hele Dagen været i daarligt Humør, men jeg stræbte efter bedste Evne at fordrive det. Maatte vi altid forstaa i Kærlighed at mild-

*) Henriksens udmærkede og trofaste Hustru og Medhjælp hed Elise Franziska Thorkeline Richter, den Gang Husbestyrerinde for Kordegn Frølund, Holstebro. Hun var Enke efter Skibskaptejn R., der døde som Havnemester paa St. Thomas 1864. Fru Henriksen døde 1896.

**) Emilie, gift med Mejeribestyrer Bang Knudsen, nu boende i Askov.

ne hinanden Sorgen; som det lykkedes mig denne Gang, saa vil nok alt blive godt.

N o v e m b e r.

»Kærlighed er som det klare Guld!«

1. November. Jens Gammelby var her i Dag med Anders, som nu skal paa Højskolen i Staby. Det er glædeligt, hvorledes Sandsen for Oplysning trænger sig frem hos Folket!

2. November. Heller ikke denne Dag bragte mig Efterretning om det søgte Embede i Slagelse; det er vel nu givet til en anden. Dog mistrøstig er jeg ikke, thi jeg stoler paa Herren. Naar hans Tid kommer, giver han nok et Levebrød til mig og mine kære. Blot nu Lise vil kunne bestaa i Taalmodighed; hun sukker efter en forbedret Stilling. Det er nu Aften og jeg synger: »Bliv hos os, naar Dagen helder« — Bliv hos os ogsaa, naar Livets sidste, bittere Dag helder!

8. November. Mit lyse Haab om Embedet i Slagelse skuffedes. Nu i Guds Navn! Jeg skal maaske have flere Skuffelser i den Retning. Herren vil maaske der- ved styrke mig, at jeg som Ægtemand, naar den Tid kommer, bedre kan bære Livets Strid og Møje og kraftigt arbejde for at skaffe mine kære Brødet. Lise vil da nok staa ved min Side som et trofast Støtte. Hun skal med Guds Hjælp ikke have taget fejl af mig. Jeg vil gøre alt for at gøre hende lykkelig.

Natten stunder til; jeg maa til Ro for frisk og glad at vaagne i Morgen, til Ugens vante Gerning. Gud lægge sin Velsignelse deri.

9. November. Det lader til, at Frølund paa Trods søger sig en ny Husbestyrerinde for at bringe Lise i Forlegenhed. Hun var derover meget bekymret i Aften. Gud give mig et Kald inden Foraaret, saa at det

næste Hus, hun skal flytte ind i maa være vort fælles Hjem. Giv os da hverken Armod eller Rigdom, men uddel til os vort beskikkede Brød.

10. November. I Dag, da det var Søndag, havde jeg bestemt at skrive en Ansøgning til Søllested paa Lol-land; men da lille Emilie kom hened, blev jeg forhindret deri.

13. November. I Dag fik jeg afsendt Ansøgning om Embedet i Søllested. Lise er lidt personlig bekendt med Biskop Bindesbøll og vil skrive ham til angaaende Ansøgningen, men det hjælper vel sagtens ikke noget.

14. November. Der var i Aftes Spilleselskab hos Fuldmægtig Nødskovs, som jeg maatte deltage i, skønt jeg hellere vilde have været i Lises Selskab. Gæstgiver Kragelund (Kærnepeter) havde en aldeles ny funk-lende Firskilling, som jeg for Løjers Skyld købte til lille Emilie for 5 Sk. Hun er nemlig altid saa glad ved en blank Skilling. Kragelund kom tilfældig til at sige, at naar jeg blev Degn i Holstebro, skulde jeg faa Skillingen igen med Renter.

Kl. 9 $\frac{1}{2}$ kom jeg først ned til Lise; hun sagde, at jeg var lidt svirende og morede sig derover.

16. November. Af alle de Embeder, jeg har søgt, er der nu kun 4 tilbage. O, Herre hør den Bøn, som jeg stadig opsender om at give mig et lille Levebrød, saa jeg kan blive i Stand til at forsørge mine kære i vort eget fredelige Hjem!

19. November. Lille Emilie havde i Dag snakket om, at hun vilde nok komme til Hodsager. Imod al Sand-synlighed kan der maaske ligge en Spaadom i den uskyldiges Mund.

20. Novbr. Jeg saa i Aften spillet Pastor Søltofts dejlige Komædie »Kristian den 4.s Dom«. Lise kom ned til mig Kl. 3, og lidt efter gik hun op til Pastor Reu-

merts,*) hvor hun vilde hilse paa Skuéspiller Levinis. Emily Levini havde udspurgt Pastor Reumert om mig.

23. November. Efter endt Skoletid gik jeg mig en Tur. Senere gik jeg op i Kirken for at spille Orgel en Times Tid. Reumert traf jeg hjemme. Levinis havde været der i Aftes og havde ønsket at se mig. Som sædvanlig var jeg i Aftes hos Lise; vi glædede os i Haabet om, at jeg snart maa faa et Embede.

24. November. Jeg besluttede mig i Dag til at rejse til Aulum Præstegaard for at tale med Pastor Fjellstrup angaaende Hodsager Degneembede, som Lise og jeg var bleven enige om, at jeg skulde søge. Vejret var daarligt med Regn og Blæst, men alligevel tog jeg Kl. 1 afsted med Posten. Mange mørke og urolige Tanker gennemkrydsede mit Sind. Jeg tænkte over, om det var muligt, at vi kunde holde ud at leve i en saa øde Egn. Kl. 3 kom jeg til Aulum Kro, hvorpaa jeg gik til Præstegaarden. Jeg traf heldigvis Præsten hjemme, og Sogneraadsformanden var ogsaa til Stede. Jeg blev modtagen med megen Venlighed og gjorde snart dem begge bekendte med mit Ærinde.. Efterat have forevist dem mine Papirer, som de vare særdeles godt fornøjede med, skildrede jeg dem mine nuværende Forhold og bad dem om at have mig i venlig Erindring. Præsten gav mig godt Haab og efterat være bleven opvartet med Smørrebrød, gik jeg Kl. 6 derfra. Det var da godt Vejr, men da jeg naaede Hovedlandevejen, blev det mørkt og Regnvejr. Højest uhyggeligt var det at trave alene gennem den mørke Hede; det var da ogsaa nær gaaet galt tilsidst, da Huden gik af mine Tæer; men alligevel naaede jeg Kl. 8¹/₂ til Byen. — Lise havde ikke

*) Sognepræst i Holstebro, Skuespillerne Elith og Poul Reumert er hans Søn og Sønnesøn.

ventet mig førend i Morgen Formiddag; jeg var da ogsaa meget træt, thi jeg havde gaaet over 2 Mil i 2 $\frac{1}{2}$ Time. Maatte der nu med Guds Hjælp komme noget godt ud deraf.

26. November. Lille Emilie gaar stadig og snakker om Hodsager, som hun tror, hun skal ud til, naar det bliver Maj. Naa, Gud give det var saa vel, da det ikke lader til, at noget andet kan ventes.

27. November. Lise var noget forkølet i Dag, men ellers rask. — — Jeg er bekymret over, at hun skal leve i saadanne Omgivelser og Forhold som nu.

30. November. Jeg har i Eftermiddag skrevet Ansøgning til Hodsager. Herren give mig Held med den. Pastor Reumert skrev udmærket godt paa den.

D e c e m b e r.

»Gud giver Lykken.« — Ske Guds Villie!

1. December. I Morges Kl. 5 $\frac{1}{2}$ kom jeg afsted med Toget til Vinderup, skønt det skylregnede. Kl. 6 $\frac{1}{2}$ var jeg der; men da det var bælgmørkt endnu, ventede jeg i Købmand Frost's Skænkestue indtil Kl. 8 $\frac{1}{2}$, da jeg begav mig paa Vejen til Sevel Præstegaard. Jeg gik ind til Majgaard, Sahl Degn, hvor jeg var en Time. Kl. 11 naede jeg endelig til Sevel Kirke, men jeg saa frygtelig ud af Vand og Snavs. Jeg fik hilst paa Provst Bøtcher før Kirketid og tog under Gudstjenesten kraftig Del i Kirkesangen. Efter Gudstjenesten var Provsten saa venlig at indbyde mig til at spise til Middag hos sig. Da jeg kom derved, overrakte jeg ham Ansøgningen og talte min Sag saa godt jeg kunde. Han var særdeles venlig og lovede at interessere sig for mig.

Det var en meget herlig Familie, jeg følte mig snart temmelig ugenert. Efterat have drukket Kaffe,

tog jeg afsted Kl. 4. Paa Tilbagevejen saa jeg ned til Degnen Balle. Han var saa bondeagtig i Klædedragt, og hans Hjem var uhyggeligt. Dog var han en temmelig dannet og oplyst Mand, som jeg med Interesse kunde tale med. Jeg begav mig nu atter videre, æltende i det frygteligste Søle paa den lerede Vej. Inden det blev helt mørkt, naaede jeg til Majgaards, hvor jeg spiste til Aften og blev til Kl. 7 $\frac{1}{2}$. Her var smukt møblerede Stuer, men dog en underlig Blanding af Bondevæsen og Finhed. Det var nu bælgmørkt og plaskregnede. Jeg kunde næsten ikke se andet end Vand i Vejsporene. — Endelig naaede jeg forfærdelig træt til Vinderup og efter en Times Forløb var jeg paa Vejen til Holstebro, hvortil Toget ankom Kl. 10 $\frac{1}{4}$.

2. December. I Dag har vi haft den første rigtige Vinterdag med Sne og Frost. Jeg var i Aftes nede hos Lise indtil Kl. 11, hvorpaa jeg forberedte mig til næste Dags Skolegerning. Hvormangen Dag til langt paa Natten har jeg ikke overanstrengt mig med Arbejde for den mig saa kære Skole. Nu tegner det til, at Forholdene nøde mig til af en anden Art Kærlighed at opgive det hele.

7. December. Det var min Bestemmelse i Dag at gaa ud og tale med Hodsagerboerne; men da Lise i Gaar var hos Pastor Reumerts, havde han gjort hende noget vakkende i sit Ønske om at faa Pladsen. De havde som sædvanlig modtaget hende med udsøgt Venlighed og i god Mening for os havde baade Præsten og Fruen beklaget, at vi skulde til et saa lille Embede som Hodsager. Jeg gik saa i Stedet i Dag om til Præsten. Han raadede mig paa det bestemteste fra det. Nu gik jeg op til Lise og talte med hende, hvorpaa vi bleve enige om, at jeg godt kunde

lade det være, og jeg bestemte mig da dertil.

Lise fortalte mig i Aften, at hun var bleven forskrækket i Nat over et pludseligt Knald midt i Værelset. Lille Emilie var vaagnet ved det; men da Lise tændte Lys, var der intet at se. For længere Tid siden havde hun en Nat set en sort Skikkelse staa for Enden af Sengen. Det er noget gaadefuldt alt sammen. Bare det ikke er Varsel om noget ondt, der skal times os.

10. December. I Dag har Skolebørnene skrevet Eksamenskrift, og de leverede deres Ting i det hele taget meget godt. Jeg skrev i Aften til Pastor Lund (Lemvig) om at komme her ud.

11. December. Lise havde i Dag haft det saa svært med Frølund, at hun nær var gaaet derfra. Jeg maa alligevel meget ønske at faa Hodsager, thi hun kan ikke holde det ud længere. Jeg har derfor i Aften skrevet til Pastor Fjelstrup og givet Løfte om at blive der mindst 2 Aar. O, gid nu min Vilje maa være Guds Vilje!

14. December. Efter Bestemmelsen kom Pastor Lund med Toget i Middags, og jeg tog imod ham paa Banegaarden, samt viste ham ned til Postmester Carstensen. I Eftermiddag havde jeg Lund her nede i en god Time og fik en rar Samtale med ham. Imidlertid kom Johannes Carstensen*) og bød mig ned til The. Kl. 6 $\frac{1}{2}$ gik jeg hen til Postmesteren, hvor jeg tilbragte en behagelig Aften.

15. December. Lund og jeg gik i Formiddags til Mejrup Kirke og hørte Jensen, som denne Gang holdt en mindre god Prædiken. Efterat jeg havde spist til Middag, fulgte jeg Lund op paa Banegaarden. Hvorvel hans Besøg var saa kort, havde det dog

*) Søn af Postmesteren.

glædet mig meget. Efterat have arbejdet til det mørknede, gik jeg igen ned til Lise — Frølund var ikke hjemme, og vi glædede os begge to i vort Fremtidshaab om fælles lykkelige Dage.

16. December. I Nat drømte jeg, at jeg saa Skolen brænde i lys Lue. Det betyder uventede Penge, sagde Lise til mig i Aften.

19. December. Et Budskab, som jeg i Dag modtog, har opfyldt mig med bange Haab. Jeg fik Brev fra Pastor Fjeldstrup, som meldte mig, at der til Hodsager i Gaar blev indstillet som Nr. 1: Bjerre, som Nr. 2: jeg og Nr. 3: Hare. Han havde gjort alt for at faa mig først paa Listen, men Sogneraadet vilde ikke høre ham. Jeg blev og er saa spændt ved Efterretningen, at jeg næsten ikke med den tilbørlige Ro kunde forrette min Gerning. Peter Vejlstруп*) maatte straks ned med Brevet til Lise, som jeg bad gaa ud til Pastor Jensen for at faa ham til at skrive for mig til Provsten.

O, Herre! i denne stille Aftenstund vil jeg henvende mig til Dig. Du har hidtil i smaat og stort ladet mig se Din rige Miskundhed, Naade og Barmhjerlighed. Jeg haaber, Herre! og Enken beder med mig i denne Stund: Du vil ikke slippe os!

21. December. Er denne Dag maaske den sidste jeg holder Skole for mine smaa Elever i Holstebro? Denne Tanke fulgte mig hele Tiden under Undervisningen i Formiddags, og jeg maa jo ønske, gid det var saa; skønt det alligevel i saa Fald vil være vemodigt for mig. Gud give mig snart Vished i denne Sag. Børnene anede nok ikke mine Tanker, da jeg til Afsked sang: »Saa vil vi nu sige hverandre Farvel.« — Reumert raadede mig til at rejse ned til Amtmanden i Ringkøbing. Ja, bare jeg havde Raad dertil!

*) Søn af Tømrer V., Holstebro.

23. December. Efter Forudbestemmelsen har jeg i Dag faaet afholdt Eksamen i min Skole. Pastor Reumert kom Kl. 9 $\frac{1}{2}$, og vi begyndte saa med at synge et Par tostemmige Sange. Dernæst havde vi Dansk, som ikke gik efter mit Ønske eller svarede til Børnenes Kundskaber. Regning gik derimod ganske godt, kun ikke for Aleksander Reumert, ligeledes Tysk. Kl. 12 drak vi Kaffe hos Nødskovs, Reumert, Maler Toft, Første,*) Nødskov og jeg. Pastor Jensen kom Kl. 2 $\frac{1}{2}$ og eksaminerede saa i Historie, Engelsk og Geografi. Første i Naturhistorie. Der var ikke andre Forældre tilstede end Stokholm,**) som lod til at være godt tilfreds. Først Kl. 5 $\frac{1}{2}$ endte Eksamen, og jeg tror nok alle tilstedeværende i det hele var tilfredse med dens Udfald. Jeg var tilsidst meget træt deraf, og Børnene ikke mindre. — Jeg har nu i Aften været oppe til Kl. 1 for at skrive Børnenes Karakterer ind, saa jeg trænger haardt til Hvile.

24. December. Det kneb for mig i Morges at komme op tidligt nok til at modtage Børnene Kl. 10. — Vi sang en Julesalme, hvorefter jeg oplæste Karaktererne. Efter atter at have sunget en Julesalme talte jeg et Par Ord til dem og bad en Bøn, hvorefter jeg med vemodige Følelser gav hver især Haanden, ønskede dem en glædelig Jul og derpaa lod dem gaa hjem. Jeg maatte tænke tilbage paa det henrundne Skoleaars rige Afveksling. Kun Gud ved, hvad Fremtiden vil bære i sit Skød. — Højbjerg i Maabjerg besøgte mig før Middag. Jeg lovede ham at forrette Tjenesten for ham i Maabjerg Kirke paa Søndag og Nytaarsdag. Han ønskede hjerteligt, at jeg maatte komme til Hodsager.

*) Lærer i Holstebro og Organist.

**) Snedker, boende i Østergade.

Henad Eftermiddagen gik jeg ud og købte en lille Julegave til Emilie, hvorpaa jeg gik ned til Frølund. Han indbød mig, vistnok mod sin Villie, til at spise til Aften der. Jeg var nu hjemme for at sige Nødskov det, og Kl. 6 gik jeg atter ned til Frølund. — Efter Bordet søgte Lise og jeg at more Børnene saa godt vi kunde, thi Frølund var træt.

Lises Julegave til mig var et Par smukke Strømper, en Flip og et Slips, og Emilies Julegave var en sort Uhrkæde. Kl. 12 skiltes vi.

»Det var ved Midnatstide, vor Frelser han blev fød;
o, borttag al vor Kvide, frels os fra Synd og Død.«

25. December. — Lise og jeg fulgtes ad i Kirke i Formiddags. — Jeg spiste til Aften hos Nødskovs, hvor der var stort Julegilde. Da jeg var misfornøjet med, at de ikke havde bedt Lise med, gik jeg derfra Kl. 8. — Resten af Aftenen tilbragte jeg sammen med Lise, muntert og behageligt.

27. December. Da Lise ikke, som det var aftalt, kunde komme her ned, sendte hun Bud efter mig, og jeg gik derfor derved Kl. 5. Frølund var til Bal med sine Børn, og vi tilbragte af den Grund en rar Aften i hinandens Selskab i Haabet om snart at kunne finde et eget lille Hjem.

29. December. Selvfølgelig var jeg tidlig oppe i Morges, da jeg skulde være ude i Maabjerg Kl. 10. Efterat have været nede at sige Godmorgen til Lise, traskede jeg af i en streng Blæst og Kulde; men der mødte ingen til Tjeneste i Dag, saa jeg maatte gaa tilbage med uforrettet Sag. — Da vi sad ved Middagsbordet hos Nødskovs, blev vi forskrækkede over, at Stormklokken gik. Der var Ild paa Posthuset, men den blev snart slukket.

31. December. Aarets sidste Dag er nu oprunden.

Den bragte mig ikke det i Haabet forventede lykkelige Brev fra Provsten. — I det gamle Aar har jeg faaet min tilkommende Fæstemø, Gud lade mig med hende leve og dø! — Lad det nye Aar forene os som Ægtefolk, saa vil det blive mit Livs lykkeligste Aar.

1 8 6 8.

— »Faderløses Fader og Enkers Beskytter er Gud i sin hellige Bolig.« — »Gud er ikke langt fra mig, hast min Gud til min Hjælp.«

J a n u a r.

1. Januar. »Velkommen Nytaar og velkommen her!«
Tør jeg med saa tillidsfulde Ord hilse det nye Aar?
I Eftermiddag har jeg været Degn i Maabjerg, saa jeg kom først sent i Mørkningen ned til Lise.

3. Januar. Skønt det var et stærkt Snevejr, fulgte Lise i Eftermiddag med mig ud at spadsere. Vejret blev snart bedre, og vi gik ind til Thaarups at ønske et glædeligt Nytaar.

Henimod Mørkningen gik vi hjem. Frølund var i Aften uforskammet imod mig, og vi fik derfor en fra Lises Side temmelig heftig Ordstrid med ham. — Da jeg ved Sengetid gik hjem, blev jeg overrasket ved, at een pludselig slog mig paa Skulderen og sagde: »Her er jeg igen!« Da jeg skulde til at se mig for, var det sandelig Pastor Lund. — Han vilde til Lærermøde i Morgen og fulgte med mig hjem.

4. Januar. I Morges var jeg saa tidligt oppe, at jeg traf Lund endnu paa Gæstgivergaarden. Vi gik da ned til Pastor Jensen og derfra fulgtes vi saa alle, nemlig Jensen, Lund, Frølund og jeg over til Farver Jensen ved Sønderport, hvor vi ventede paa Lærer Kjær fra Tvis indtil Kl. 10, da han endelig kom med sin Tospænderbefordring, og nu kom de afsted.

Imidlertid kom der endnu intet fra Provsten, og

jeg gik derfor lidt ængstelig over til Pastor Reumert, som raadede mig pr. Telegraf at forhøre Sagernes Stilling i Ringkøbing. Dog gik jeg først om paa Posthuset og fik der at vide, at Boserup i Dag havde afsendt en stor Brevpakke til Amtmanden. Det havde rimeligvis været Ansøgningerne.

Nu bestemte jeg mig til at følge med Reumert til Ringkjøbing, især da jeg senere hen paa Aftenen fik at vide af Richter,*) der nylig var kommen fra Provsten, at denne var stemt særlig for mig.

Lise blev glad og jeg ligesaa ved denne Tidende.

5. Januar. Straks i Morges var jeg inde hos Lise, der døjer ondt med Frølund's stadige Spydigheder om, at jeg sætter alt ind paa at faa Hodsager. Jeg har den Tro, at naar Vorherre ej er Drivfjederen, nytter det altsammen intet; men jeg vil med Guds Hjælp nok klarlig erfare, at han følger mig. I Middagsstunden var jeg omme hos Pastor Reumert, og nu blev Rejsen bestemt til Kl. 4. Graversen**) bestemte sig nu ogsaa til at følge med, og jeg gik sluttelig ned til Lise for at sige Farvel. Hun mente at faa det hedt med Frølund, mens jeg var borte og bad mig sende et Telegram i Morgen, og i Guds Navn med trøstigt Haab gik jeg.

Det var henad Kl. 5, da Reumert, Graversen og jeg i Wiiums lukkede Vogn vel indpakkede og fornøjede rullede sønden ud af Byen. Kuskene kørte skarpt og Kl. 8 $\frac{1}{2}$ toge vi ind i den 3 Mil fra Holstebro hørende Knud Iversens Kro. Her nøde vi Snedkeren og en Toddy, hvorpaa vi igen toge af Ringkøbing til, som vi naaede Kl. 10 $\frac{1}{2}$.

*) Lærer i Holstebro, Skole
 cher i Sevel.

**) Lærer i H...

være komne ind hos vor Gæstgiver Ole Andersen, ud i Byen med Graversen for at finde hans Familie og sagde ham saa god Nat. Maden var nu paa Bordet, og vi spiste godt, hvorpaa hver begav sig til sit Værelse, og jeg gik snart, træt og urolig over, hvad den næste Dag vilde bringe, i Seng. I Bønnen kæmpede jeg med Gud, den kærlige og trofaste om at faa hans Velsignelse og Hjælp til mit gode Forehavende.

6. Januar. Natten var saa godt som søvnløs paa Grund af de fremmede Omgivelser og den Spænding, jeg var i. Efterat være staaet op Kl. 8, gik jeg til Pastor Reumert i hans Værelse; han gav mig nu Raad om, hvorledes jeg skulde tiltale Amtmanden og belægge mine Ord vel. Imidlertid drak jeg en Kop Kaffe og begav mig paa Vejen til Amtshuset, der ligger lidt norden for Byen. Heldigvis traf jeg Amtmanden paa hans Kontor og han modtog mig med stor Nedladdenhed og Venlighed, samt meddelte mig, at jeg havde hans Stemme, mens Provstens paa den anden Side endnu ikke var afgivet. — Lyksalig glad forlod jeg ham og det tog ikke lang Tid at gaa tilbage til Byen og fortælle Pastoren og Graversen Udfaldet; de mente nu begge to saa sikkert at kunne titulere mig og lykønske mig som Degn i Hodsager.

Vi gik nu lidt omkring i Byen og mødte snart Konsul Møller, hvem jeg bad om at faa i Tale senere paa Dagen, thi jeg havde undfanget en lykkelig Pengepekulation. — Udfaldet af min Rejse telegraferede jeg kort efter til min Lise i Holstebro, og saa drev jeg nok saa fornøjet om i Byen, indtil Reumert kom fra Skoleraadmødet, hvorpaa jeg med ham gik hen til en anden Gæstgivergaard for at tale med Konsul Møller. Ogsaa her havde jeg Held. Han lovede at laane mig 50 Rd. og talte tillige om, at han saa maa-

ske vilde have Jakob ud til mig. Det var jo glædeligt altsammen. Nu gik jeg med Graversen om til Amtsfuldmægtig Krarup, der i Fortrolighed meddelte mig, at Boserup havde stillet Jensen først med mig i Reserve. Det blev jeg dog i Øjeblikket noget betænkelig ved at høre, men Reumert mente, det var aldeles betydningsløst. Jeg spiste mig nu en god Bøf og drak en Kop Kaffe, hvorpaa jeg sammen med Reumert gik hen til Skomager Graversen for at hente Graversen. Her sad han sammen med en hel Del Borgere og nød et Glas Afskedspunsch. Vi fik et Glas med, og Præsten bragte snart Liv og Lysighed. Saa sagde vi Farvel og gik tilbage for at komme afsted; men det blev ikke saa snart; thi straks efter kom Graversen med en Skrædder Albeck, der indtrængende indbød os til at komme om til sig og drikke nok et Glas. Efter lang Tids Vægning gik vi med. Redaktør Jørgensen blev trukket med paa Vejen. Det blev nu til overdreven Lystighed. Datteren i Huset spillede for os paa Fortepianoet: »En Negerindes Stamtavle«, og vi skingrede op med »Tingelingeling for Massa!« — Pastor Reumert holdt en Uendelighed af Taler, bl. a. en meget smigrende for mig, hvori han opfordrede Redaktøren til, saa snart jeg blev kaldet, at indrykke det i Avisen med store, fede Typer. Endelig kom vi tilbage til Gæstgivergaarden, men maatte endnu drikke to Omgange, inden vi halvfulde kom paa Vognen og joge ud af Ringkjøbing. Kroen tog vi ikke forbi, og dog var vi Kl. 12 i Holstebro. Paa Brotorvet stode vi af og gik saa alle tre hen og bankede Lise op. Hun hørte saa Udfaldet af vor muntre Rejse. Saa Farvel til hende og ned til Første, der var i Seng, men blev ordentlig vækket. Derpaa fulgte jeg Reumert til Døren og gik hjem i Seng træt af Dagens Æventyr.

— Da var Kl. 1. Herre! nu vil Du nok ikke lade mig blive skuffet i alle glade Forventninger.

7. Januar. Da jeg stod op i Morges, var jeg saa hæst som en Ravneunge. Børnene var heldigvis givne fri, thi jeg var aldeles uskikket til at holde Skole. — En saa frygtelig Hovedpine havde jeg, saa Hovedet var færdig at sprænges. Jeg var hos Lise i Formiddags og hun hos mig om Eftermiddagen. Det var længe siden, vi havde været saa meget sammen; men det var ogsaa den 9. Maanedsdag efter vor Forlovelse.

8. Januar. Skønt jeg ikke havde ventet det, kom jeg dog til at holde Skole i det nye Aar i Holstebro. Med et Par Ord gjorde jeg Eleverne bekendte med, at vi maaske snart skulde skilles, og de lod til at blive bevægede derover.

9. Januar. Nu er Hæsheden dog gaaet over, og jeg har derfor i Dag undervist lidt mere regelmæssigt. — I Eftermiddag sendte Lise Bud, at hun havde en god Efterretning: Jensen havde talt med Provsten, og denne havde sagt, at naar Sagen stod saaledes i Ringkjøbing var min Kaldelse sikker. Nu kan jeg roligt afvente Udfaldet. Herren har hjulpet og vil hjælpe til Enden!

10. Januar. Jeg kan ikke gøre for det, men det er nu som Skolegerningen ikke gaar med rigtig Liv og Lyst i disse Dage. At begynde paa noget for med Guds Hjælp snart at afbryde, det er nemlig ingen Nytte til, og opløse Skolen før jeg har Kaldelsen, tør jeg dog ikke.

12. Januar. Efter længe at være henlagt har jeg i Dag taget fat paa at fortsætte min Læsning i Bibelen, som enhver alvorsfuld Religionslærer efter min Mening bør have gennemlæst. Det vil nok blive et lang-

varigt, men med Guds Hjælp velsignelsesrigt Arbejde.

Pastor Jensen tog jeg i Eftermiddag paa Raad an-gaaende min Skoles Skjæbne, naar jeg kommer her-fra, og vi bleve enige om, at der rimeligvis ikke bli-ver andet for end lade den gaa ind. — Frølund var i Dag rent utaalelig, og det kunde ikke undgaaes, at vi atter kom dygtig op at skændes.

14. Januar. Formiddagen gik i spændt Forventning og der kom intet Brev. — Lidt ængstelig forhørte jeg paa Posthuset i Middags, men blev lidt beroliget, da Sevel Post endnu ikke var kommet. — — Gud hørte mine Bønner! — Som jeg Kl. 2 var inde at dri-ke Kaffe kom Lavritz farende og meldte, at Posten ventede inde hos mig. Jeg ilede ind, og Gud ske Lov! — han bragte fra Provsten min Udnævnelse til Skole-lærer og Kirkesanger i Hodsager. Peter Vejlstrup kom straks med Brev til Lise desangaaende. I Mørk-ningen gik jeg nogle Ærinder og tilbragte Aftenen hos Lise til Kl. 12. — Gud lade denne Dag spaa os en lykkelig Fremtid!

15. Januar. Saa snart jeg kunde, var jeg i Formid-dags nede at lykønske min kære Lise i Anledning af hendes 32. Fødselsdag. — Vi gik nu om til Pastor Reumert i en kort Visit, hvorpaa vi vare inde hos Jakobsens at købe Silketøj til en Kjole, jeg vilde for-ære hende.

Børnene kom nu for sidste Gang i Dag at nyde en Kop Chokolade, som Lise havde lavet til dem og selv var her nede at opvarte med. Af fremmede var her med: Nødskov, Frølunds Børn, min lille Emilie, So-fus Reumert og Hans Nødskov*), Børnene drak saa de svedte ved det, i al deres Barnlighed glade; men da vi havde sunget nogle Sange, talte jeg et Par Ord

*) Søn af Fuldmægtig Nødskov.

til Afsked, og derpaa endte vi med Sangen: Saa vil vi nu sige hverandre Farvel. Med Vemod følte jeg det bittere i Afskedsstunden, og Taarerne trillede mig ud af Øjnene, da jeg saa Bedrøvelsen malet i Børnenes Blikke og navnlig Alexanders*) og Lauritz's næsten trøstesløse Hulken. Da gav jeg dem grædende Haanden til Afsked, og bort maatte de gaa for aldrig at samles mere om mig som Børn om deres Lærer. Min Skole, mit eget møjsommeligt samlede Værk, mit en Gang dyrebareste, spredtes nu som Avner for Vinden; men det er jo for en elsket Kvindes Skyld, og Gud vil nok vende det til det gode.

16. Januar. I Dag har jeg været omkring at tale med mine Elevers Forældre, som alle vare venlige og opmærksomme imod mig og ikke lod mærke nogen Fortrydelse over det skete. Traberg udtalte endogsaa, at jeg burde haft en Afskedsgave; men om det ikke blev nu, vilde han sætte sig i Spidsen for det til mit Bryllup. Det var jo meget smukt, hvis det ikke bliver glemt!

17. Januar. Efterat have tilbragt Formiddagen med at skrive Breve, gik jeg ned til Stockholm og bestilte nogle Møbler. Skønt det var uheldigt Vejr, blev Skolens 16 Elever tilligemed mig fotograferet i Eftermiddag. Det var vanskeligt at faa Børnene grupperede, hvorfor Billedet ikke blev allermest heldigt for enkeltes vedkommende. Endnu har jeg ikke faaet ordnet synderligt til Afrejsen derned, men Tiden maa tages bedre i Agt, kan jeg mærke — Giv mig Forstand dertil, o, Herre!

21. Januar. Dagen er nu kommen, da jeg venter at afrejse til Hodsager og sige Holstebro Farvel, maa ske for en længere Tid. Jeg kommer med Guds

*) Pastor Reumerts Søn.

Hjælp snart at hente min Brud herfra. — Da jeg ved Middagstid gik til Lise, løb jeg ind til Kristen Godballe. Jeg traf her, som var mig lovet, Jens Madsen fra Over Yllebjerg, der bad mig være færdig til Kl. 2. Nu fik jeg travlt. Henrik Nødskov maatte hjælpe mig med at gøre alt rede. Lise kom derned, og snart blev Vognen læsset med det meste af mit Gods. Mens hun og jeg gik om til Skolen, at jeg kunde sige Farvel, kørte Vognen ud af Byen, hvorpaa vi skyndte os afsted efter den. Da hun gik, sagde hun, at hun kom úerud, førend jeg tænkte paa det. — Saa rullede vi afsted, og det nyttede ikke, jeg saa længselsfuld tilbage efter hende. Da det var blevet mørk Aften, holdt jeg mit Indtog i Hodsager og var glad ved at modtage et godt Natteløgis i Yllebjerg. Velsign nu min Fremtidsgerning i Skolen og mit tilkommende Hjem, Herre Gud!

22. Januar. Saa snart det blev lyst, var jeg oppe og begav mig snart efter paa Vejen herhen ledsaget af en Del af mine tilkommende Elever. Udvendig set tiltalte Hodsager Skole mig straks, men Boligen er mig lidt indskrænket og tarvelig, skønt den alligevel ved min Lises Hjælp skal blive et hyggeligt lille Hjem.

Efterat have faaet de nødvendige Oplysninger af Petersen,*) begyndte vi straks Undervisningen. Skolen er efter min Mening ikke i nogen god Stand; men man kan maaske ikke opnaa at drive det synderlig videre, da jeg har 30—40 smaa og store Børn imellem hinanden. Nu i Jesu Navn begynder jeg min Gerning, saa vil den nok bringe Velsignelse.

23. Januar. I et strengt Frostvejr gik jeg i Dag tilligemed Petersen til min Biskole i Hallundbæk. Bør-

*) Vikar i Embedet.

nene der forekom mig mere oplyste end i Hovedskolen. I Middagstimen gik jeg om og besøgte Niels Skres; det var nogle pæne og flinke Bønderfolk. Da jeg var i Færd med Eftermiddagsundervisningen, kom Skolepatronen Mikkell Hodsager ind og hilste paa mig samt bød mig et venligt Velkommen. — Paa Hjemvejen fik jeg næsten Koldbrand i Fingrene paa min venstre Haand, som volder mig en betænkelig Smerte; men jeg vil herefter nok faa mange saadanne haarde Ture.

24. Januar. Petersen gik i Dag, Fredag, til Aulum, saa jeg har nu selv overtaget det hele uden, at det volder mig nogle ukendte Bryderier. Blot jeg nu kan stole paa at kunne magte mine materielle Besværligheder lige saa godt. — Endnu har jeg ikke faaet ordnet min Stue, saa det ligger hulter til bulter. Bøgerne har jeg i Aften faaet stillet op, men det blev det hele, thi det er saa pinende koldt, da Kakkelovnen ikke kan opvarme Stuen, hvorfor jeg atter i Nat maa ligge i Rotvig.

25. Januar. Hvorvel jeg havde en rasende Storm lige imod, stred jeg dog op til Biskolen, men der kom ikke ret mange Børn, og da det blev Snefog tilligemed Stormen, maatte jeg lade dem gaa hjem. Da jeg hjemad havde Vinden med, løb jeg det meste af Vejen, mens Sneen føg mig om Ørerne. Eftermiddagen benyttede jeg til at faa redt min Seng og iøvrigt at bringe Stuen i en foreløbig Orden. Da jeg saa glad herover havde sat mig til at skrive lidt, kom Petersen, og nu gik vi ned til Mikkell Hodsager og tilbragte en munter Aften med Kortspil og Snak. Kl. var ti, da vi i Mørke og Snefog gik hjem hver til sit, da jeg første Gang vilde ligge her i Skolen, skønt det var koldt og uhyggeligt herinde.

27. Januar. Jeg var i Dag lidt sent paafærde, saa jeg mødte Pastor Fjelstrup, der havde Korsholm*) med paa Vognen, da jeg gik fra Rotvig. — Han maatte vente lidt efter mig, inden jeg kunde blive færdig til at komme hen til Kirken. Mit første Forsøg paa at ringe Kirkeklokken faldt uheldigt ud, idet jeg rykkede Jernstangen itu til stor Moro for Petersen, der sagde, at jeg rykkede, saa jeg nær havde revet Klokken ned. Jeg var meget forkølet, hvorfor min Sang ikke lød allerbedst. Efter Gudstjenesten kørte jeg med Præsten hen til Skolen, og ved Afskeden blev jeg indbudt til at besøge baade ham og Korsholm.

29. Januar. Heldigvis kunde jeg i Dag blive hjemme fra Biskolen, thi det har nemlig i Aften været en næsten alt gennemtrængende Kulde og Storm. Stormen hviner, der er koldt inde som ude; jeg vil derfor nu i Seng haabende paa bedre Vejr til Biskolegangen Morgen; ellers vil det nok blive en haard Tur at staa igennem.

30. Januar. Fra Morgenstunden af var Vejret godt, og jeg gik derfor rask til Biskolen, men opad Dagen blev det Regnvejr. Imidlertid gik jeg om til Damgaard og fæstede Datteren Maren til Tjenestepige fra 1. April d. A. til 1. Maj 1869 for 30 Rd. i bemeldte Tidsrum. — Børnene var glade i Østerskolen som i Hovedskolen over, at jeg oplæste lidt af Børnevennen for dem. — Jeg var næsten drivvaad, inden jeg kom hjem. I Aften havde jeg Besøg af Villum Kirkegaard, der var omtalt som en Krakiler mod Skolelærerne; men jeg fik imidlertid en meget rar Samtale med ham om den kristelige og menneskelige Oplysning.

31. Januar. Da jeg i Middags gik tilbage fra Rotvig, maatte jeg vade til øverst paa Støvleskafterne,

*) Lærer i Aulum.

saa højt var Storaæn steget. Jeg blev forsynet med Smørrebrød og Mælk til en Dag; men ved Aftenstid kom Petersen og skulde derover, derimod maatte han være glad ved at dele Mad og Seng med mig. Aftenen gik nu munter med Sang og Samtale, mens Vejret rasede udenfor. — Bliv hos os Mester, thi Dagen holder!

F e b r u a r .

Du ene mægter alt, o Herre!

1. Februar. Vejret var saa haardt med Storm og Regn, at vi fandt det urimeligt for mig at gaa til Biskolen. Den sidste Mad blev fortæret, og Tobakken maatte indtil midt Eftermiddag erstatte det manglende. — Saa blev vi enige om at gaa til Villums, hvor vi spiste og drak godt og forblev til Sengetid. Da vi kom tilbage, gik Vandet som en rivende Flod op imod mit Havegårde.

2. Februar. I Formiddags spiste vi hos Lars, min nærmeste Nabo. Vejret er bedre, og Vandet synker lidt efter lidt, skønt ikke saa meget, at Præsten vovede at køre derover, hvorfor der ingen Gudstjeneste blev.

3. Februar. — — Endelig i Middags kunde jeg atter gaa over til Rotvig, og i Aftes var Vandet saa godt som borte fra Vejen.

4. Februar. Det var smukt Vejr i Morges, da jeg gik til Hallundbæk, men blev atter Regn, Hagl og Blæst, da jeg temmelig tidligt gik hjem. — Kl. 5 oplevede man det Fænomen at faa et voldsomt Tordenvejr med Hagl og Lynild, hvorpaa fulgte en næsten orkanagtig Storm.

5. Februar. Atter i Dag Storm og Regn; Glæde i Skolen og kedsommelig Ensomhed om Aftenen. — Dagbogen faar og har intet andet at melde!

6. Februar. Jeg skulde atter i Dag skuffes ved ikke at have godt Vejr, da jeg gik op til Biskolen, men en saa rasende Storm, da jeg gik hjem, saa jeg næsten ikke kunde slide mig igennem — og blev saa træt af den Tur som ingensinde før. — I Aften har jeg læst største Delen af 4. Mosebog. Det er mit Forsæt efterhaanden at gennemlæse Bibelen. Guds Aand vejlede mig til at have Velsignelse deraf.

7. Februar. Naar man længe har haft stygt Vejr fryder mig en skøn Dag som denne dobbelt, skønt der med Solnedgangen atter fulgte Regn og Blæst. — Niels Vad fra store Stovbæk gjorde jeg i Dag Bekendtskab med i Rotvig. Han lovede mig Befordring til Holstebro paa Tirsdag. — Natten stunder til; den svinde roligt hen!

8. Februar. I Dag har Vejret været bedre, saa Biskoleturen ikke faldt mig saa besværlig. — Jeg har i Aften haft en Del Besvær med at vælge Salmer i Kingo, som jeg i Morgen kan synge. Det vil vel nok volde lidt Bryderi i Førstningen.

9. Februar. En stor Mængde Mennesker var i Dag forsamlede i Kirken, maaske nærmest for at høre mig synge. Det blev desværre til en for mig uhyggelig Scene, thi som jeg allerbedst sang min Melodi til »Aleneste Gud i Himmerig«, stemte Menigheden op med deres, saa det gik forskrækkelig galt. De øvrige Salmer gik derimod nogenlunde godt, skønt jeg sang daarlig paa Grund af Forkølelsen.

10. Februar. Da Børnene var fri, fulgte Jens Rotvig med mig hen til Niels Vads, hvor jeg skulde logere om Natten, at jeg kunde komme med til Holstebro næste Morgen tidlig. Det var en munter Bondefamilie, og Aftenen gik godt med Samtale og uskyldigt Kortspil.

11. Februar. I Morges Kl. 6 $\frac{1}{2}$ tog vi afsted i en bidende Blæst og Kulde og ankom forfrosne til Holstebro midt Formiddag. Efterat jeg havde faaet lidt til Middag, gik Lise og jeg ud at forrette Ærinder og aflægge enkelte Besøg. — Kl. 5 kom der atter Bud efter mig, og Lise og jeg maatte atter skilles. Saa et Piskesmæld, og vi rullede ud af Byen. Efter et Par Timers Kørsel naaede vi Stovbæk, hvor jeg besluttede at indlogere mig.

13. Februar. Jeg havde i Dag smukt Vejr til at gaa til Biskolen i. I Eftermiddag kørte jeg hjem med Mikkell Hodsager paa en Møgvogn efterat have set de Løjer, at Per Lorensens Gris var kommen fast i Gangstolen!

15. Februar. Efterat være kommen fra Hallundbæk gik jeg ned til Mikkell, der fulgte mig til Brogaard, hvor jeg saaledes aflagde mit første Besøg og ogsaa blev modtagen særdeles venlig; men atter her maatte jeg synge den halve Aften, skønt jeg vedblev at være forkølet.

16. Februar. Kirkesangen gik i Dag lidt bedre, skønt endnu ikke efter Ønske. Jeg anmodede i Dag Pastor Fjelstrup om at gaa i Kaution for mig i Sparrekassen, men han nægtede det meget bestemt. Nu, Gud hjælper mig vel nok til at bøje en andens Sind dertil. I Dag modtog jeg det første Offer i Hodsager. Det var lidt, men Krummer er jo ogsaa Brød.

18. Februar. Jeg har i Aften aflagt den skriftlige Ed og afsendt den tillige med Kaldsbrevet til Biskoppen for at faa Kollats. Herren give mig til de graa Haar Kraft og Villie til at virke til sand Velsignelse for smaa og store i mit jordiske Kald, saa at Familien og Skolen begge maa være mig til Himmerig paa Jorden og altsaa begge lige kære!

21. Februar. Gennem Petersen fik jeg i Dag Hilsen fra Lise, at hun med den første Lejlighed kom herud. Gid det da maatte ske snart, skønt her ikke er meget at komme efter.

23. Februar. Det er første Aar, jeg kan mindes, at jeg ingen Boller har faaet Fastelavnssøndag, men det er da imidlertid til at udholde. Gud lade mig aldrig mangle noget nødvendigere. — Kirkesangen gik i Dag bedre end før. — Saavidt vi kunde mærke, skreg Uglen i Aften her nede paa Skolens Bygninger. Dog betyder det med Guds Hjælp ikke noget ondt.

25. Februar. I Dag har jeg skrevet en Ansøgning for Beboerne i Østersognet om en Bro ved Hallundbæk.

26. Februar. Fra Lise modtog jeg i Dag Brev. — Skov*) sendte mig ogsaa Brev i Dag. Han har slet ikke villet gaa ind paa mit Bud, men sat vort Mellemværende op til 30 Rd. — Hvor i Alverden skal jeg faa Penge fra til at faa Bo og Besætning? — Jeg haaber paa Guds Hjælp.

(For Marts Maaned findes ingen Optegnelser).

A p r i l.

5. April. I Eftermiddag gik jeg den lange Vej til St. Gammelby i trist Ensomhed over Yllebjerg Hede og ankom til Gaarden først lidt efter Sengetid; jeg bankede dem op og fik noget at spise og kom i Seng.

6. April. Efterat jeg i Dag havde fortalt Jens og Johanne min Stilling i en og flere Retninger og mit nær forestaaende Bryllup, bad jeg ham om at gaa i Kaution for mig i Sparekassen. Anders fulgte saa med mig op til Lille Gammelby, og Jens Chr. indivil-

*) Købmand, Østergade Holstebro.

gede ogsaa i at gøre det som 2den. De lovede at tage til Byen med mig i Morgen, og glad var jeg over, at denne Sten nu faldt fra mit Hjerte. Om Eftermiddagen skulde jeg da træffe min Brud ved Mejrup Kirke, hvorfor jeg tog Afsked fra Gammelby og ankom samtidig med dem til Kirken i en forrygende Storm. Jens Madsen kørte med os, og snart ankom vi til Holstebro, hvor vort Bryllup skulde staa. Emilie var naturligvis med! Vi tog ind til Nødskovs, og alt forekom mig godt; men jeg skulde desværre snart blive ubehageligt skuffet. — Lise og jeg gik snart om til Pastor Reumert, hvor jeg gik ind i hans Arbejdsværelse at tale med Præsten og honorere ham med 10 Rd. I Samtalens Løb kommer jeg uheldigvis til at spørge ham, om jeg umiddelbart efter Brylluppet skulde sikre min eventuelle Enke, eller der kunde hengaa nogle Dage. Forbavset i høj Grad erindrede Pastor Reumert mig om, at det havde vi rent glemt; men Loven fordrede det strengelig i Orden forinden foregaaet Vielse. — Vi stode som lynslagne begge to! jeg blev som et Lig, og han næsten ligesaa fortvivlet for vor Skyld. — Lise kunde se, der var noget i Vejen, og vi maatte ud med Sproget! Hvad skulde vi nu gøre? Skyndsomt fulgtes Reumert og jeg til Pastor Jensen, men han turde naturligvis heller ikke vie os. Endnu havde vi det Haab, om Provstens Tilladelse ikke kunde erhverves, naar vi øjeblikkelig kunde faa Anmodningen sendt afsted til Livsforsikringsselskabet. Nu ilede jeg ned til Glerup,*) fik ham til at syne mig og udstede de nødvendige Attester samt en Erklæring til Provsten om, at han formente, der ikke var noget til Hinder for min Forsikring. Det første blev sendt afsted til København med Af-

*) Læge i H.

tentoget, og en Stafet blev lejet til at ride til Sevel med Glerups Erklæring samt en undskyldende og bedende Skrivelse fra Reumert. Dagsbegivenhederne havde bragt mig i højeste Spænding, og Natten, jeg tilbragte hos Nødskovs, saa ikke mine Øjne lukkede ret længe i en urolig Slummer.

7. April. Den vor Forlovelses Aarsdag skulde ogsaa været vor Bryllupsdag; men Vorherre vilde det anderledes. — Vi ventede med Uro Stafettens Komme Time efter anden; men først Kl. 11 ankom den med — Afslag i Henhold til Loven. Saa var der jo intet mere at gøre ved det, skønt Niels Vad, der var kommen med sin Stadsvogn for at køre os hjem, blev saa ilter, da han hørte Sagens Stilling, at han spurgte om Penge ikke kunde gøre Udslaget. Alle beklagede det ubehagelige for os deri, og vi vare ikke alene kede af det for egen Skyld, men ogsaa især for Pastor Reumerts, der havde beredt alt til vort Bryllup. — Imidlertid fik jeg da det Udbytte af Dagen, at jeg fik laant 200 Rd. i Sparekassen. Slukøret kunde vi saa køre hjem med Niels Vad om Aftenen, hvor vi ankom i god Behold, men ikke i den forhaabede glade Stemning, som Dagen skulde bragt os; dog var der noget værre i Vente, som vi ikke anede. — I Rotvig blev de forskrækkede over, at jeg kom og bankede dem op for at faa Nattely der igen indtil videre, og meget angreben gik jeg i Seng med Tankerne omtumlede som paa et uroligt Hav.

11. April. Efterat være kommen lidt til Rolighed, maatte jeg til at tage fat paa Foraarsarbejdet; men i de følgende Dage fik jeg mere og mere ondt i Brystet, at jeg maatte gaa til Sengs og lade en Læge hente. Dr. Leth mente, at det ikke skulde betyde meget, skønt vi senere fik at vide af Korsholm, at han

andet Steds havde sagt, at det var Lungebetændelse. — Det var nogle sørgelige Dage for os, og da mest for Lise, som næsten havde Udsigt til paa en Maade at blive Enke 2. Gang. — Men det var dog ikke Guds Villie, at dette skulde ske; thi jeg bedredes lidt efter lidt. Dog gik jeg det meste af Maaneden og var hæs.

I disse Dage fik jeg endelig Livsforsikringen ordnet, og Pastor Reumert lod os det øjeblikkelig vide samt forespurgte om, naar vi ønskede at holde Bryllup. Vi blev enige om at bestemme det til Onsdagen den 29. April, om Gud vilde det saa.

29. April. Dagen oprandt noget stormfuldt, men iøvrigt med nogenlunde godt Vejr. Peder Kirkegaard, som jeg havde lejet, kørte os alle til Holstebro. Emilie og jeg var hos Nødskovs, medens Lise selvfølgelig klædte sig paa hos Reumerts. — Kl. omtrent 3 blev vi viede i Holstebro Kirke. Nødskov var Lises og Pastor Jensen min Forlover. Pastor Reumert holdt en meget smuk Tale. Da Vielsen var til Ende, samledes vi alle hos Reumerts, der gjorde et flot lille Gilde. Foruden vedkommende var indbudne: Fru Jensen, Fru Nødskov og Lærer Første. Henimod Spisningens Slutning var ogsaa Peder Kirkegaard til Stede, og flere Skaaler bleve drukne, da Reumert ikke havde sparet paa Vinen.

Da det var Regnvejr, bleve vi samlede indtil Aften, men da det blev Opholdsvejr, toge vi en taknemmelig Afsked med de kære Venner og kørte hjem til Hodsager Skole, hvor vi først ankom sent, men glæde over at have naaet at blive forenede med hinanden til ægteskabelig Kærlighed og Medhjælp.

Gud være med os paa vor fælles Livsvandring, hvadenten den skal være kort eller lang. Sorrige og Glæde vil vel nok vandre ved vor Side, og Livet vil

vel tidt give os Modgang; men derfor er vi to til at stride og lide med hinanden.

I de følgende Aar bestaar Dagbogen for en stor Del kun af kortere Bemærkninger, der for største Delen handler om Vejrliget, Avl og Afgrøde. Af Optegnelserne gengives her følgende Uddrag:

1868:

Juni:

Maaneden var tør og blæsende, uden Regn, saa Jorden trænger haardt til Væde, hvis alt ikke skal visne.

Juli:

Den forfærdelige i Mands Minde ukendte Tørke afvisnede alt paa Agrene, saa at Rugen vejredes hen, iørend den blev tærsket. Grønt Græs var kun at se langs Aakanten. — Det var ubegribeligt, hvorledes Kreaturerne fristede Livet. Paa 3 Td. Land avlede jeg kun 6½ Trave smalbundet Rug. Det hele kunde været kørt hjem i eet Læs.

September:

Nu først har vi faaet Regn og godt Grødevejr, saa der gror Spergel overalt paa Agrene.

Efteraaret blev saa mildt, at Kørne først blev indbundne den 1. December.

1870:

Juni:

5. Juni. Da det var Pintsedag og tillige Grundlovens Aarsdag i Dag, lod jeg min Søn døbe i Kirken, idet jeg ønskede til Gud, at han maa blive en Kristi Mand, en dansk Mand og derved altid stride for Retten og Sandheden i deres forskellige Skikkelser. —

Han kaldtes efter min Fader og afdøde Richter: Frederik Ferdinand Kjerulff Henriksen.

10. Juni. Jeg var i Dag til Bispevisitats med mine Skoler i Aulum Kirke. Biskop Balslev gjorde Indtryk af at være kun en jævnt begavet, men tillige venlig og alvorlig Mand. Han var »meget godt« tilfreds med min og Korsholms Katekisation med vore Børn, og ved Selskabet i Præstegaarden talte han meget ligefrem med os om Menighedssangen og Udvalg af gode Salmer, i hvilken sidste Henseende han imidlertid lod til ikke at have et ganske uhildet Blik for den nyere Salmedigtning.

S e p t e m b e r :

23. September. Lise tillige med Emilie og lille Frede rejste i Dag med Jens Madsen til Lemvig i det yndigste Sommervejr, saa varmt at Køerne bissede.

26. Septbr. I Dag har det endnu hidtil været det smukkeste og varmeste Vejr, man kunde tænke sig.

28. September. Fortsat sjældent smukt Vejr.

O k t o b e r :

10. Oktober. Med største Forbavselse saa vi i Morges tidligt, at Jorden var bedækket med et tykt Lag Sne, medens det snede og regnede forfærdeligt, som det vedbliver med hele Dagen, ledsaget af en gennemtrængende Vinterkulde, saa baade Køer og Faar i Dag maa have den fulde Føde inde. Det var en brat Forandring ovenpaa det milde Sommervejr, vi lige til i Forgaars har haft.

12. Oktober. Jeg var i Dag til Stormarked tildels for at sælge Høgildkoen, som jeg imidlertid ikke kunde opnaa mere end 35 Rigsdaler for, hvorfor jeg ikke fik den solgt. Det var overordentlig smukt Vejr.

16. Oktober. I Dag Middag hentede Niels Vad os alle derom til Stovbæk, hvor vi morede os jævnt godt, men imidlertid ikke kunde komme hjem om Aftenen for det stærke Regnvejr, saa vi maatte indlogere os der om Natten.

17. Oktober. Niels Vad kørte os i Middags selv hjem, da Vejret var blevet bedre. Vi kom i Handel om Høgildkoen, som han bød mig 35 Rdl. for, hvilken Pris jeg ogsaa solgte ham den for ovre i Rotvig, skønt jeg nødigt vilde have gaaet saa lavt, men jeg frygtede for, at Kvægpriserne skulde forringes.

D e c e m b e r:

9. December. I Dag gjorde jeg Akkord med Jakob (Daglejer) saaledes: December, Januar og Februar 12 Sk., Marts 1 Mrk., April 20 Sk. og hvis i Sommer, da 2 Mrk. daglig med Undtagelse af Oktober.

20. December. Tak for alt, hvad paa Mark i dette Aar, der groede til Folkeføde! Gud mætte fremdeles og vor Sjæl!

1 8 7 1:

J a n u a r:

Med frejdigt Mod i Jesu Navn begyndes Aarets Gerning; Gud gøre det til Gavn for mig og mine!

7. Januar. Min Skolegerning begyndte jeg i Dag med at undervise i Hallundbæk Skole.

9. Januar. Jensen fra Holstebro kom herud og tingede Gustav i Kost og Undervisning her.

18. Januar. Gustav Jensen kom hertil i Dag.

31. Januar. Jeg var i Dag i Holstebro og modtog et Laan i Sparekassen paa 200 Rdl., som Gaardmand Chr. Nielsen i gl. Hodsager og Peder Christensen, Hallundbæk, var Kautionister for. Ved samme Lejlighed erfor jeg den sørgelige, store Begivenhed, at

Paris dog tilsidst trods det heltemodige Forsvar i 4 Maaneder, har maattet kapitulere for de skændige Preussere. Gud hjælpe det ulykkelige Frankrig! — Jeg frøs ganske forfærdelig paa Hjemvejen.

F e b r u a r :

Skal denne Maaned bringe Europas Folk Fred eller Kamp paa Liv og Død?! —

7. Febr. Det har i de sidste 3 Dage været et saa voldsomt Snefog, at Driverne ligge rundt omkring Skolen saa høje som midt paa Huset; men det har tilligemed været den haardeste Frost, vi har haft i flere Aar.

19. Februar. Storaæn har i Dag, formedelst det voldsomme Tøbrud, svulmet over sine Bredder, saa at al Færdsel mellem Aulum og Hodsager er umulig, da alle Engene er under Vand.

20. Februar. Skønt Vandet endnu ikke var svundet, kørte jeg dog med Villums igennem Aæn for at komme til Lærermødet i Aulum, hvorvel Vejret var forfærdelig slet, og jeg havde meget ondt i Brystet. Mødet var besøgt foruden af en Del af Egnens Lærere af Pastor Jensen, Bisgaard, Hansen i Sir og Højbjerg i Idom. Hansen talte om Husflidens Fremme ved Kurvefletning, Korsholm om Religionsundervisningen, og jeg deltog i Forhandlingen og talte om Indenadslæsningen. Vi skiltes ad Kl. 6 efter at have tilbragt en nyttig og behagelig Dag.

M a j :

Sildig Grøde er tidlig Føde!

3. Maj. — — Det ser for Øjeblikket ikke ud til nogen god Avl; men det kan da med Guds Hjælp endnu blive godt! Køerne, der maatte ud første Gang den 21. April, skønt der kun er lidt Græs til Faar, var i Dag første Gang i Tøjr. Der er dog intet Græs at sætte dem paa, og de kan kun faa 2 Givt Halm inde.

4. Maj. I Dag kom Faarene i Tøjr; det knøg igen stærkt med Havren.

11. Maj. Det første Byg, som blev saaet, er nu langt opløbet, men den stærke vedholdende Kulde gulner den en Del. Køerne fik i Dag det sidste Givt Foder, og der er endnu ikke saa megen Græs, at de kunne faa den halve Føde endsige mere.

17. Maj. Efter i hele Maj Maaned at have haft stærk Kulde og Nattefrost uafsladeligt, naaede det, som man skulde tro, sit Højdepunkt i Dag, idet der hele Dagen igennem kom tætte Haglbyger og Snebyger, der ledsagedes af den forfærdeligste Storm. Ved Sengetid gik det over til et tæt vedholdende Snefog!

18. Maj. Med største Forbavselse saa vi i Morges tidlig Jorden bedækket med et tykt Lag Sne, der ikke smeltede bort før over Middag. Det ligner ikke det Vejr, man kunde vente paa Kristi Himmelfartsdag. Det ser forfærdelig ud navnlig for Kreaturerne Vedkommende, da der endnu næsten ikke er Græs skabt. Bygget stod dejlig grønt før i Gaar; men Gud ved, hvordan det bliver nu efter Frosten, thi det ser for det meste hel gult og afsvedet ud; dog lad os haabe det bedste!

23. Maj. I Dag har vi Gud være lovet endelig faaet Sommer med klart og varmt Vejr. Gøgen og Frøen har kukket og kvækket omkap med hinanden. Indtil 28. Maj har det været vedvarende smukt og varmt Vejr.

30. Maj. Imidlertid lader det til, at Maj vil ende ualmindelig kold, som den begyndte, thi i Dag har vi haft streng Kulde med Blæst, som i Eftermiddag er stegen til en orkanagtig Storm, saa at Himmel og Jord næsten staa i eet af den forfærdeligste Sandknog.

J u n i:

Herren give Regn over Jorden!

4. Juni. Efter et ualmindeligt tørt og koldt Foraar, har vi ingen Dag endnu, siden Sneen 18. Maj haft Regn; men denne Maaned har hidtil kun bragt tør Kulde og Nattefrost, saa at Græsset henvisner, og Kornet staar aldeles i Stampe. Det ser nu i Sandhed sørgeligt ud, eftersom Luften ikke endnu viser Tegn til Regn. Dog, vi ville ikke se efter Himlens Tegn, men stole paa Himlens og Jordens Herre, der jo lader det regne over retfærdige og uretfærdige.

5. Juni. Naar Nøden er størst er Hjælpen nærmest. I Eftermiddag regner det meget stærkt af Norden. Gud have Tak for sin Godhed!

6. Juni. Det har i Dag regnet smaat, men med temmelig stærk Blæst. Alt har faaet et helt andet Udseende; de første Kartoffeltoppe have ladet sig til Syne.

14. Juni. Efter foregaaende Tilvarsel kom Provst Bøtcher her til i Dag Eftermiddag for at visitere Skolerne første Gang i min Embedstid. Pastor Fjelstrup, Korsholm og Lauridsen fra Aulum var med for at overvære samme. Før Visitatsen var Provsten saa opmærksom at ville nyde en Kop Chokolade, hvorpaa vi gik over i Skolen. Jeg foreviste Protokollerne og fremlagde tillige et lille Udvalg af Salmer og en Del Sange, som Børnene havde lært. Der begyndtes med et Par Vers af: »Op al den Ting —«, »Lovet være —«, »Et Barn er født —« og »Dejlig er den Himmel blaa«, hvorpaa Provsten bad mig at katekisere over den 2. Trosartikel. I Løbet af $\frac{3}{4}$ Time gennemgik jeg det saa nogenlunde til egen Tilfredshed, skønt Børnene ikke svarede fuldt saa godt, som jeg havde Grund til at vente. Dernæst havde Provsten Indenadslæsning i Testamentet med Børnene, og det gik godt

med Undtagelse af, at de ikke læste højt og tydeligt nok. — Han katekiserede nu næsten en Time med dem i lidt Bibelhistorie og Palæstinas Geografi. Dernæst tog han en Del Sproglære, hvori de, rigtignok ikke uventet, klarede sig mageløst godt. Medens Provsten nu eftersaa de skriftlige Arbejder, havde jeg Hovedregning med Børnene; men det gik mindre til min Tilfredshed end til Provstens. Nu bad han om at høre lidt Historie og Geografi om Danmark, hvori jeg kun fik overhørt i Grænserne og Inddelingen samt Lejre, Roskilde, København og Rolf Krake samt Uffe hin Spage, hvorpaa Provsten særdeles tilfreds bad mig at standse. Til Slutning sang vi et Par Vers af »Danmark dejligst Vang og Vænge«, »Moders Navn —«, »Du gamla, du friska —« og »Guds Ord det er vort Arvegods«. — Denne min første Visitats endte saaledes særdeles tilfredsstillende, og Provsten skrev i Skolens Dagbog følgende Bedømmelse derom:

»Aar 1871, den 14. Juni visiterede jeg 6. Gang i Hodsager og Hallundbæk Skoler, hvilke jeg tror at kunne lykønske til deres nye Lærer, idet jeg i det hele havde Grund til at være tilfreds med Skolernes Tilstand; dog bemærker jeg, at Boglæsningen trænger til større Nøjagtighed og Færdighed, og at Skriften, der ellers var ordentlig behandlet, trænger til nogen Rettelse for at blive fast og smuk. Der var undervist ret vel i Fædrelandshistorie og Geografi, og flere Salmer og Fædrelandssange vare indøvede med Børnene, som sang dem ret vakkert. I det hele forekom det mig, at Børnene fra Biskolen stode tilbage for Hovedskolens. Af Skolekommissionens Medlemmer viste ingen Visitatsen den Opmærksomhed at overvære samme.

J. B ø t c h e r.

16. Juni. Det mageløst dejlige, varme Vejr i de sidste otte Dage, er imidlertid nu gaaet over til en hed og hentørrende Søndenvind, saa at alt i Mark og Have gisper efter Vand; men Hjælpen er forhaabentlig nær ligesom sidst!

17. Juni. Rædsomme, skønne Lyn paa Lyn forkyndte i Dag Guds Hjælp for Jorden, siden et overvældende Tordenvejr er blevet ledsaget af en velgørende Regn, der især i Aften er bleven stærk.

19. Juni. Ikke længe har vi haft et saa yndigt, stille og varmt Vejr som i Dag, der ret er en Guds Velsignelse ovenpaa den gode Regn. Alting er ogsaa kommet sig mærkeligt.

22. Juni. I Dag har jeg set den første Dræ i min Rug!

24. Juni. St. Hans Dag har bragt den første fuldt udviklede Bygvippe frem. Der har været Tordenluft oppe, men kun regnet ubetydeligt.

25. Juni. Det har efter Folks Sigende frosset en Del de sidste Nætter.

26. Juni. Luften var voldsom tyk i Morges, og ved Middagstid begyndte det Gudskelov at regne stærkere og vedholdende indtil Sengetid.

27. Juni (Syvsoverdag). Naar det kommer til at regne af Nordøst, siges det at blive ordentlig, og det har da stadfæstet sig denne Gang, thi det har uafbrudt regnet hele Natten og henad Morgenstunden formelig voldsomt, indtil Regnen midt i Formiddag ophørte. Iøvrigt maatte det ikke have regnet i Dag, siger Folk, men det er da kun Overtro og gammel Snak.

Juli.

Vor Mark og Skov sig fryder smukt!

1. Juli. Denne Maaned begynder ligesaa lovende som Juni endte. I Eftermiddag fik vi en kortvarig,

men stærk Regnskylle, og Varmen der oven paa er overordentlig. Gud have Tak for sin Miskundhed imod os.

10. Juli. Vi fik i Formiddags en god Regn i et Par Timer, der er efterfulgt af det varmeste og mest velsignede Grødevejr; al min Byg er nu fuldstændig besat, men Havren gror mærkeligt nok kun lidt.

16. Juli. Jeg tog mig i Dag for i Anledning af Kreaturtællingen at maale min Mark løseligt efter Kortet. Marken hjemme er 16 Td. Land, hvoraf Stykket for norden er 11 Td., Stykket for østen $2\frac{1}{2}$ Td., Dalen 1 Td., Therkildsvig $\frac{3}{4}$ Td. og Brokageren $\frac{3}{4}$ Td. Engen formenes at være 3 Td. og Heden 12 Td.

21. Juli. Den sidste Uge har været meget regnfuld og kold. Kartofflerne er allerede i fuld Blomstring, og vi kunde godt i en snever Vending spise af dem.

A u g u s t

Se Markerne gulnes allerede til Høsten!
Fuglene sanke ikke i Lade, og vor himmelske Fader føder dem alligevel.

1. August. Der blev i Dag begyndt med min Høst, da Vejret nu ser ud til at blive lidt mere stadigt.

5. August. De to første Læs Hø blev i Dag hjemkørt og kom saaledes særdeles godt i Hus.

8. August. Det er i Dag endnu varmere end i Gaar. Engsletten fortsattes, og det i Gaar slaaede blev stakket.

9. August. Den varmeste Dag, som vi har haft i Sommer, ja, maaske i de sidste Aar.

10. August. Ligeledes i Dag overordentlig varmt Solskinsvejr. Et stort Læs Hø kom ligeledes godt hjem i Dag.

14. August. Det 5. Læs Hø kom hjem i Dag, ogsaa i

det smukkeste Vejr. — I Dag blev det sidste af Engen opslaaet.

15. August. Skønt der er blevet stjaalet en Del Hø fra mig, blev der dog et Læs til, som kom hjem og i Hus i Dag, dygtig grønt, men tørt.

18. August. Efter 3 Ugers Tørvejr ser det i Dag ud til Regn, hvorfor jeg fik hjemkørt den første Byg meget tørt, men godt vejret.

19. August. I Nat og i Dag har det tordnet og regnet uafbrudt.

22. August. Gjerren blev i Dag virret og stakket, og Rugen tilligemed dens Rivning hjemkørt særdeles godt og tørt. — Vi fik i Dag uventet Besøg af to fremmede Turister, Brødrene stud. theol. Morten Pontoppidan og stud. med. Knud Pontoppidan; de laa her om Natten, for næste Morgen at gaa gennem Heden til Thorning.

24. August. Da jeg saa, at det saa svært ud til Regn, løb jeg i Eftermiddag ned til Mikkels og fik hans Heste for at hjemkøre lidt Byg og en Del af Rugen. Bygget fik vi heldigt nok først ind og kørte op efter et Læs Rug. Da Pigen ikke var færdig med at binde, vilde Karlen forke, og jeg skulde lægge det paa; men da jeg aldrig havde prøvet at lægge et helt Læs paa over 4 Traver, blev det skævt og gik skævt; ved Nedkørselen af Østerbakken væltede vi og maatte til at læsse igen, skønt det var næsten mørkt.

27. August. I de sidste 3 Dage har det stormet uafbrudt.

28. August. Endelig i Dag gav det mere roligt Vejr, og jeg besluttede fra Morgenstunden at faa alt det Korn hjem, vi kunde overkomme. Først laante jeg Mogens Christians Vogn og fik 5 Traver Rug og Gerren, et lille halvt Læs, ind; det sidste mindre godt. —

Om Eftermiddagen kom Jens Rotvig med deres Vogn og da fik vi hele Slumpen, $4\frac{1}{2}$ Trave, Dalrugen, Blandkornet, Bygget og al Rivningen, hvad der ogsaa gav os meget at bestille; men glad var jeg derover, da det havde set stærkt ud til Regn. Gøderugsageren blev høstet og gav 3 Traver 17 Tvillinger temmelig smaat Bind.

29. August. Boghveden blev høstet, efterat den havde staaet vel længe. Havren i Terkildsvig, som var meget daarlig, kun Gjer og Senegræs, blev høstet, og der blev 2 Traver Smaavisker.

S e p t e m b e r:

1. September. Den sidste Rug blev i Dag hjemkørt tillige med Rivningen, særdeles tørt og godt. Herren have Tak for det skænkede daglige Brød!

4. September. Havren ved Broen blev i Dag høstet, hvor der i alt blev 4 Traver 12 Tvlg. smaat og simpelt, fuldt af Senegræs. Hele Aarets Afgrøde er nu høstet!

7. September. Boghveden samt Havren ved Broen blev hjemkørt. Den fulde Lade vidner nu om Guds Velsignelse efter den tilendebagte Høst. Gud lade os bruge det til Gavn og Glæde i en god Tid!

12. September. Boghveden blev tærsket, og der blev 6 Skp. til Gryn og 2 Skp. til Sæd, foruden lidt til Grisen.

13. September. I Eftermiddag tærskedes $\frac{1}{2}$ Trave Byg, som gav $2\frac{1}{2}$ Skp. 1 Trave af den sidste Gøderug gav kun 3 Skp.

20. September. Jakob tærskede 3 Traver Rug, hvoraf der blev godt 1 Td. 1 Skp. Ved Sammentælling af min Avl viser det hele sig at være:

21 Traver 2 Tvlg. Rug, smaat Bind,

7 — 18 — Byg,

1 Trave 3 Tvlg. Blandkorn og
 6 — 12 — Havre ialt
 36 — 5 — Korn foruden 6 Læs Hø, $\frac{1}{2}$
 Læs Spergel og $\frac{1}{2}$ Læs Boghvede.

O k t o b e r :

Maanedens første Dage har været meget skarpe med en bidende Frost og Kulde, som har visnet stærkt paa Græsset.

4. Oktober. Vi har i disse Dage faaet taget Kartoflerne op og lagt i Kule med det samme, i den sydlige kom $2\frac{1}{2}$ Td. røde og 2 Skp. tidligmodne; i den anden kom 2 Td. røde. Desuden beholdt vi til Brug i Vinter 1 Td. Ædekartofler, samt Svinekartofler ialt $3\frac{1}{2}$ Td. — Faarene blev klippede og derefter slaaede løs.

7. Oktbr. I Dag fik Køerne første Gang Fodring inde.

11. Oktober. Jakob tærskede i Gaar 1 Trave 5 Tvlg. Rug, som gav 5 Skp., og i Dag 1 Trave Byg, hvoraf blev 5 Skp.

N o v e m b e r :

1. November. I Dag har Køerne første Gang faaet 4 Gæv Foder inde, og Faarene første Gang et Foder; forøvrigt gaar de alle ude endnu.

10. November. Da vi i Dag har Sne og Slud blev Køerne bundne ind, eftersom der nu heller ikke er noget for dem at gaa ude efter.

15. November. Det er i Dag rigtig Vinter med Snefog og Slud af Sydøst. Der blev tærsket en Trave Byg, som gav $5\frac{1}{2}$ Skp. knapt Maal.

D e c e m b e r :

5. December. I Dag og foregaaende Dag har det været en overordentlig stærk Snestorm med bidende

Frost, hvilket alt har forøget den store Vandmangel, der hersker mange Steder.

11. December. Vor Gris blev i Dag slagtet og vejede ialt 11 Lpd. og 12 Pund, hvoraf 22 Pund Ister.

1872.

Januar:

Lad dette Aar være velsignet os til Gavn!

14. Januar. Jeg gjorde i Dag som sædvanlig Akkord med Jakob for næste Aar saaledes:

For Decbr., Jan. og Februar. 12 Sk., Marts 1 Mark, April 24 Sk., og hvis i Sommer, da 2 Mark daglig med Undtagelse af den sidste Del af September og 24 Sk. i Oktober Maaned.

16. Januar. Den sidste Rest af Rugen ca. 5 Traver blev i Dag optærsket, hvoraf der blev 2 Td., hele Rugavlen har saaledes været omtrent 10 Td. Gid den maa blive lige saa god ad Aare.

31. Januar. Denne Maaned har været mærkelig ved sit ualmindelige milde Vejr, idet det saa godt som hele Tiden har været mild Tørluft med Søndenvind, saa at man næsten skulde troet, at vi allerede var hen i Marts eller April; men vi har vel nok et godt Stykke Vinter tilbage!

Februar:

Hvor Gud mig fører, vil jeg gaa!

1. Februar. Jeg har i den sidste Tid søgt to Embeder paa Fyen og Tølløse ved Holbæk; men min Forflyttelse kommer vel ikke saa snart.

24. Februar. Det ualmindelig milde Vejr har ogsaa vedvaret denne Maaned.

29. Februar. I Dag har det til en Forandring givet Snevejr; dog ikke meget skarpt.

M a r t s:

Herre, lad det Kald, jeg søger, ogsaa være
Dit Kald, eller skal jeg faa, da ligesaa!

9. Marts. I hele denne Uge har jeg været syg, saa jeg ikke har kunnet holde Skole. Det stammer fra en stærk Forkølelse, jeg paadrog mig ved en Begravelse forrige Søndag. — Hvis Vorherre ikke hjælper snart, frygter jeg for, at jeg bliver nødsaget til at søge Lægehjælp, hvad jeg helst vilde undgaa.

19. Marts. Hvad jeg befrygtede skete: min Tilstand blev den 9. henad Aften forværret, saa jeg frygtede for Lungebetændelse og derfor straks fik Bud efter Lægen. Glerup var ikke hjemme, saa Faber*) kom i hans Sted. Jeg holdt nu Sengen til den 14., da jeg begyndte at komme op, da Lægen var her ude hos Ole Mølgaards og jeg derfor konsulterede ham igen. Han mente imidlertid, at jeg nu ikke havde meget at befrygte denne Gang.

20. Marts. Skulde Lise blot ikke blive syg bag efter mig, thi hun klager i Dag over stærke Smerter i Brystet og har tillige hostet noget Blod op. Gud bevare os for mere Sygdom, thi det er haardt nok at komme ud af det med at faa dagligt Udkomme!

Efterat vi i de første 14 Dage af Maaneden have haft sjeldent smukt og blankt Vejr og i Mandags en mageløs mild Foraarsregn, slog det i Gaar ligefrem om i stærk Snestorm af Nordøst med stærk Frost og Kulde.

21. Marts. Vejret raser endnu i Dag stærkere end i Gaar og Sneen flyger saa stærkt, at man ikke kan se 100 Alen.

24. Marts. Det er i Dag endelig blevet Opholds-

*) Distriktslæge i Holstebro.

vejr. — Præsten kom ikke i Dag, da der ikke var opkastet.

26. Marts. Vi har i Dag Solskinsvejr med lidt Tø.

29. Marts. I Morges, da vi stod op, var Aaen stegen til en stor Flod, saa at der kun var 6 Alen fra Vandet til Laden.

Præsten kom, men maatte naturligvis vende om ved Rotvig.

30. Marts. Aaen var saa godt som ikke sunket imorges, og i Dag regner det stærkt, hvorfor det ser ud til, at Præsten heller ikke kan komme over i Morgen, Paaskedag.

31. Marts. Præsten kom kun med Møje over!

A p r i l:

Han er den, som har indstiftet Maaneder og Aar, Dage og Timer.

3. April. I Dag begyndte Markarbejdet for i Aar med at Jakob nedgravede 1 Skp. tidligmodne Kartoffler.

13. April. Rugen paa Østerbakkens to sydlige Agre var allerede ved en Barfroststorm i Vinter bleven harpet godt; men i Dag har vi en forrygende Storm af Vesten, som har føjet Sandet bort i store Masser to Agre bred øster paa, saa at der muligvis desværre ingen Rugafgrøde bliver. Man kan i Dag se nøgne Rodspirer. Imidlertid vil Høstens Dag vise det.

26. April. — I Dag kunde jeg se, at den overføjede Rug dog ligefuldt er godt i Grøde, enkelte Pletter undtagne.

27. April. I Gaar Eftermiddag havde vi det sjældne Tilfælde paa denne Aarstid, at der (midt under en Daabshandling i Kirken) indtraf et overordentlig voldsomt Tordenvejr, under hvilket Luften var saa lummer og kvalm som i Hundedagene.

29. April. — I Morges var Bygageren paa Bakken næsten grøn, idet alt nu er løbet op formedelst det mageløst frugtbare Vejrlig.

M a j:

»Thi bære vi Dig Maj i Sky!«

Vær os alle en naadig Gud med Glæde!

1. Maj. Kreaturerne kom i Dag første Gang ud paa Græs. — Markerne er grønne; men da vi knap kunde styre dem inde, lod jeg dem komme ud i det smukke Vejr vi har ligesom de foregaaende Dage.

11. Maj. Det berammede store Kanal møde fandt Sted i Dag her i Skolen Kl. 3. Hr. Kaptajn Dalgas mødte med cand. polyt. Ramsing som Assistent. Om trent 50 Lodsejere vare mødte. Efterat Kaptajnen havde udviklet Projektets eventuelle Gang med Forlangende om Afstemning derover, opnaades for Hodsagerkanalens Vedkommende den skønneste Enighed, idet næsten alle skrev under. — Der er alt saa nu en glædelig Sandsynlighed for Sagens heldige Fremme, skønt de største Vanskeligheder er tilbage. Jeg vil oprigtig ønske for Hodsager Sogns Vedkommende, at det hele maa faa en velsignelsesrig Udgang. — Voldsomt Regnvejr af Nordøst.

16. Maj. I Dag kom Hr. Kand. Ramsing her, og vi bleve akkorderede om Logi til 4 Mk. daglig, ikke indbefattet Lys og Vadsk.

21. Maj. I Dag begyndte Projekteringen af Hodsagerkanalen. Gid Arbejdet maa vel begyndes, fortsættes og fuldendes!

27. Maj. I Gaar vare vi allesammen ovre hos Plantørens i Feldborg, hvor ogsaa Haderup Præst med Frue var, og vi tilbragte en behagelig Eftermiddag med at bese Plantagen o. s. v. — Maj har gennem-

snitlig været kold og i den sidste Uge har det frosset meget om Natten.

31. Maj. I Dag ender Maj med den varmeste Dag, vi endnu i Aar har haft.

J u l i:

5. Juli. Vi havde i Dag mange indbudte fremmede, nemlig Præsten med Familie samt Plantørens med Fru Føns fra Haderup, der alle vistnok morede sig godt og først tog hjem sent ud paa Aftenen.

6. Juli. Min Fødselsdag og Fredericiaslagets Aarsdag bringer i Dag det skønneste Vejr. Gud bevare mig for min egen som for min Families Skyld for Sygdom og Fare, Fristelse og Død baade i timelig og og aandelig Henseende.

17. Juli. Efterat vi nu i denne Uge siden Søndag har haft megen Regn med Storm, blev det i Dag omtrentlig Tørvejr.

21. Juli. Ualmindeligt varmt Vejr, næsten Hede!

25. Juli. Varmen er stegen til en tropisk Hede!

Solvarmen modner vistnok Kornet vel haardt.

26. Juli. Vedvarende utaalelig Solhede!

A u g u s t:

»Naar Mejeren synger blandt gyldne Dynger!«

1. August. Uventet tidligt kom Høsten i Aar paa Grund af den tørre Hede, vi har haft.

4. En Ansøgning om Embedet i Rynkeby blev i Dag afsendt. Gud give, at jeg nu snart maatte faa en Forflyttelse.

8. August. Jeg er saa glad ved, at jeg har faaet saa meget Korn og Hø ind, som jeg har, thi i Dag regner det stærkt, hvad vi iøvrigt kunde trænge haardt til.

9. August. Regnen var i Gaar saa voldsom, at Aaen er stegen i den Grad, at Vandet naar op til den øver-

ste Aabrink i Firkanten; den Højde har jeg ikke set den nogen Sommer før.

18. August. — Præsten holdt i Dag den jammerligste Prædiken, jeg nogensinde har hørt, og efter Gudstjenesten spurgte han mig rent ud »om det ikke var en fortrinlig Prædiken«, hvortil jeg maatte ud med Sproget og sagde til ham, at jeg ikke syntes, den var god. Herover blev han vred og sagde, at det var en studeret Prædiken, som derfor maatte være udmærket! men han vilde nu ikke bryde sig om, hvad Menigheden sagde; han vilde hverken være Pietist eller noget andet.

19. August. I et særdeles smukt Vejr kørte Lise i Dag med os ud i Engen, hvor vi skulde hente de sidste to Læs Hø. Lise havde jo aldrig været derude og set denne langtfra liggende Del af vor Mark. Lille Frede og Georg*) var ogsaa med.

Lise og Frede kørte hjem paa det store Læs!

20. August. Vandingsentreprenør Jakob Pedersen har jeg i Dag lovet skriftlig at underrette om, naar den mulige Licitation over Kanalen her skal finde Sted. Brevet adresseres til Arnborg Kro pr. Herning.

28. August. Hele min Avl har efter Optælling været:

Af Rug: 21 Traver 14 Tvlg. jævnt Bind,

- Byg: 4 — 19¹/₂ — stort Bind

- Havre: 8 — 19 — meget stort Bind,

Korn ialt: 34 Traver 22¹/₂ Tvlg. samt

Af Spergel: 1 Læs,

- Boghvede: 1 — men lille.

- Rivning: 1 — og

- Hø 6 —

altsaa 9 Læs Foder foruden Kornet.

*) Senere Savværksejer Jensen-Tusch, Stendalsgaard; I nogen Tid optaget i Henriksens Hjem.

31. August. Et saa voldsomt Regnvejr, som det i Dag begyndte med noget før Middag, har vi ikke længe haft, thi det er en næsten tropisk Vandmængde.

S e p t e m b e r:

Der skal Guds Hjælp til Menneskers!

6. September. Bladene bragte os i Dag en smertelig Tidende!

G r u n d t v i g e r d ø d !

Han var og er manges som min aandelige Fader her paa Jorden, og jeg kunde ikke forhindre, at Taarer randt mig paa Kinden ved Tanken om Savnet af ham, den 89 aarige gamle, som ogsaa »Heimdal« siger i Meddelelsen derom: »Dette Budskab flyver Norden over og vækker Sorg hos mange, Deltagelse hos alle; thi ingen, selv blandt hans haardeste Modstandere — og dem har han altid haft nok af — vil nægte, at maaske intet andet Liv i vore Dage har fyldt saaledes i det danske, ja, det nordiske Folks Liv som Grundtvigs, og det netop mere jo ældre han blev.« — Der bliver nu et Vennemøde ved hans Kiste.

Gud være hans rige, store Sjæl naadig!

8. September. Vi havde i Dag Møde i Kirkegaard angaaende den paatænkte Rejse til Skjernaakanalen. Der blev udmeldt 4 Mænd til imod Godtgørelse at foretage denne, nemlig Jens Madsen, Jens Schytte, Villum og mig.

9. September. Noget over Middag kørte Jens Madsen, Jens Schytte, Villum og jeg, som skulde rejse til Arnborg og besigtige den store Skjernaakanal samtidig med dens Aabning af Repræsentanterne for Hedeselskabet og tillige se Vandingsanlægget ved Hesselvig samt høre Beboernes Stemning med Hensyn til disse kostbare Foretagender, eftersom vi nu for-

haabentlig skulde udføre noget lignende. Allerede i Herning traf vi en af Interessenterne i Skjernaas store Kanal, som var meget tilfreds med Foretagendet for sit Vedkommende og udtalte, at dette ogsaa var Tilfældet med alle hans Medinteresserede. Dette var jo godt at høre for os. Ved Solens Nedgang fortsattes Rejsen til Arnborg Kro, hvor vi, skønt der var overfyldt, fik et taaleligt Nattekvarter. — Da vi næste Dag var i Færd med at gøre os rede til at følge det ventede Tog af Hedeselskabets Repræsentanter, kom dette Kl. 9 paa 36 Vogne, hvortil vi straks sluttede os. Ved Ankomsten til det store Stemmeværk lod Dalgas dette lukke, og Vandet løb da i Kanalen, der blev besat af Forsamlingen i en Strækning af en halv Mil, gaaende til Fods. Derefter gik vi over til Hesselvig og besaa Frugterne af en toaarig Vanding i denne Kanal. Her indtoges af saa godt som alle en rigelig Frokost, hvorpaa Toget kørte videre for at bese enkelte mærkelige Anstalter ved Kanalen samt Plantningen ved Provstehuset, medens vi kørte lige til Høgildgaard, hvor Plantningerne eftersaas. Nu fortsatte hele Vognrækken til Herning, hvor vi ankom efter Solnedgang. Uden Ophold fortsatte vi Vejen hjem, bedede 1 Time i Tjørring Kro og ankom Kl. 1 hertil, glade over Udfaldet af Rejsen; foruden Fornøjelsen havde vi haft det Udbytte at træffe en stor Del af Skjernaainteressenterne, der alle opmuntrede os til at tage fat paa vort Foretagende hjemme, da det nok skulde lønne sig godt.

11. September. Vor gamle Høvding er i Dag stedet til Jorde! Gud bevare hans Minde varmt til de seneste Slægter! — Jeg ringede med Kirkeklokken ved Solnedgang til Ære for ham!

12. September. Jeg udsendte i Dag Løbesedler til Beboerne om Kanal mødet paa Lørdag.

14. September. En betydningsfuld Dag for Hodsager Sogn!

Kl. 3 ankom Hr. Kaptejn Dalgas tilligemed Ram-sing. De interesserede i Kanalen vare samtlige mødte. Kaptajnen aabnede Mødet ved at udvikle den Maade, hvorpaa Interessentskabet helst burde oprettes, at der nemlig foreløbig ikke kunde være Udsigt til at skaffe Aulumboerne Vand formedelst de ovenfor boende Lodsejeres Modstand og Uvillighed. Dernæst foreslog han, at det halve af Aaens Vand optoges ved Hallundbæk og føres i en Vandingskanal over Lilleaaen saa langt Vandet kunde række. Udgiften vilde da blive efter Overslaget ca. 220 Rdl. pr. Kubikfod indbefattet Jordtab og Broer. Efter nogen Modstand fra enkeltes Side, vedtoges det endelig efter Kaptajnens Forslag, og det bestemtes at optage et fælles garanteret Laan paa 4000 Rdl. i Hedebanken. Hver Lodsejers Vandmængde vedtoges, hvorpaa der skredes til skriftlig Afstemning paa 3 Bestyrelsesmedlemmer. Valget faldt paa Mikkell, Villum og mig. Mange andre Biting blev nu vedtagne, hvorpaa Kaptajnen erklærede Mødet med Lodsejerne hævet for hans Vedkommende. Efter at have indtaget en Aftensmad hos os, afrejste han til Herning. I dette Mellemlum opvartedes Beboerne med Smørrebrød og Brændevin.

Nu stod tilbage Mødet med de muligt skadelidende, hvilket blev anderledes stormende. Jakob Brogaard lod sig snart overtale og de andre ligesaa med Undtagelse af Jeppe Bredvigbæk, der rejste en voldsom, men ubegrundet Indsigelse, saa at det ikke en Gang efter en stormende Forhandling i omtrent 4 Timer lykkedes at omstemme ham.

Dette Møde førte altsaa til en heldig Afgørelse af denne meget vigtige Sag; men selve Arbejdet staar jo nu tilbage; dog vel begyndt er halv fuldendt, og Enden vil med Guds Hjælp nok blive Begyndelsen lig. Min gode Tro skal ikke glippe; thi endnu er den ikke bleven beskæmmet!

20. September. Jeg var i Dag i Holstebro for at overvære Folketingsvalget. Valghandlingen var meget bevæget, idet der var 3 Kandidater!

30. September. Jeg havde i Dag Hedeselskabets Mergelsøger, som fandt Mergel midt i Gaarden, i Overhaven samt tæt ved Hjørnet af Diget; men ellers intet Sted i Marken undtagen megen Ler tæt henne ved Mikkels Dige. Det regner i Dag, ligesom det har regnet hver Dag i September Maaned. Saadan en Regn kan næsten ingen huske Mage til.

O k t o b e r.

»Han lader det regne over retfærdige og uretfærdige!«

1. Oktober. Det har regnet i Nat og regner i Dag, saa jeg ikke en Gang har været i Biskolen.

3. Oktober. Jeg gjorde i Dag Akkord med Jakob for næste Aar fra 1. Nov. 1872 til 1. Nov. 1873 paa følgende Betingelser og Bestemmelser med Hensyn til Daglønnen: I Nov. Maaned 1 Mk. 4 Sk., Dec. og Januar 1 Mk., Februar 1 Mk. 4 Sk., Marts 1 Mk. 8 Sk., April 2 Mk., Maj, Juni, Juli og Aug. 2 Mk. 8 Sk., Septbr. og Oktbr. 2 Mk.

8. Oktober. De sidste Kartoffler toges i Dag op; hele Kartoffelavlen har været $9\frac{1}{2}$ Td. udmærket store og gode Kartoffler og ca. $5\frac{1}{2}$ Td. Svinekartofler.

30. Oktober. Det tordner og lyner voldsomt i Aften.

31. Oktober. Vedvarende Tordenvejr med Storm og Regn!

N o v e m b e r.

Vi ville vande; Gud give Væksten!

1. November. Tordenvejr med Hagl. Kreaturerne blev i Dag indbundne.

D e c e m b e r.

7. December. I Aften ankom der et Fruentimmer hertil med et Brev fra Obel Lund i Følge hvilket hun var fæstet her til for 22 Rdl. til Nov. 1873. Hendes Navn er Mariane Andersdatter og hun foregiver at være gift og have Børn. Vi antog hende, men Gud ved, hvad hun er for en? En af Dagene skal hun over til Vildbjerg og hente sin Skudsmaalsbog. Blot hun endda vil være tro og skikkelig!

— — —

I de følgende 3 Aar — 1873—74—75 — findes kun faa Dagbogsoptegnelser, ligeledes væsentlig om Vejrlig og Afgrøde.

Det er kun naturligt, at Henriksen ikke tænkte paa at forblive i Hodsager længere end nødvendigt. Hans Haab stod især til at faa et Embede som Kordegn i Holstebro, hvortil han havde »begrundet Ud-sigt, ja næsten Løfte«; men da Embedet omsider blev ledigt var Interessen for ham alligevel kølnet saa meget, at han ved Indstillingen kun fik 4 af Byraadets 9 Stemmer. »Dette var en af mit Livs bittre Skuffelser« siger han selv.

Fra sit Ophold i Hodsager medtog Henriksen »væsentlig kun kære Minder«. Den 7. November 1874 fortæller Dagbogen: »Jeg havde i Dag den Glæde at blive overrakt som Gave fra 12 af Hodsagerkanalens Interessenter et pænt Væguhr til Erkjendtlighed for min Virksomhed ved Kanal anlæget.«

15. Juli 1875 melder Dagbogen:

»Landposten mellem Aulum og Hodsager var her i Dag første Gang.«

Om Høsten i 1875 erfarer vi, at den har været ualmindelig heldig og god:

„Hele Rugavlen har altsaa været 18 Traver, 10 Tvlg., i Reglen stort Bind“. — Den 17. August køres Rivningen og Gerren hjem, ligeledes i god Stand“. —

„Aldrig har jeg faaet Sletten og Høsten saa hurtigt og godt end!“ Guds Miskundhed varer evindeligt! — —

I Lønningsforholdene faar man et lille Indblik ved følgende Notits: 1874 — 6. Februar: „I Dag fæstede jeg Mariane Dalhus til

at tjene hos os fra 1. Novbr. 74 til 1. Novbr. 75 for Løn ialt 30 Rdl. (60 Kr.) uden nogensomhelst Tillæg.“

Om Henriksens personlige Iver og Arbejdsomhed faar man et lille Begreb ved følgende Notitser:

27. Juni 1876: »I disse Dag paa ialt 16 Eftermiddage har jeg fuldstændig istandgjort hele Vesterengen med Oprensning, Planering og Dæmningens Ren-skæring.«

27. Juli: Engen, som jeg begyndte paa i Maj selv at oprense, blev færdig i Aften, idet hver eneste Rende blev rettet.«

Lærer N. K. Henriksen.

5. August: Jeg høstede selv det meste af Formiddagen Resten af Rugen.«

Som noget der i disse Tider hørte til Sjældenhederne, skal her nævnes, at Henriksen allerede den første Vinter han var i Hodsager begyndte med at holde Aftenskole for voksne. Med hvilken Grundighed han ogsaa her gik til Værks kan bl. a. ses af de Planer han udarbejdede til en saadan Vinters Arbejde:

Plan til

Foredrag om Oplysning
afholdt i Hodsager Skole i Vinteren 1868—69.

- A. Indledning om Oplysningens Væsen.
- B. Vor Trang til Oplysning.
- D. Forstandsoplysning.
 - 1. Om den livløse Skabning (Naturen).
 - 2. Om den aandløse Skabning (Dyreverdenen).
- E. Livsoplysning.
 - 1. Livet i Gud.
 - 2. Menneskelivet.
 - a. Familielivet.
 - b. Det borgerlige Liv.
 - d. Folkelivet.
- F. Kundskab Haand i Haand med Oplysningen til Livets Tjeneste.
- G. Slutning.

Undervisningen i Aftenskolen bestod foruden i disse almindelige indledende Foredrag af en fuldstændig Gennemgang i Foredragsform af Danmarks Historie og Geografi. Desuden:

»Skriftlæsning hver Aften, Retskrivning hver Aften, bestaaende af Tilsigelse af Dokumentformularer.

Hovedregning særlig til Indøvelse af ny Mønt (1874) hver anden Aften.

Tavleregning hver anden Aften, navnlig Kvadratregning. Oplæsning af og til.«

Den 1. Oktober 1876 melder Dagbogen, at jeg »i Gaar blev indstillet som Nr. 1 til Degneembedet i Tvis.« — Den 3. »var jeg i Lemvig og talte med Provst Berggren; han havde allerede for sit Vedkommende indstillet til Embedet.« Skønt Dagbogen d. 17. Oktober fortæller, at „da Kaldsbrevet endnu ikke kom i Dag, har jeg Frygt for, at jeg skal blive skuffet i mit Haab. — Guds Vilje ske!“ —, var Henriksen dog d. 15. Oktober 1876 kaldet til Tvis.

Hans Virksomhed her, hvor han var Lærer i 35 Aar, indtil han 1911 af Helbredshensyn maatte søge sin Afsked, vil der endnu være adskillige nulevende, der mindes.

Dagbogsoptegnelserne fra Tvis er kun nogenlunde fuldstændige i det første Par Aar.

Her skal endnu kun medtages et lille Afsnit, der foruden paa ny at give os et Indblik i Henriksens korrekte og grundige Væsen, er interessant til Oplysning om de i Forhold til vore Dage fattige og smaa økonomiske Forhold, hvorunder man da levede. Henriksen førte især i de senere Leveaar temmelig nøjagtigt Regnskab over sine Udgifter og Indtægter. Som Eksempel skal her gengives:

Elise Henriksen.

Regnskab over Skoleloddens Indtægt og Udgift 1880.

Tvis Degnebolig var jo den Gang det saakaldte »Amlilyst« beliggende tæt ved Storaen c. $\frac{1}{8}$ Mil vest for Tvis gamle Kirke, c. $\frac{1}{2}$ Mil fra Holstebro.

	Indtægt Kr. Ø.	Udgift Kr. Ø.
Januar:		
6. En So bedækket		1 25
7. Porto og Papir		0 05
13. Betalt Andreas for $\frac{1}{2}$ Dags Pløjning		2 50
14. Hvedeklid til Kreaturerne		5 00
Solgt 1 Pund Smør	0 80	
22. Sabadillefrø til Kreaturvask		0 15
Brandkontingent for Landbruget		0 90
Februar:		
4. Et Grebskaft		0 30
Søm		0 08
Marts:		
13. Solgt $3\frac{1}{2}$ Pund Smør a 80 Øre	2 80	
19. 1 Staldline		15
April:		
6. 5 Snese Æg a 60 Øre	3 00	
1 Pund Smør	95	
11. Drikkepenge for Markfrøet		30
16. En Dags Jordarbejde af Georg		4 00
17. $1\frac{1}{2}$ Snese Æg	90	
18. 3 Dages Arbejde af Peder		2 25
22. 1 Dags Arbejde af Georg		4 00
24. Solgt en Ko	100 00	
Markfrø og Lupiner		23 88
3 Dages Arbejde af Peder		2 25
26. Et Skovlskaft		0 40
27. En Dags Markarbejde af Georg		4 00
	108 45	51 46

Transporteres 108 45 51 46

	Indtægt Kr. Ø.	Udgift Kr. Ø.
Transport....	108 45	51 46
29. 4 Dages Arbejde af Peder		3 00
Betalt 1 Td. Sædehavre		8 00
Maj:		
1. 1½ Snes Æg a 56 Øre	84	
3. Dagløn for Dræning		1 00
Betalt Drengen af hans Løn		1 25
8. 2 Snese Æg a 50 Øre	1 00	
15. Dagløn 1½ Dag		1 35
21. 2 Snese Æg a 55 Øre	1 10	
3 Sække Gødning		22 50
28. 1 Snes Tøjrepæle		30
31. 150 Stk. Drænrør		3 15
Solgt Soen, 257 Pund a 30 Øre..	77 10	
Veje penge		20
Juni:		
2. Modtaget af Erik for 2 Grise	12 00	
4. 1 Pund Smør 65 Øre, 6 Snese Æg a 58 Øre	4 13	
5. Givet Ure Sønner for Ulejligheden med Soen		2 00
6. 1 Skp. Rug til Grisene		1 75
7. Afdrag paa Vandgælden og Renter Porto		11 60 08
15. 4 Snese Æg	2 56	
1 Skind	40	
19. Daglønne til Moust		2 43
28. ½ do.		42
30. Solgt 7⅞ Pund Smør a 65 Øre ..	5 11	
4 Snese Æg a 65 Øre	2 60	
Juli:		
9. ½ Dags Brakarbejde		2 50
Transporteres....	215 29	112 99

	Indtægt Kr. Ø.	Udgift Kr. Ø.
Transport	215 29	112 99
5 Pund Kartoffler fra Markfrøkon- toret		3 80
16. 1 Snes Æg	75	
19. 1 do.	68	
6 Pund Smør a 70 Øre	4 20	
26. Betalt P. Skrædder for River		50
August:		
10. 3 Snese Æg a 68 Øre	2 04	
16. 2 Snese Æg a 70 Øre	1 40	
22. 1 Snes Æg a 68 Øre	68	
26. Søren for $\frac{1}{2}$ Dags Arbejde		50
September:		
10. Solgt 5 Snese Æg a 70 Øre	3 50	
18. $\frac{1}{4}$ Dagløn til Søren		25
Betalt Andreas for Markarbejde		10 00
23. Dagløn til Per Skrædder og Kone		50
29. Betalt Georg for 3 Dages Pløjning		12 00
Dagløn til Per Skrædder og Kone		1 35
30. Betalt Moust i Dagløne for Slet og Høst		20 00
Betalt for 2 Td. Sæderug		30 00
Porto for Beløbet		16
Oktober:		
2. Andreas for Arbejde		7 50
6. Betalt for Rug		2 00
9. Solgt en Kalv	27 00	
12. Solgt 1 Skind	1 00	
18. Betalt for en dansk Harve		8 00
28. Dagløn for Kartoffeloptagning		1 00
31. Drengens Sommerløn		29 00
Tyrepenge		30
Transporteres	256 54	239 85

	Indtægt Kr. Ø.	Udgift Kr. Ø.
November: Transport	256 54	239 85
1. Modtaget for en Gris	1 82	
9. Stald- og Ladekoste		25
16. 1 Lammeskind	1 00	
$\frac{1}{2}$ Skp. Rug til Sæd		1 15
18. Betalt Schou for Gødn. og Ærter		9 95
20. 2 Lammeskind	2 00	
27. Betalt Andreas for Markarbejde .		20 00
28. Betalt Moust for Arbejde		4 83
29. Betalt Georg en Dags Arbejde . . .		4 00
December:		
4. 1 Lammeskind	1 00	
	<hr/>	
	Ialt	262 36 280 03
Indtægt af Naturalier:		
Smør	100 00	
Æg	25 00	
Mælk og Fløde	100 00	
1 Gris	70 00	
6 Faar og Lam slagtet	60 00	
Uld	20 00	
Smaakræ	15 00	
Rug	115 00	
Byg	50 00	
Boghvede	5 00	
Kartofler	50 00	
	<hr/>	
	872 36	
Udgifter til Folkeholdets Kost		260 00
For Markarbejde med Spand		100 00
		<hr/>
		872 36 640 03
	<hr/>	
Overskud	232 33	

Lærer Henriksens senere Liv og Virksomhed er som sagt af saa forholdsvis ny Dato, at adskillige vil kunne huske det. Her skal derfor kun kort anføres,

at han ved sin nidkære Gerning i Skole og Kirke vandt sig mange Venner blandt Børnene og de ældre. — Kort efter sin Forflyttelse havde han og hans Hustru den store Sorg at miste deres eneste Søn, som døde af Skarlagensfeber den 2. Maj 1877. Da der i 1877 blev bygget et nyt Stuehus til Tvis Skole, fik de der en udmærket og hyggelig Bolig, som de dog maatte forlade, da Skoleforholdene i 1887 blev anordnede saaledes, at Henriksen flyttede op til den nye Skole paa Tvis Mark, samtidig med, at han fik Biskolen i Breinholt at varetage. — Her oppe anlagde Henriksen nu en efter Forholdene stor Have, for hvilken han fik Diplom fra det kgl. danske Haveselskab. — Fru Henriksen døde i Januar 1896.

Allerede mens han var i Hodsager, havde Henriksen udgivet en »Vejledning for Kirkesangere ved Benyttelsen af Kingos Salmebog« (Milos Forlag 1877). I Aarene 1886—89 redigerede han »Ringkjøbing Amts Skoletidende«. — Desuden fik han oprettet en pædagogisk Læseforening og Sognebiblioteker baade i Hodsager og Tvis. Selv blev han i Aarens Løb ved ret betydelige økonomiske Ofre, Ejer af en efter Landsbyforhold overordentlig stor og righoldig Bogsamling, der vidnede om hans store Interesse for og Indsigt i Literaturen.

Den 1. Maj 1909 kunde Henriksen holde 50 Aars Jubilæum som Lærer. Saavel i den Anledning som ved sin 70 Aars Fødselsdag (3. Juli 1914) og andre Lejligheder var han Genstand for stor Opmærksomhed.

1911 flyttede han som pensioneret Lærer til Tvis Stationsby, hvor han levede sine sidste Aar til sin Død 20. Marts 1919.

SMAATRÆK OM FAMILIEN KRAGS MEDLEMMER HER I HARDSYSSEL

Af P. Storgaard Pedersen

Slægten Krag har haft ikke saa faa Medlemmer her i Hardsyssel, og den hører til de ældste danske Adelslægter. Slægten Krag førte i Vaabenet tre Krager i Sølvfelt, og paa Hjelman var afbildet en flyvefærdig Krage. Navnet kendes i det 14. Aarhundrede, og dens ældste Led hørte hjemme her paa Egnen.

I den Ligprædiken, som 1651 blev trykt over Niels Krag til Trudsholm og Volbjerg, nævnes blandt Slægtens ældste Led ærlig og velbyrdige Niels Eriksen Krag og Fru Karen Kid til Søndervang i Stadil Sogn og derefter Erik Krag til Volbjerg, Befalingsmænd paa Island. Derefter nævnes Niels Krag til Volbjerg og Søndervang. Det er formodentlig ham, der i et Tingsvidne kaldes Nicolaus dictus Lange Krag, og det er sandsynligvis ham, der 1363 optræder paa Viborg Landsting og 1377 paa Sysseletinget (Hardbo Bygdeting). I Aaret 1400 nævnes Niels Krag af Kvistrup i Gimsing Sogn som Væbner, da han pantsatte en Gaard i Hvovbjerg Herred for 33 Mark Sølv. Kvistrup var den Gang Ladegaard under Tvis Kloster, saa han formentlig maa have været Bestyrer paa Gaarden. Aaret efter var han Ridder. Dr. Oluf Nielsen mener, at han har ejet Gaarden Rovnborg, der forhen har været en adelig Sædegaard og var omgivet af Volde og Grave, og da han paa den Maade var

knyttet til Vejrum Sogn, stiftede han i sin Sognekirke en Fredagsmesse for sin Familie,*) og lagde dertil noget Jordegods i Sognet, der kunde yde 4 Ørte Korn aarlig. Præsten i Vejrum oplyser, at det var Overdalen i Lundby, der ydede 2 Ørte Havre, og en anden Gaard i Lundby, der ydede 2 Ørte Byg og 2 Ørte Havre. 1498 stadfæstede Niels Krags Barnebarn dette Gavebrev til Kirken, og til det øvrige Gods lagde hun en Eng i Hjalte paa den Betingelse, at der i Vejrum Kirke til evig Tid skulde læses Sjælemesse for hendes og hendes Børns Sjæle. Hun hed Kirsten Mikkelsdatter og var 1498 Enke efter Møgh Kid, og hendes Fader hed Mikkel Krag. Hendes to Sønner optog Morfaderens Efternavn og kaldte sig Krag, mens den yngste Søn beholdt Faderens Navn Kid. Denne Erik Kid var i Armod og maatte pantsætte sine Gaarde til Palle Juel til Ustrup. Senere henvendte han sig til den rige Landsdommer Niels Klemmensen til Blæsbjerg om at indløse Pantet i de to Gaarde i Vejrum, af hvilke han selv beboede den ene, men det lader ikke til, at Henvendelsen hjalp noget.

Den førnævnte Niels Krag ejede ogsaa den gamle Herregaard Rybjerg i Velling Sogn indtil 1408; men nævnte Aar den 3. Oktober solgte han Gaarden med tilliggende Jordegods i Hee og Stadil Sogne til Ribe Domkapitel for 456 lybske Mark.**)

Om den Ellen Krag, hvis Vaaben findes i Hee Kirkes Monstransgemme, er der nogen Usikkerhed, idet nogle mener, at hun var en Datter af førnævnte Niels Krag, men andet Steds nævnes, at hendes Fader var Iver Krag til Volbjerg. Ifølge Indskriften paa Monstransgemmet ser man, at hun var gift med Peder

*) O. Nielsen: Hjerm Ginding Hrdr. S. 55 ff.

***) Hardsyssels Diplomatorium udg. af Dr. Oluf Nielsen 1893.

Skram til Volbjerg, hvor dette Ægtepar har boet i Slutningen af Dronning Margretes Regeringstid. Saa vidt man kan skønne, har Peder Skram bygget det Gravkapel der mod Syd fra Hee Kirke siden blev brugt af adelige Familier paa Volbjerg. Jeg spurgte en Gang en af Nationalmuseets Folk om, hvor gammelt det udskaarne Foldeværk var ind mod Gravkapellet. Svaret lød, at det var fra Dronning Margretes Tid. Ifølge de gamle Slægtregistre var Peder Skram gift anden Gang med Anne Nielsdatter Banner, og det ligger da nær at antage, at Gravkapellet er bygget til hans første Hustru og hendes Forældre. Dette bekræftes ogsaa ved, at der over Gravstederne var ophængt en mærkelig Lysekrone, hvis nederste Del er et i Træ udskaaret Hjortehoved. Ovenpaa dette Hoved staar et i Egetræ skaaret Dobbeltbillede, der paa den ene Side forestiller Helgeninden St. Anna med Jomfru Maria paa den ene Arm og Jesusbarnet paa den anden.*) Paa den modsatte Side er den hellige Barbara afbildet ved et Taarn, da hun ifølge Legenden blev plaget med Indespærring. Over disse Billeder er en rigt udskaaret Baldakin. Disse Figurer er omgivet af to mægtige Hjortetakker, og paa den indvendige Side af Takkernes øverste brede Ender findes Kragslægtens og Spændslægtens Vaabener malet og over disse Vaabener er malet henholdsvis H: I. K. (Hr. Iver Krag) og F: A. S. (Fru Anna Spend). Dette Ægtepar har sikkert boet paa Volbjerg i Slutningen af det 14. Aarhundrede, og den før nævnte Ellen Krag er temmelig sikkert deres Datter. I Vedersø Sogn laa i Middelalderens Slutning den lille Herregaard Kjællingbjerg. En Banke, der lidt nordøst for Aabjerg ligger omgivet paa de tre Sider af Enge,

*) Dette Billede findes i Nationalmuseet.

bærer endnu Navnet, og her kan man finde Murstensbrokker som svage Minder om den gamle Herregaard. I Slutningen af det 15. Aarhundrede nævnes ofte Slægten Stampe til Kjællingbjerg, og ved Giftermaal kom Gaarden senere i Kragslægtens Eje. Niels Krag, der ejede Kjællingbjerg i Aarene 1536—52, var ifølge Klevenfeldts Stamtavle over Familien Krag en Sønesøn af Niels Eriksen Krag paa Søndervang, og han skal have været Præst i den katolske Tid, men efter Reformationen ægtede hans Mogens Stampes Datter Else fra Kjællingbjerg og har sikkert arvet Gaarden med hende. Erik Krag var en ret anset Mand, som Kongen ofte benyttede i sin Tjeneste. Han var død før Aaret 1557. Han efterlod sig to Sønner, Mogens og Erik, der begge skriver sig til Kjællingbjerg. De var begge gift med Døtre af Niels Juel paa Aabjerg, der den Gang laa i den vestlige Del af Veder sø Sogn, men siden blev Gaardene lagt sammen og Godset afrundet ved Mageskifte.*)

Erik Krag til Kjællingbjerg mistede efter nogle Aars Ægteskab sin Hustru Anne Juel, men derefter ægtede han Margrethe Hvas, som han ogsaa overlevede, hvorpaa han ægtede Kirsten Kruse, der var Enke efter Christen Vind til Lydumgaard. Hun mistede sin første Mand 12. Juni 1589 og var da barnløs, I sit andet Ægteskab havde han Sønnen Jørgen Krag, der siden blev Lensmand over Dueholm Kloster paa Mors, hvorfra man paa Grund af den Mildhed han viste mod sine undergivne, har følgende Vers om ham:

»Ingen af hans Bønder lide Nød,
han giver dem alle Øl og Brød.«**)

*) Se Hing Herreds Historie S. 92.

***) Schade: Beskrivelse over Mors 84.

Erik Krag døde 13. Juni 1606. Sønnen Christen Krag, der var født paa Kjællingbjerg 11. December 1595, arvede Lydumgaard efter Forældrene. I sin Barndom nød han Undervisning hjemme hos Sognepræsten, senere blev han sendt til Søsteren Else Krag, der var gift med Laurids Lunou paa Holmgaard. Efter Faderens Død tog Fætteren Niels Krag sig af hans Opdragelse og tog ham med til København, hvor han blev Page hos Prinsen og senere hos Dronningen, som meget yndede den kvikke Yngling. Senere lærte han Ridderskik baade hjemme og i Udlandet. Efter Moderens Død drog han hjem for at sørge for sin egen Velfærd, og 1618 holdt han Bryllup med Ellen Vind, en Datter af Christen Vind til Endrupholm og Søster til hans Broderkone. Hendes Forældre var døde, og ved Skiftet efter dem arvede hun Gaarden Kjærgaard i Strelluf Sogn. Erik Krag synes at have levet stille paa sin Gaard og nydt almindelig Agtelse saavel af Ligemænd som af undergivne. Han døde 5. Januar 1645, og hans Jordefærd foregik i Odense. I den Ligprædiken, Biskop Hans Mikkelsen holdt over ham i Odense Frue Kirke, hedder det: »Imod sine Jævnlinge har han holdt sig venlig og beleven, saa han havde af alle baade sine Naboer og andre ham kendte et godt Ynde og Vellidende. Imod sine Tjenere har han skikket sig som en Fader og Forsvar i, hvad han kunde, lod dem aldrig gaa trøstesløse fra sig udi hvis (hvad) ham muligt var at gøre imod dem, saa de ham uden Tvivl højt skal beklage og højlig sørge.« I Ligprædikenen hedder det endvidere, at han i sine sidste Leveaar havde megen Modgang. 1643 da de svenske uformodet trængte ind i Jylland, var der ingen Tid til at komme bort, og han maatte da den Tid lide og udstaa megen Jammer, Sorg og stor Udgift,

indtil Gud dem og Landet naadelig befriede nogenlunde fra dette Aag og daglig Hjertesorg. Men da Fjenden 1644 igen rykkede ind i Jylland, vilde han ikke paany udsætte sin Familie for samme Fare, men begav sig med de ringe Ting, Fjenden havde levnet dem til Odense. Her blev han snart efter syg og maatte lægge sig til Sengs for aldrig mer at rejse sig.

I November 1645 blev der taget Syn over Kronens Bønder »formedelst den haarde og meget strænge Indkvartering, Plyndreri og Beskatning, de havde det andet Aar af det hornske Regiment, desligste for den svære Penge- og Kornskat udi dette Aar efter Mikeldagstid, til Vrangl der sidst kvarterede Landet.«*)

Det gik haardt ud over baade By og Land ved de gentagne svenske Indfald, thi den Tids Krigsførelse var barbarisk. De Krigsfolk, der hærgede med Plyndring og Brandskatning, var for en stor Del sammenkrabte tyske Lejetropper. Endnu efter at Freden var sluttet den 13. August begav Vrangl sig paa et Plyndringstog ind i det sydlige Jylland; men da naaede han næppe her til Hardsyssel.

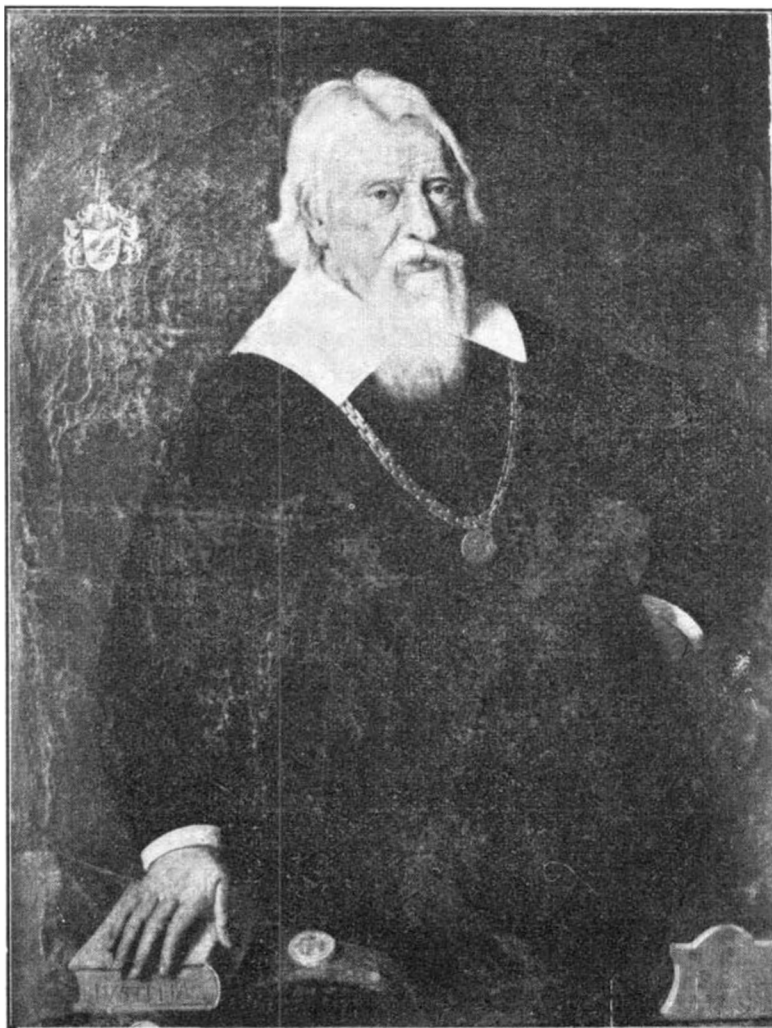
Landsdommer Niels Krag til Agerkrog, Trudsholm og Volbjerg. Af det smukke Inventar, der fra Renæssancetiden pryder Hee Kirke, lægger man især Mærke til Altertavlen, der 1635 er bekostet af Niels Krag og Fru Jytte Høg. Man antager, at denne Altertavle er udført af en Billedskærer i Aalborg, og den er skaaret i Egetræ med en Mængde Figurer. I Frue Kirke i Aalborg stod indtil 1902 en Altertavle, som temmelig sikkert var udført af samme Mester. Denne

*) Danske Samlinger udg. af Chr. Bruun og O. Nielsen 1. Bind, Side 139.

Tavle blev nævnte Aar ødelagt af Ildsvaade, men Rester af den findes i Aalborg Museum. Byens Kirke-regnskaber udviser, at denne Tavle stammer fra omtr. 1620, og af Regnskaberne synes det tillige at fremgaa, at Kunstneren maa have boet i Aalborg. En lignende Altertavle af samme Mester findes i Gudum Kirke ved Lemvig. Den er opbygget 1640 paa samme Maade som Altertavlen i Hee. Midtpartiet fremstiller Nadveren, over dette ses Christi Korsfæstelse, og øverst fremstilles Opstandelsen. Til Siderne ses de fire Evangelister samt Petrus og Paulus. Desuden er der en Vrimmel af Figurer og dekorative Led paa begge Sider og over de parvis ordnede Søjler. Til Asmildklosters Kirke har Niels Krag skænket en lignende Altertavle, der bærer Aarstallet 1625. Paa den Tid var han Landsdommer i Jylland og Lensmand over St. Hans Kloster i Viborg. Den ældste af Landsdommerne plejede tillige at have Asmildkloster i Len. I det hele har Niels Krag ofret meget paa at forskønne Kirkerne paa sine Godser. Saaledes skænkede han 1611 en smuk udskaaren Prædikestol til sit Fødesogns Kirke.

Han var født 14. Maj 1574 paa sin Fædrene Gaard Agerkrog i Tistrup Sogn. Hans Forældre var Mogens Krag og Sophie Juel. Moderen var Datter af Niels Juel paa Aabjerg og Fru Christense Lunge. 14 Aar gammel sendtes Niels Krag til en Skole i Lybæk, og derefter studerede han ved flere Universiteter i Tyskland samt i Leyden og Frankrig. Efter sin Hjemkomst fik han 1596 Ansættelse i Kancelliet, og 1603—10 var han øverste Sekretær. Som Løn for vel udført Tjeneste blev han 1607 Erkedegn i Roskilde. Der betroedes ham i denne Tid en Række forskellige Hverv. Saaledes var han 1597 med i Arild Hvitfeldts og Christen

Barnekows Udsendelse til England, flere Gange var han Sendebud ved norske Herredage, og 1601—02

Niels Krag til Trudsholm og Volbjerg.

var han med i Rusland for at forhandle om et Ægteskab mellem Kongens yngste Broder Hans og Storfyrstens Datter. Paa denne Rejse hedder det i hans

Ligprædiken, at han udstod Besværlighed og Livsfare paa Grund af Vinterens Strengthed. Som Sekre-

Fru Jytte Høg.

tær var han med ved Grænsemøderne i Sverrig 1601 og 1603, og efter det første Møde sendtes han til Nordlandene for at undersøge Grænseforholdene der.

1610 fratraadte han sin Stilling i Kancelliet, og samme Aar ægtede han Jytte Styggesdatter Høg, en Datter af Stygge Høg til Vang. Under den følgende Kalmarkrig førte han Opsyn med Forsvarets Ordning i Lundenæs, Riberhus og Bygholm Len for saa vidt muligt at hindre fjendtlige Indfald, og da der var sluttet Fred, udnævntes han til Landsdommer i Jylland. Denne Gerning udførte han med Flid og Omhyggelighed, saa han nød almindelig Agtelse for sin Retsind, og i det hele omtales han som en af Landets dygtigste Embedsmænd i Christian den Fjerdes Regeringstid. Under det kejserlige Indfald havde han det vigtige Hverv at sørge for Forsvaret og Armeens Underholdning. Da han 1640 fratraadte som Landsdommer, fik han Lundegaard paa Mors som Len, og han fik det 1649 ombyttet med Aarhusgaard samtidig med, at han i Juni optoges i Rigsraadet. Kun nødig gav han sit Minde dertil; da han følte sig gammel og svag, og vistnok tillige bekymret over Landets Ulykker.

Niels Krag maa have været en dygtig Mand til og saa at styre sine egne Sager. Foruden sin fædrene Gaard Agerkrog, som han arvede, blev han efterhaanden Ejer af flere jydskke Godser. Først fik han dernæst den anselige Hovedgaard Volbjerg i Hee Sogn o. 1615 vistnok dels ved Arv og dels ved Køb. Det var i Mageskifternes Tid, og Niels Krag søgte at samle Bøndergods omkring sine Hovedgaarde. Her i Hee fik han 1617 i Mageskifte en Gaard og et Bol i Lybæk, 1 Gaard i No og 3 Bol i Hvingel. 1620 fik han paa samme Maade af Ribe Kapitels Gods i Hee Sogn en Gaard i Sønderby, en Gaard og et øde Møllested i Lybæk, samt Eng til 20 Læs Hø i Vorde i Hing Herred.*)

*) Kronens Skøder udg. af L. Laursen. Navnet Vorde er vist nok fejlskrevet.

Det fremgaar af flere Mageskifter, at baade Marker og Enge var delt i smaa Stykker, saa det virkede hindrende for en ordentlig Brug. Det var derfor praktisk at faa de mindre Stykker lagt sammen eller købe et Stykke, der delte en større Lod. Niels Krag søgte saaledes om Tilladelse til at faa et Mageskifte med nogle Enge i Hee, som Sognepræsten der brugte, ligeledes at faa nogle Enge i Rindum, som Skolemesteren i Ringkøbing brugte. Han tilbød at give ligesaa gode Enge i Vederlag, saa Skolen og Præstegaarden ingen Skade skulde ske ved Mageskiftet.*) Senere søgte han om Tilladelse til at mageskifte med Enge, som laa til Skolen i Ringkøbing, deriblandt en Eng kaldet Magholm paa Doppe i Nørenge i Hee Sogn, en Eng i Heeager kaldet Lambeng, som ligger i Ren med Niels Graversens Eng i Heeager, tre smaa Stykker Eng i Hee Gjest, 4 Skaft Eng i Maie (Made), 8 Skaft Eng i Rindum Enge i den store Eng, der hørte til Volbjerg, samt en Del mindre Engstykker i Hee Sogn. Han tilbyder fuldt Vederlag til Skolen, først en Gaard i Rindum, som Thomas Mortensen paaboer, og hvis der endnu manglede noget, tilbyder han et Bol i Rindum.**)

I Foraaret 1650 købte han Hingø, der ligger i Staddil Fjord, men hører under Hee Sogn. Den fattige Adelsmand Otto Kaas, som solgte Øen, havde boet der i nogle Aar. Denne Ø havde efter den gamle Matricul godt 9 Tdr. Hartkorn, og den hørte nu under Volbjerg, indtil det underliggende Gods 1793 blev bortsolgt.

Niels Krag købte 1623 Herregaarden Trudsholm i Kastbjerg Sogn, Randers Amt, og denne Gaard gik i

*) Jydske Tegnelser 26. Januar 1627.

**) Jydske Tegnelser 7. Januar 1632.

Arv til Sønnen, Landsdommer Kjeld Krag. Til Sønnen Mogens Krag, der var født i Viborg 1625, efterlod Niels Krag Herregaarden Kaas i Salling. Mogens Krag var Oberstlientenant 1657 og faldt da i Fangenskab ved Svenskernes Fremrykning og udløstes først ved Roskildefreden 1658. Under Københavns paafølgende Belejring gjorde han fortrinlig Tjeneste som Fører for det Korps, der dannedes af Købmandssvende, Haandværkssvende og Studenter, og »hans Navn vil stedse være knyttet til den mindeværdige Kreds af tapre og uforsagte Mænd, der førte an under Belejringen, og hvem Landet i første Række skylder sin Eksistens.*)

Niels Krag døde 14. Maj 1650 og anden Pinsedag holdt den veltalende Biskop Jakob Madsen af Aarhus Ligtalen over ham i Aarhus Domkirke, og roser ham da for Gudsfrygt og for trofast Virksomhed i Fædrelandets Tjeneste. Det hedder derom: »Sin Herre og Konge har han været en tro, lydige og flittige Tjener, hans fædrene Rige har han med al Oprigtighed tjent, dets Gavn og Fordel med største Omhyggelighed fordret og fremmet, sine Ligemænd har han bevist al mulig Tjeneste. Retten har han overalt haft for Øjne uden Henseende til nogens Ugunst eller Mistykke . . . Imod sine undergivne har han bevist Mildhed og Medlidenhed, gerne søgt enhvers Gavn og Bedste, ingen har han forurettet eller over sin Evne besværet, men de betrængte fast mere til Rette hjulpet«.

Hans Enke Jytte Høg døde 11. Juli 1659 i Nyborg, og begge ligger begravet i Viborg Domkirke.**)

*) C. F. Bricka: Biografisk Leksikon IX, S. 432.

**) Jytte Høgs Ligprædiken er trykt i C. F. Bricka og C. M. Gjellerups: Den danske Adel i det 16. og 17. Aarhundrede, S. 378 ff.

foregik hendes højtidelige Bisættelse først 1½ Aar efter hendes Død paa Grund af de urolige Forhold under den svenske Krig.*)

O t t o K r a g,

der var den mest fremragende af Niels Krags Sønner, arvede Herregaarden Volbjerg med tilliggende udstrakte Bøndergods i Hee Sogn. Han var født paa Agerkrog 1611. Sin første Undervisning nød han hjemme og senere hos Fasteren Christence Krag paa Hennegaard, hvor den senere Biskop i Aalborg, Anders Andersen, Ringkøbing, da Sognepræst i Henne, var hans Lærer. Derefter blev han optaget paa Sorø Akademi. 1630 tiltraadte han en Udenlandsrejse, der med en Afbrydelse 1635, varede til 1638. Rejsen gik gennem Holland, Frankrig, England og Italien, og det var Hensigten, at han skulde studere Retsvidenskab og sætte sig ind i de forskellige Staters Styrelse. Straks efter sin Hjemkomst blev han Sekretær i det danske Cancelli og 1645 blev han øverste Sekretær. I denne Stilling nød han Indtægten af et Par norske Len, men 1651 fik han i deres Sted Bøvling Len, der omfattede den nordvestlige Del af Hardsyssel. 1653 blev han Medlem af Rigsraadet, og to Aar senere ombyttede han Bøvling Len med det udstrakte Riberhus Len, indtil han 1658 ombyttede dette med Nyborg Len.

1645 stod hans Bryllup i Odense med Anne Rosenkrans, Datter af Holger Rosenkrans til Glimminge. Med hende arvede han Herregaarden Skjoldemose i Svendborg Amt. Mens Otto Krag var Lensmand paa Bøvling, skaffede han Ringkøbing, Lemvig og Hee Sogn et Legat paa 1000 Rdl. til fattiges Forsørgel-

*) Biskop Birkerods Dagbøger.

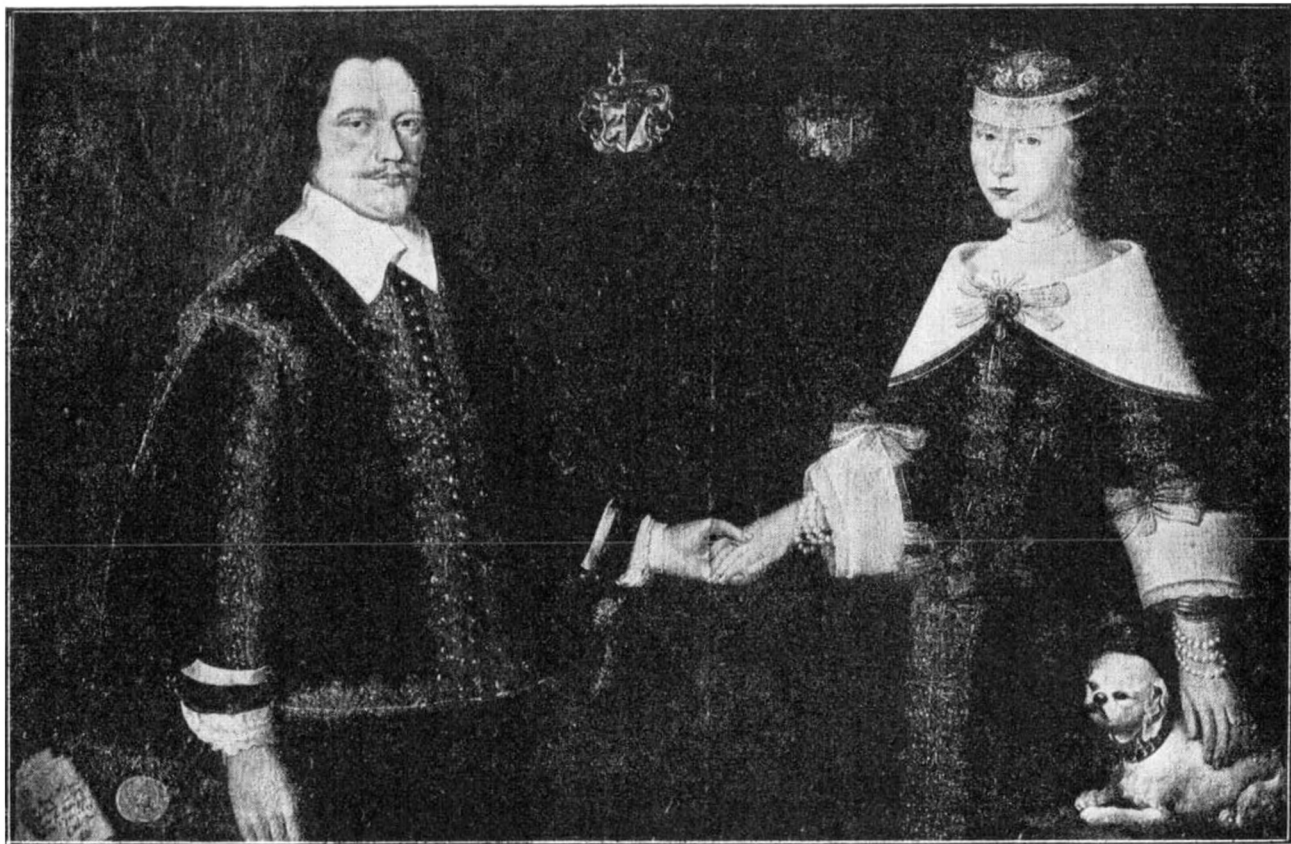
se.)* Fundatsen derom lyder med Nutids Retskrivning saaledes:

»Aabent Brev om de 100 Rigsdaler, som Anders Lange udgiver til Lemvig og Ringkøbing. Frederik d. III gør alle vitterligt, at eftersom vi af kongelig Gunst og Naade naadigst haver givet og perpetueret et Tusinde Rigsdaler til de fattige i vor Købstad Ringkøbing, saa og til Hospitalet og de fattige i vor Købstad Lemvig, til hver 500**) Rigsdaler, som af os elskelige Anders Lange***) er udgiven for Bevilling til at indlade sig i Ægteskab med os elskelige Jomfru Karen Povisk, hannem i anden og tredie Led beslægtet, da haver vi efter os elskelige Otto Krags underdanige Anmodning og Begering naadigst bevilget og tilladt, saa og hermed bevilger og tillader, at tvende vedtørfelige fattige af Hee Sogn, dertil af Provsten i Hing Herred og Sognepræsten til forskrevne Hee Kirke, den som nu er eller herefter kommer, er bleven kendt det bedst udi bemeldte Sogn at behøve og at være rette Almissemlemmer, maa altid nyde denne Benaadning noget godt af, saaledes at enhver af fornævnte to Personer, nemlig en i bemeldte Ringkøbing og en i Lemvig, hver paa sit Sted maa til Underholdning aarlig bekomme og der nyde som andre fattige Renten af hundrede Rigsdaler, nemlig hver seks Rigsdaler af forskrevne Hovedstol, og naar en af forbeholdte Sogn, som samme Benaadning nyder, ved Døden afgaar, saa skal en anden der af Sognet, som forskrevet staar, i den afdødes Plads igen indtræde og saaledes altid fremdeles continuere.« Hafnia, den 11.

*) Jydske Registre 12 folio 43.

**) Skal være 400 Rdl.

***) Anders Lange boede paa Vennergaard: Velling Sogn og ægtede 1652 sin Søsterdatter Karen Povisk.

Otto Krag til Voldbjerg og Anne Rosenkrantz.

April 1652. Hee Sogn fik paa den Maade et Legat paa 200 Rdl., mens hver af de nævnte Købstæder fik 400 Rdl. til fattiges Forsørgelse.

Det andet Legat paa 400 Rdl. til Skolevæsenet i Ringkøbing og Hee er kortelig omtalt i Hardsyssel Aarvog I, Side 50, men her gengives Fundatsen i sin Helhed efter Originalen, som findes i Ribe Bispearkiv. En Afskrift deraf har tidligere været opbevaret af Degnen i Hee, men har ikke været i Degnens Værge de sidste 35 Aar. Legatet til Degnen i Hee er uforandret 100 Rdl., nu 200 Kr., men Renten er gaaet ned fra 6 Rigsdaler til 8 Kroner.*)

Før 1652 skulde Hørerer ved Ringkøbing Latinskole udføre Degnetjenesten i Hee, men dette Forhold var ikke tilfredsstillende, hvorfor Otto Krag sørgede for, at en bedre Ordning kom i Stand, og Fundatsen derom lyder saaledes: »Vi Frederik den Tredie af Guds Naade etc. gøre alle vitterlig: Efter-som vi allernaadigst erfarer, Degnekaldet af Hee Sogn at være lagt til Hørerer i vor Købstad Ringkøbing Skole, som ganske sjælden fornævnte Sogn skal besøge og Degnetjenesten der samme Steds forrette af Aarsag, han udi fornævnte Ringkøbing By, som næsten en Mil fra fornævnte Hee Sogn skal være beliggende, derfra forhindres, hvorudi og en Bonde udi hans Sted Degnetjenesten der samme Steds skal forrette, og Børnene i deres Catechismo og Børnelærdom derved forsømmes. Som os elskelige, hæderlig og højlærde Mand Dr. Peder Kragelund, Superintendent over Ribe Stift udi sin Visitats ogsaa skal have erfaret og sig derover med os elskelige Otto

*) Begge de her omtalte Benaadninger findes ogsaa omtalte i Hoffmanns Samling af Fundationer 4. Bind, S. 670 og 671.

Krag til Voldbjerg, vor Mand og Tjener, Oversekretær og Befalingsmand paa vort Slot Bøvling besværet og beklaget. Da paa det derudi nogen god og tjenlig Forandring Sognet saavel som Børnene ske kan, har vi naadigst for godt anset, at udi bemeldte Hee Sogn for dets Størheds Skyld en siddende Degn skal forundes at forblive og hannem tillægges og forundes al Degnerente, som bemeldte Hører udi fornævnte Ringkjøbing deraf hidindtil nydt haver, saa vel som af det underliggende Noe Sogn, eftersom alle Sognemænd af bemeldte tvende Sogne nu skal søge én Kirke, saavel som Renten af et Hundrede Rigsdaler, nemlig 6 Rigsdaler, hvorimod forbemeldte Hører i Stedet for bemeldte Degnerente af fornævnte Sogne til Løn igen skal tillægges Renten af 3 Hundrede Rigsdaler, som er atten Rigsdaler.

Og haver vi til fornævnte 6 Rigsdaler, som bemeldte siddende Degn aarlig gives skal, saavel som til de 18 Rigsdaler, som fornævnte Ringkøbing Hører aarlig herefter have skal, naadigst bevilget og tilladt, saa og hermed bevilger og tillader en Kapital paa 400 Rigsdaler at skulle tilforordnes og perpetueres, hvilken forn. Kapital skal tages af de første Penge, som herefter udgives for Bevilling til at komme udi Ægteskab i forbudne Tider eller andre deslige Tilfælde, hvormed Bispen udi Ribe Stift, den som nu er eller herefter kommer, skal have tilbørlig Tilsyn, at forbemeldte Penge, naar de indsamlet vorder, paa visse Steder igen vorder udsatte, saa at Renten der af rettelig som sagt er og forskreven staar, nemlig de seks Rigsdaler til Degnen i formeldte Hee Sogn og de atten Rigsdaler til Høreren i Ringkøbing Skole aarlig erlagt vorder og ej til anden Brug forbruges eller henvendes; og forbydende alle og enhver herimod

eftersom forskrevet staar at hindre eller i nogen Maade Forfang at gøre. Under vor Hyldest og Naade.

Givet paa vor Slot København den 29. Januar 1652.

Under vort Signet

Frederich.*)

(L. S.)

Men det var ikke blot Fattigvæsenet og Skolevæsenet Otto Krag tænkte paa. Ogsaa Sognekirken i Hee smykkede han med ikke ringe Bekostning, idet han 1655 lod opsætte de to smukke Herregaardsstole, og vistnok samme Aar lod han udføre den smukke Font-himmel, der bærer hans og Frues fædrene og mødrene Vaabenmærker. I Fonthimmelen fremstilles Jesu Daab og derom udskarne Billeder af de 12 Apostle samt øverst den opstandne Frelser, der staar med den ene Fod paa et Dødningshoved som Tegn paa, at han har sejret over Døden. Selve Døbefonten var omgivet af smukt Billedskærerarbejde, men gamle Pastor Molbech, der døde Aar 1900, har fortalt mig, at disse Billeder blev solgt til en omrejsende Opkøber, saa ingen her ved, hvor de er blevne af.

I nogle faa Aar øgede Otto Krag sine Godser. 1753 købte han Avernakø og Drejø, der laa under Nyborg Len, 1655 købte han Godset Egeskov i Kværndrup Sogn, og det gik i Arv til Sønnen Niels Krag, der døde her 1713; mens Familien uddøde 1763. Seks Ligkister af Familiens Medlemmer henstaar i Kirkens

*) Begge de her nævnte Legaters Kapitaler blev overgivet til Otte Krag, og de 800 Rdl. til Ringkøbing og Lemvig Fattigvæsen blev 1662 med Renter udbetalt ~~de~~ de vedkommende Magistrater. De 100 Rdl. til Hee Degneembede var 1880 udlaant med første Prioritets Panteret i en Ejendom paa Astrup Mark i Hee Sogn, men de er nu inddraget af Hee Kommune, som forrenter Kapitalen.

Gravkapel. Ligeledes købte han 1655 i Syv Sogn den store Ejendom Vibygaard, som gik i Arv til Datteren Sophie Amalie Krag, og 1664 blev han Ejer af Flintholm i Sunds Herred paa Fyen. Ejendomspriserne var i disse Aar meget smaa, og Jordejendomme var det eneste nogenlunde sikre, man kunde anbringe Kapital i.

Her i Hardsyssel fik Otto Krag 1655 Bevilling til at bruge Ringkøbing Skoles Enge i Rindum, Velling og Hee til Volbjerg mod, at han svarede den sædvanlige Fæste og Afgift til Skolen. Der var indgaaet Erklæring derom fra Biskop Dr. Peder Kragelund og fra Skolens Rektor, at de intet havde derimod at indvende.*)

1660 forstrakte han Kronen med Laan og fik derfor i Pant Kronens Rettighed i følgende Selvejergods: 1 Helgaard og 1 halv Gaard i Haelby, Hee Sogn, 1 Gaard i Heeager, 1 halv Gaard i Lybæk, 1 halv Bol i Sirsbæk, 4 halve Boel i Nørgaard, hvoraf det ene brugtes af Bonden i Foldager, 4 Gadehuse i Haelby, 1 Gaard i No, der brugtes af Bonden i Nogaard, 1 Gaard i Rindum, 1 Gaard i Velling, 1 Gaard i Sønderklit, der brugtes af to Bønder i Aargab, 6 Steder i Lyngvig, hvoraf en brugtes af 3 Bønder i Klegod, 2 Steder i Søndervig med Vragret (Forstrandsret) ud for nævnte Gods. Da Pantet ikke blev indløst før Otto Krags Død, overtog hans Enke og Arvinger 1667 Godset som Ejendom. Kronen sikrede sig For købsret, men da den stedse var i Pengetrang, fik denne Ret ingen Betydning.***) Maaske har Otto Krag tidligere ejet noget Gods paa Holmslands Klit, thi en Snes Aar efter hans Død laa hele Klitstrækningen fra

*) Jydske Registre, 18. November 1655.

**) Kronens Skøder 1667.

Nymindegab til Houvig under Volbjerg saa nær som en lille Gaard i Houvig, der tilhørte Hr. Christen Mørborg i Tim, et Bol samme Sted og to Stykker Kirkejord.

For at give en Oversigt over Volbjergs Ejendomme paa Sønderklit 1688 kan nævnes, at der i Houvig var 4, i Aargab 3, i Sdr. Lyngvig 5, i Nr. Lyngvig 3, i Klegod 3, i Søndervig 3, i Houvig 8 Steder. Forstrandsretten var sikkert nok det mest indbringende ved Klitten, og der blev passet paa, at man ved Ejer-skifte paa Volbjerg fik fornyet Brev paa denne Ret. Den sidste af Otto Krag's Efterkommere paa Volbjerg var Grev Christian Rantzau. Ved hans Død blev Ejendommene paa Klitten samt Strandretten solgt til Krigsraad Ammitzbøll paa Søgaard for 10000 Rdl., og fra den Tid stammer Navnet Søgaard Forstrand.

Otto Krag var en dygtig Embedsmand, og han forstod at holde sig uden for det politiske Rænkespil, der foregik i Christian den Fjerdes sidste Aar. Kongen satte da ogsaa Pris paa ham og benyttede paa mange Maader hans Tjeneste baade hjemme og ude. Under Frederik den Tredie var han ligeledes godt anskreven og fulgte ham paa Hyldningsrejserne til Norge og Hertugdømmerne. 1653 blev han Medlem af Rigsraadet. Mens han var Lensmand paa Riberhus Len, foregik Svenskernes Indfald i Jylland, og under Krigen blev han 1658 forlenet med Nyborg Len. Da Fjenden gik over til Fyen, blev baade Otto Krag og Frue taget til Fange. Hun blev dog frigivet mod at den paa Bornholm dræbte Kommandant Printzen-skjolds Enke, der sad som Fange i København, blev udleveret til Svenskerne. Først efter Roskildefreden blev Otto Krag frigiven. Under den anden Del af Krigen udfoldede han betydelig Virksomhed for sit Fæd-

reland, dels i København, dels om Bord paa Flaaden for at hindre Fjendens Adgang til Laaland og Falster. Det hedder, at han kun med største Livsfare og Besværing undgik den svenske Flaade, som derefter besatte Nakskov.*) Sammen med Rentemester Henrik Møller drog han derefter til Lybæk for at proviantere den danske og hollandske Flaade. For at skaffe Danmark Hjælp fra Udlandet udfoldede han en stor Virksomhed, uden at Udbyttet svarede til Anstrængelserne. Saaledes opholdt han sig i Holland i 9 Maaneder og kom først tilbage til København i August 1660. Under Krigen gik det haardt ud over Landet i sin Helhed og ikke mindst over Herregaardene. Otto Krag og en anden fynsk Herremand indgav 1659 Andragende til Kongen om Godtgørelse for de Bogsamlinger, Møbler, Rariteter og Penge som Corfits Ulfeldt under Krigen havde berøvet ham. I Klagen hedder det bl. a.: »De Bøger han i Fyen fra Egeskov med andre Mobilier lod bortføre, samt de forbemeldte Penge, han tvang mig Otto Krag til at forskrive sig for mit Gods og Løsøre, som dog siden blev mig ogsaa frataget, kunde ej betale med 10,000 Rdl.«**)

Paa det skæbnesvangre Stændermøde efter Fredsslutningen, blev Otto Krag valgt til som en af Adelsens Ledere at føre Forhandlingerne med Kongen og de andre Stænder. Righshofmester Joakim Gersdorf betonedede i sin Indledningstale paa Slottet d. 10. Setbr., at Stænderne var sammenkaldt for at forhandle om Midler til Kongehusets Underhold, til at bringe Hæren, Flaaden og Fæstningerne paa Fode og til at betale Gælden, og han tilføjede, at nogle Rigsraader var sat

*) Michael Henrichsens Ligprædiken over Otto Krag i Nikolaj Kirke 13. Marts 1666.

***) Svendborg Amts Aarbog 1915 S. 20.

til at forhandle med Stænderne, saa at den ene lige med den anden skulde bære Byrderne. Den følgende Dag mødte da Rigsraaderne Gunde Rosenkrans, Otto Krag og Peder Redtz med Forslag om, at alle Stænder skulde for en vis Tid bevilge noget lidelig af, hvad enhver brugte, behøvede og fortærede. Forslaget om en saadan Konsumtionsafgift var godkendt af Kongen og Rigsraadet, men det mødte Modstand hos en Del Adelsmænd, som holdt paa Skattefrihed for deres egne Medlemmer, deres daglige Tjenere og Ugedagsbønder, hvorimod de tilbød at yde det samme Beløb frivilligt for deres Tyende og Ugedagstjenere. En Uge senere gjorde de større Indrømmelser; men det viste sig snart umuligt at fastholde Modstanden baade mod Kongehusets Planer og mod de uprivilegerede Stænders Angreb paa Rigsraadets og Adelsens Magtstilling. I flere Aar havde saavel Kongen som Droningen syslet med Tanken om at faa deres Magt øget, og nu ,da Folket i alle Stænder var nedbøjet under Landets sørgelige Stilling, fandt de Tiden belejlig dertil. Hverken Otto Krag eller andre af Adelsens Førere forstod at bøje Modstanden. Det var ham, der 17. September spurgte de uprivilegerede Stænders Udsendige om, hvad de indbildte sig, om der ikke burde være Forskel paa en Herremand og en Bonde, og det var nok den 10. Oktober, han havde sit bekendte Sammenstød med Hans Nansen paa Slotsbroen, hvor han truede denne med Blaataarn og til Svar fik en Henvisning til Stormklokken i Frue Kirkes Taarn, hvorfra Borgerne var kaldt sammen under Byens Forsvar. Det var nemlig samme Dag, Adelsens Modstandere havde holdt Møde i det islandske Kompagnihus og der besluttet at gennemtvinge den Forfatningsforandring, der kom til at vende helt op og

ned paa Landets Styresæt. Paa Otto Krag gjorde Enevældens Gennemførelse stærkt Indtryk. Han mistede sit Len og maatte indskrænke sin Husholdning. Helt tilsidesat blev han dog ikke, idet han paany traadte ind i Rigsraadet og modtog andre ærefulde Hverv, men Forskellen fra hans tidligere Magtstilling var dog let kendelig. Efter et helt Aars tiltagende Svagelighed døde han 4. Februar 1666; men hans Enke overlevede ham i 22 Aar. Hans Jordefærd foregik i Nikolaj Kirke, men Liget blev derefter ført til Roskilde Domkirke, hvor det gamle Betlehems-kapel 1649 var omdannet til Hvilested for Kragslægten. Paa sit Dødsleje begærede han, at hans Jordefærd skulde foregaa uden forfængelig Pragt, men i Stedet derfor stiftede han et Legat paa 1000 Rdl., hvoraf Renterne siden paa hans Begravelsesdag skulde uddeles til fattige paa hans Godser. Om Otto Krag's Dødsleje meddeler Ligprædikenen smukke Træk. Han talte trøstende Ord til sin Hustru og takkede hende for al hendes Trofasthed. Datteren Sophie Amalie og hendes Fæstemand Christoffer Ulfeldt til Svenstrup kom ogsaa til Stede. Den døende udtalte gode Ønsker for deres Fremtid og bad Fæstemanden om at opføre sig mod hende, som det en Adelsmand anstod, og ventede, at han hos sin Fæstemø vilde finde de Dyder, som hun var formanet til fra Ungdommen af. Sophie Amalie Krag blev Enke efter faa Aars Ægteskab, men senere blev hun gift med Otto Rantzau til Bollerup, som med hende arvede Herregaarden Volbjerg i Hee Sogn.*)

*) Se Hardsyssels Aarvog 1923 S. 28 ff.

NOGLE BARNDOMSMINDER FRA EN KØBMANDSGAARD PAA LANDET OG FRA KØBENHAVN I 1840—50erne

Optegnede i aaret 1925 af OSCAR RYGAARD,
forhenværende skovrider

I aaret 1845, da jeg var $\frac{1}{2}$ aar gammel, købte far, der var købmand — svensk-norsk vicekonsul — i Holstebro, ejendommen Torgaard, beliggende paa en høj bakke i den sydlige udkant af Struer, og hvis marker nu for en stor del er opslugt af byen, mens bygningerne endnu staar ret uforandrede som for 70 aar siden. Her fortsatte han sin forretning en gros, nærmest omfattende trælast, korn uld, vin og enkelte kolonialvarer, samtidig anlagde han 2 — efter daltidens forhold — store teglværker, hvis produkter fandt rivende afsætning til omegnen, Holstebro og byer ved Limfjorden.

Struer var dengang kun en lille landsby med ca. 400 indvaanere, af hvilken størstedelen var fiskere, sømænd og arbejdere, hvis smaa huse sammen med et par mindre gaarde laa spredte langs med sydsiden af Venøbugten fra »Vrallen« mod øst til »Kilen« mod vest. Det var fattige og nøjsomme folk, hvoraf størstedelen direkte eller indirekte havde sin fortjeneste gennem faders forretning, efterhaanden som denne og dermed skibsfarten paa Struer udviklede sig. Det første skib, hjemmehørende i Struer, var en hollandsk

tjalk, som fader købte og fik gjort sejlklar, efter at den var strandet paa vestkysten. Dette skib kom til at spille en rolle, da 3-aarskrigen udbrød, og der — som bekendt — blev udspreedt det rygte, at Tyskerne havde sluppet tugthusfangerne i Rensborg løs, og at disse drog hærgende og brændende op gennem Jylland. Alle Holstebroborgere sendte nemlig alt deres sølvtøj og andre værdigenstande til Struer, hvor de blev indladede i tjalken, som derpaa sejlede over til Venø med sin dyrebare last, der dog snart kunde returneres.

Siden købte fader flere skibe og ejede til sidst over en halv snes, mest jagter og galeaser, (samt en enkelt skonnert), alle lidet dybt gaaende, da deres rejseruter næsten altid gik gennem den meget grundede Aggerkanal, hvad enten rejsen gjaldt Hamborg (hjemlast: vin og kolonialvarer) eller især England med korn og kul i retur. — Det var besværlige og farefulde rejser med de smaa skibe; men skipper og mandskab var haardføre folk og ikke bange af sig. De kendte Vestkysten ud og ind og vidste paa en prik, hvor der var sandbund og bedste sted at vende skuden paa land, naar stranding var uundgaaelig. Dette ses bedst deraf, at alle skibene paa en enkelt nær, maatte »kysse stranden«, uden at et eneste menneskeliv gik tabt, ligesom ogsaa skibene igen blev sat ud og uden at behøve større reparationer igen kunde »pløje bølgen den blaa«. Store navigatører var skipperne vist heller ikke, men som salig Holberg sagde: »et er et søkort at forstaa, et andet skib at føre«. Saaledes hændte det engang, da en skipper for første gang skulde sejle til Hull, at fader spurgte ham, om han nu ogsaa kunde finde derhen, hvortil han svarede: »jeg kan da altid finde England, og saa

kan jeg jo spørge mig frem«. Trælast fik fader fra Norge, sjældent fra Sverige, med smaa norske skibe, der saa fik korn som returlast. Da Struer dengang ikke havde nogen havn, foregik al varetransport mellem skibene og land ved hjælp af store, fladbundede pramme (kaage kaldet), der stagedes frem ved hjælp af 6—8 alen lange stager og førtes saa nær til stranden, at vandet ikke var dybere, end at hestene kunde bunde og vognene komme paa siden af dem for at modtage eller afgive last. Bjælker og andet tømmer blev ligefrem kastet overbord og halet op paa land, efterhaanden som de drev ind paa stranden. Da foruden ovennævnte varer en mængde mursten fra teglværkerne blev transporteret pr. skib, var det sjældent, at der om sommeren var tomt for skibe i bugten.

Det var under saadanne forhold intet under, at alle mine interesser som barn drejede sig om havet og skibene (en interesse, der har fulgt mig gennem hele livet den dag idag). Lige fra jeg var stor nok til — som Jens Busk engang udtrykte sig — »at ordne min paaklædning«, tilbragte jeg al min fritid fra skolen (dengang paabegyndt i 4—5 aarsalderen) nede ved stranden, i baade eller ombord paa skibene. Disse baadture forløb i almindelighed heldigt, kun een gang, da jeg med en mindre søkyndig kammerat var roet ud paa bugten, og der pludselig rejste sig en reel vestenstorm, forslog vore svage kræfter ikke, og vi drev nok saa lystigt til søs, indtil vor farlige situation blev opdaget fra et skib, og en fra dette udsendt baad bugserede os velbeholdne i land. Alle mine lege drejede sig om skibe og sejlads, jeg vendte bordene om med benene i vejret og behængte dem med tøj, der skulde forestille sejl, og saa sad jeg nok

saa strunk midt i skuden og styrede den som kap-tajn bort til fjerne lande. Heste og kreaturer, der jo ellers plejer at fange landsbybørns interesse, vær-digede jeg ikke en tanke, og jeg har aldrig som barn leget kusk eller haft en pisk i min haand.

Naturligvis fik en mængde mennesker arbejde hos fader, efterhaanden som forretningen udvidedes, og da en stor del af dem var »i kosten«, hvortil kom, at alle skibene provianteredes hjemmefra, samt en sta-dig invasion af fremmede (dels forretningsfolk, dels omegnens proprietærer og præster), var det intet un-der, at moder havde »nok om ørerne«, for at alt skulde »klappe«. En dag husker jeg, at en af konto-risterne ved middagsbordet sad og regnede ud, at ikke mindre end 72 personer daglig fik kosten hos os. Der blev ogsaa hver maaned slagtet et stort kreatur eller et par svin foruden faar og kalve, og kælderen var fuld af store saltkar, mælkebøtter og hylder til oste og brød m. m. Især ved juletid blev der bagt og siagtet efter en større maalestok, ikke alene til vore faste folks forsyning, men ogsaa til de fattige, der gerne mødte op ved denne lejlighed; det var da en staaende regel, at de indensogns af disse hver fik et halvt sigtebrød, et stykke flæsk og 2 talglys, hvori-mod de udensogns maatte undvære lysene. Disse var altid hjemmestøbte, idet al talgen fra slagtingen om-hygge ligt blev samlet og smeltet for derefter et par gange om aaret at blive anvendt til lyses tøbning. Det var en sand svir for os børn at overvære denne pro-ces; saa kom støbebordet frem, hvis store, runde skive kunde drejes omkring det i midten staaende ben, og i hvis kant der tæt op til hinanden hang træ-skiver, omtrent af størrelse som bunden af en smør-drittel; fra undersiden af disse sad en mængde smaa

kroge, i hvilke bomuldsvægerne blev anbragte, ved siden af bordet var stillet en stor kobberkedel fyldt med smeltet talg, der ved en svag ild stadig holdtes flydende; efterhaanden som skiverne, idet bordpladen drejedes rundt, kom midt for kedlen, blev de løftet af, vægerne dyppede i talgen og derefter igen hængt paa plads. Naturligvis afsatte der sig efter hver dypning et lag talg, hvis tykkelse afpassedes efter, om lysnene skulde være spædlys, der brugtes i køkken, kælder og lygter, og bordlys, der var betydelig tykkere, og var det almindelige belysningsmateriale i værelserne undtagen i dagligstuen, hvor en stor olielampe (moderator-lampe) traadte i talglysenes sted. En særlig slags af disse var de saakaldte formlys af form som, men meget længere og tykkere, end de nu brugelige stearinlys. De støbtes i særlige forme og kom kun frem ved højtidelige lejligheder og paa spillebordene; og vi børn havde da den bestilling at passe, at lysene skinnede klart ved i rette øjeblik at pudse (klippe den øverste del af den udbrændte tande) dem med den dertil indrettede lysesaks. — Dette i talglysenes tid nødvendige, ofte meget smukt forarbejdede, instrument fandtes som et fast inventar paa en tilhørende bakke, forarbejdet af messing, staal eller sølv. Det kom ved pudsningen an paa ikke at ryste paa haanden, saa at man klippede for dybt og derved slukkede lyset. Det var ogsaa vor bestilling at sørge for, at de nødvendige fidibusser (lange, sammenfoldede papirstrimler) fandtes til gæsternes afbenyttelse for at holde ild i de kære (aldrig merskums) piber. Dette for at undgaa den modbydelige lugt af de dengang brugelige svovlstikker. Fidibusser tændtes ved lysene og slukkedes ved, at laaget paa piben smækkede ned over dem. Det var et

ganske komisk syn at se fire ivrige l'hombrespillende herrer omkring spillebordet, hver med en lang fidi-bus stikkende ud under pibens laag. Uagtet svovlstikkerne var almindelige i brug, medførte bønderne som oftest, naar de var paa rejse, det gammeldags fyrtøj, bestaaende af staal, sten og fyrtønde. Denne bestod af et metalrør fyldt med »tønder« (tørt, forraadnet bøgetræ), der ligesom fyrsvamp eller en lunte let antændtes af de ved hjælp af staal og sten frembragte gnister, og holdt altid pibens ild brændende. Metalrøret var i den ene ende forsynet med et tætsluttende og derved ildslukkende laag, medens bunden laa løst inde i røret og ved at skydes frem og stadig førte frisk »tønder« frem i det udbrændtes sted. Paa dagligstuebordet hos mange af de mere velhavende bønder stod altid en lille, trefodet kobberpote, fyldt med tørvegløder til behagelig afbenyttelse for gæsterne, der med fingrene plukkede gløderne frem og lagde dem i piben, saa at »sugeværket« stadig kunde holdes i gang. Det var meget almindeligt, at folk — for at spare paa svovlstikkerne eller af mangel paa saadanne, man var jo ogsaa dengang mere sparsommelig end nu — »laante lidt ild« hos hinanden. Det hentedes gerne i en gammel træsko, hvori tørvegløderne lagdes, godt tildækkede med aske. Det var gerne gamle koner, der kom »op paa gaarden« for at laane ild, sandsynligvis fordi der ved samme lejlighed let kunde »falde lidt af« til dem. Som brændsel brugtes altid tørv, sjældent — i denne træfattige egn — brænde og aldrig kul, hertil var kakkelovnen ikke indrettet. I bagerovnen fyredes med lyng. Ilden »fæstedes« om aftenen i komfur og kakkelovn ved, at et par tørv lagdes paa den halvtudbrændte ild; de dækkedes da i løbet af natten af

deres egen aske, og det var da let om morgenen at bringe de tilbageblevne gløder i lue ved hjælp af den ved ethvert ildsted anbragte — ofte fint udstyrede — puster, et vist nu sjældent forekommende stykke husgeraad.

Hjemmet var præget af arbejde, tidlig og sent, baade i huset og udenfor dette, paa tømmerpladsen, teglværkerne, skibenes ladning og losning o. s. v. Dengang var der intet, der hed 8 timers arbejdsdag; men dens længde rettede sig efter behovet. Kontorpersonalet bestod af 2—3 mand, hvilket kunde regnes for lidt i forhold til forretningens størrelse; men jeg tror nok, at en del af denne skete ved mundtlige aftaler — dengang gjaldt et ord et ord —, saa at korrespondancen kunde indskrænkes til at omfatte, foruden enkelte større handelshuse her i landet, Hamburg, (Pontoppidan), Hull (Brøchner) og Norge. Da det dengang var svært at faa danske arbejdere, der var kendt med teglbrænding, maatte fader lade dette udføre af tyske, og hvert foraar kom 15 Lippedetmoldere, som bekendt Tysklands — idet mindste dengang — dueligste teglbrændere, spadserende og besørgede strygningen og brændingen af murstene, afvekslende i de to ovne; de var flittige og skikkelige og levede et meget stilfærdigt, tarveligt liv. Efter velforrettet arbejde marcherede de fornøjede hjem for lige saa fornøjede at give møde det næste aar.

Adspredelser og fornøjelser var kun faa og sjældne, indskrænkede sig til besøg hos enkelte af omegnens præster og proprietærfamilier eller en og anden gang en rejse til Holstebro, hvor der spilledes dilettantkomedie, eller i krigsaarene afholdtes basar til fordel for soldaterne eller deres efterladte. Den

tid af aaret, som bød paa de største adspredelser og hvile fra det daglige arbejde, var naturligvis julen. Forberedelserne til denne var selvfølgelig, under hensyn til den mængde mennesker, som var beskæftiget i faders forretning, mange og store, saa moder nok ofte maatte sande det gamle ord: »Er aaret end aldrig saa lang, bliver dog juleaften trang.« Der slagtedes og bagtes efter en større maalestok, og det var en sand svir for os børn, naar den dag kom, da pebernøddebagningen skulde foregaa. Vi blev da placerede om et stort bord hver forsynet med en kniv; dejgen blev rullet ud i lange, smalle strimler, som vi derefter parterede i passende stykker. De mindste var de saakaldte folkepebernødder, der blev lavet af rugmel og sirup og blev knaldhaarde under bagningen, og af disse bagtes mindst en skæppe, da det var en staaende regel, at hver af folkene juleaften skulde have en stor spølkumme fuld. Desuden bagtes nødder af peberkagedejg og de fine »hvide« pebernødder, foruden en mængde forskellige smaa kager for ikke at tale om en mængde sigtebrød. (Franskbrød brugtes derimod aldrig, dette nu saa almindelige brød erstattedes af julekage).

Længe før jul havde mine 3 søstre under en lærerindes anførsel gruelig travlt med at faa deres julegaver færdige, broderede, strikkede eller hækledede. Sjældnen fandtes købte gaver, naar der undtages bøger, paa julebordet; hjerter, net, kurve o. s. v. blev ligeledes hjemmelavet af forskelligfarvet papir. Juleaften blev sædvanligvis fejret med sang og runddans omkring juletræet, og naar lysene var halvt nedbrændte, kom alle tjenestefolkene ind for at se paa herligheden; der blev sunget en salme og derefter uddelt de for dem bestemte gaver, altid for karlenes

vedkommende bestaaende af hjemmestrikkede, uldne tørklæder eller muffediser.

Nytaarsaften kunde man altid være sikker paa at faa en potte paa døren og en dundrende geværsalut, og hellig trekongersaften fik vi ofte besøg af de tre hellige mænd med julestjernen, en stor, 6 takket stjerne af transparent papir, der oplystes af et indeni anbragt lys.

Treaarskrigen satte naturligvis uudslettelige spor i barnehjernen og -hertet. Man har talt meget om den begejstringsbølge, der gik over Danmark i genforeningsaaret; men det er dog for intet at regne mod den, som under treaarskrigen greb hele folket, lige fra den ældste til den yngste. Mange vil maaske sige, at et barn paa $4\frac{1}{2}$ og $5\frac{1}{2}$ aar ikke vil have bevaret erindringer fra den tid; men at det maa være noget, som senere er blevet fortalt. Dette er dog ikke tilfældet, da jeg har enkelte begivenheder saa friske i mindet, som om det var hændet i gaar; saaledes husker jeg, at mine søstre og jeg var enige om, at vi skulde forsvare os mod Tyskerne, hvis disse skulde komme, ved fra øverste etage, hvor strygestuen var beliggende, at kaste dem gloende strygebolte i hovedet. Ligeledes husker jeg, at vi alle sad omkring bordet og »pillede charpi«, dette bestod i, at gammelt (jo ældre, des bedre) og blødt linned blev klippet i lange ca. 3 tommer brede strimler, hvorefter de enkelte traade blev trukket ud og bundet sammen i smaa bundter paa ca. 1 tommes tykkelse. Dette samlede fra hele landet og sendtes til hæren, hvor det anvendtes ved behandlingen af saarene paa samme maade som det nu brugelige sygevat. Bundterne blev, efterhaanden som de blev færdige, lagt paa en stor, gul bakke, paa hvilken der var afbildet en springen-

de hest, og det morede mig at lægge mine bundter paa selve hesten, for at de saa hurtigt som muligt skulde naa ned til soldaterne. En anden dag husker jeg, at der var saa stille i huset; moder og vor lærerinde græd, og mine søstre var tavse; det var den dag, da efterretningen om, at »Christian den ottende« var sprunget i luften i Eckernførde fjord, var naaet til os. Men hvad jeg først og fremmest husker, var de udmærkede, friske sange, som krigen affødte. Saa snart de var komne frem i København, fik vi dem tilsendte, og da -- som der staar i en vise af Erik Bøgh:

»kan det nok være, at det »toner«
fra køkken og kælder og lade og lo i dejlige
variationer«,

og som der staar i den samme vise:

»naar jeg vanker
omkring i tanker,
saa nynner jeg ganske smaat.«

disse gamle, herlige og uforglemmelige sange.

Ellers mærkede vi jo ikke direkte noget til krigen og fik ingen brug for de gloende strygebolte, men indirekte ved et forceret hjemmearbejde med at forarbejde gaver til soldaterne samt til de mange basarer, der afholdtes til fordel for de faldnes efterladte og for invaliderne.

Af andre minder fra den tid dukker et frem, som gjorde et mægtigt indtryk paa mig; det var, da det første dampskib viste sig paa fjorden. Hvad damprenhed, har jeg glemt; men der var arrangeret en lysttur med den ud til Aggerkanal, og den var fyldt af en mængde mennesker fra Struer og Holstebro, der skulde prøve dette nye og for de fleste ukendte

befordringsmiddel. — Skibet var naturligvis en hjul-damper, og det mærkeligste eller i ethvert fald mest iøjnefaldende ved den var, at en hel del af maskineriet stak op gennem en luge paa dækket og lod saaledes de ombordværende faa et indblik i maskinteknikken. Det var med en del hjertebanken, jeg afventede det øjeblik, da vi nærmede os den berygtede Aggerkanal, hvor en del af faders skibe var strandede; men turen forløb heldigt, og vi slap godt fra vor første sejlads pr. damp.

Hele egnen — og formodentlig ogsaa hele Jylland — var paa den tid oversvømmet med tyske pengemønter, der var det almindeligste betalingsmiddel mand og mand imellem. Det var smaa, tynde sølv-mønter (vistnok lidet sølvholdige), der i handel ogandel gik for fire skilling, men sikkert havde en langt ringere værdi og estimeredes heller ikke højere end, at de rige Thyboer, naar de spillede firkort, satte beten til en pægl lybske skillinger. Jeg husker, at fader engang til afgørelse af et mellemværende med en Hamburgerkøbmand fra denne fik tilsendt en fjerding fyldt med lybske skillinger, saa at hele huset blev sat igang med at tælle og »tutte« dem.

Ja, det var dengang, hin lykkelige tid, da vi hverken havde telegraf eller telefon, jernbaner eller automobiler, da forholdet mellem husbonde og tjener var patriarkalsk og baseret paa fuld fortrolighed, da det daglige liv gik sin stille gang, men dog var indholdsrigt, i modsætning til den hæsblæsende og nervepirrende nutid, dengang, da et skib paa bugten, hilst af et mægtigt Dannebrog fra den høje flagstang ved Torgaard, var en begivenhed, der bragte liv og røre i hele Struer.

I aaret 1854 ophævede fader sin forretning og køb-

te den i nærheden liggende herregaard Volstrup. Denne gamle, idylliske beliggende gaard med sin 12 td. land have, 10 td. land skov, rester af gammel voldgrav og mølledam, var som skabt til at være et hvilested for fader og moder efter det foregaaende, mægtige arbejde i Struer; men desværre blev opholdet her kun korte 2 aar. Samtidig kom jeg — 9 aar gammel — i latinskolen (som den dengang kaldtes) i Viborg. Jeg var sammen med 3 andre elever i pension hos en gammel, elskværdig dame, enke efter en pastor Plesner. Skolen styredes af rektor F. C. Olsen, en vistnok ikke videre fremragende pædagog, og undervisningsmetoden var den rene terpen. I geografi f. eks. hørte vi saa at sige intet om de forskellige landes fysiske eller økonomiske tilstande; derimod skulde vi paa en prik kunne opremse de i dem mulige floder, bjerge og byer, samt disses beliggenhed, og ve os, om vi ikke nøjagtig kunde opgive indbyggerantallet selv for den ubetydeligste af disse. — Af lærerne husker jeg tydeligt den gamle overlærer Reiz, almindeligt kaldet »tyren« paa grund af sit arrige gemyt. Han var lærer i historie, og jeg har aldrig kendt et menneske saa fuldt af anekdoter som han. Der blev ikke nævnt en person i historien, uden at vi fik en anekdote om vedkommende. Dertil var han meget frygtet for sine — hyppigt anvendte — bagvendte (med bagsiden af hænderne) lussinger; idet han paa pegefingern bar en stor signetring, der ved »en bagvendt« virkede som et slags knøjern. Disciplinen i skolen var meget skrap, ofte nærved det latterlige. Saaledes husker jeg, at 3 disciple i øverste klasse havde vovet at spise bøf paa en restauration; der blev afholdt lærerraad, forhør i sagen, og synderne stillet for skoleret, og de var nærved at blive relegerede,

(nogle maaneder før artium). Saa vidt gik det dog ikke; men jeg husker ikke, hvilken straf de idømtes. Med gade- og læredrenge laa vi i en stadig strid, og da skolen dengang kun havde ca. 70 elever, og de ældste af disse sjældent blev angrebne, gik det ud over os smaa, der uvægerligt fik epithetonet »latin-pære« slynget efter os af enhver forbigaaende gadedreng. Ferierne var faa og korte, sommerferien 4 uger, juleferien 2, medens paaske- og pinseferien kun omfattede selve helligdagene.

Som bekendt husede Viborg tugthus dengang landets værste forbrydere, hvoraf en del brugtes til at renholde gaderne. For at gøre dem let kendelige bestod deres dragt af trøje, knæbenklæder og lange, hvide uldstrømper. Den ene halvdel af trøjen og det ene bukseben var brandgult, medens den anden halvdel af trøjen var graa, og klædningsstykkerne var da syet saaledes, at til den gule trøjehalvdel svarede det graa bukseben og omvendt. Enkelte af Fangerne — efter sigende morderne — bar en lænke om det ene ben.

Rejsen hjem i ferierne ad den 7 mil lange og daarligere vej mellem Viborg og Holstebro var ofte besværlig og kold, især ved juletid. Den foregik naturligvis pr. vogn, som de disciple, der skulde denne vej, slog sig sammen om at leje. Vi bedede altid paa denne tur i den berygtede Hagebro kro, der var bekendt for at gæstes af natmænd og andet løst folk.

Hvad der gjorde et mægtigt indtryk paa mig, var naturligvis den over for skolen beliggende domkirke, hvor vi (hver eller hveranden søndag) skulde møde til gudstjeneste, med sin krypt og Erik Glippings kiste; jeg kunde jo min Ingemann paa fingrene.

I aaret 1856 solgte fader Volstrup og flyttede til

København, hvor han købte ejendommen nr. 395 (nu nr. 28) i Kronprinsessegade. Til min store sorg maatte jeg nu forlade mit kære Jylland, og jeg græd mine modige taarer, da jeg pr. damper (Limfjorden) rejste til Aalborg, for derfra, ligeledes pr. damper, at fortsætte rejsen til København, for hvilken by jeg ligefrem nærede en panisk skræk. — Denne damper, hvis navn var »Waldemar«, var et udrangeret, svensk orlogsskib, naturligvis bygget af træ og indkøbt af H. P. Prior til farten paa Jylland. Den var et udmærket søskib; men da maskinen blev smurt med tran, var hele skibet inficeret af en stram tranlugt, til liden baade for dem, der var tilbøjelige til søsyge; hvis de ikke var bukkede under for denne plage allerede i Øresund, skulde de nok faa den at føle, naar de med »gamle Waldemar« kom ud i det ofte urolige Kattegat.

I København kom jeg i Metropolitanskolen, vistnok den af datidens skoler, der stillede de største fordringer, — navnlig med hensyn til hjemmelektier og stile.

Jeg skal ikke opholde mig ved en udførlig omtale af denne skole (se det udmærkede værk »Metropolitanskolen« af H. Plum), mine kammerater og lærerne, men kun nævne tre af disse, som gjorde sig særlig bemærkede. Inspektøren, Krebs, var en hidsig og meget brutal herre, der med og uden (mest dog »med«) grund brugte de »slaaende argumenter« og var en sand skræk for alle — især de mindre — elever. Det vakte vor udelte be- eller forundring, naar han i frokostpausen tog sin frokostpakke frem og satte den til livs ved at bide over alle smørrebrødene med deres forskellige paalæg paa een gang. Naa, de skulde jo dog til sidst alle samme vej. — Gamle over-

lærer Brøndum var en original i saa henseende, at han nærede en panisk skræk for tallet 63, og naturligvis, da dette blev opdaget, var vi drenge ikke sene til, naar Brøndum havde time, da at tegne tallet i kæmpestort format paa den sorte tavle til stor forfærdelse for den indtrædende overlærer; da han klagede til inspektøren, fik vi en overhaling af denne, og det blev os strengt forbudt at skrive 63 paa tavlen; vi fandt dog paa andre tricks, og i det fleste timer dukkede det ominøse tal paa en eller anden maade frem for Brøndums undrende øjne. En lærer af et helt andet »skrot og korn« end de to ovennævnte var den af alle eleverne ærede og elskede lærer i naturhistorie og geografi Dr. E. Fogh. Han forstod at tage os paa den rette maade og interessere os for de fag, han docerede. Til stor forfærdelse for de andre lærere, i hvis timer vi sad stive som pinde paa vore pladser, stimlede vi i Foghs timer sammen om katederet eller det bord, paa hvilket han præsenterede os en eller anden genstand fra skolens naturhistoriske samling, eller ogsaa sad vi ovenpaa bordene for bedre at kunne se. Dette var jo et forfærdeligt brud paa den gængse, strenge disciplin; men der herskede dog mere ro og var mere følgen med undervisningen i Dr. Foghs timer end i nogen andens.

I nr. 395 boede paa første sal geheimeconferensraad Anders Sandøe Ørsted og paa den anden sal kammerjunkeren Oehlenschläger, en søn af digteren. Denne levede vist nærmest af at have adelige skoleelever i indkvartering; saaledes havde han i de aar, her er tale om, to brødre Ahlefeldt-Laurvig, en Zytphen-A德勒 og en Castenschiold, alle Metropolitanere. I huset hos geheimeraad Ørsted boede en broderdatter, frøken Karen Albertine Ørsted, en brodersønnesøn paa

min alder, A. S. Ørsted, der blev min gode kammerat og mit daglige selskab. Som følge heraf var jeg en hyppig gæst i det Ørstedske hjem, der styredes af en elskelig, gammel dame, frøken Elise Bohn, af alle, som kendte hende, kaldet »tante Lise«. Jeg ser endnu tydeligt for mig den gamle, smukke geheimeraad med de lange, hvide lokker, siddende i sit studereværelse, stadig optaget af retsvidenskabelige arbejder, og han viste sig kun i de andre stuer til maaltiderne; kun en enkelt gang kunde han om aftenen efter tebordet spille et parti whist med sin brodersøn, lægen S. Ørsted, og professor A. S. Ørsted, ligeledes hans brodersøn, af hvilke den første var et fast medlem af hjemmet, dog uden at bo i huset. — En hyppig gæst var svigerinden, H. C. Ørsteds enke, en stor, statelig dame, altid i sort silkekjole, og hendes datter, Mathilde, samt en enkelt gang sønnen Nicolaj, (der vist ligesom kammerjunkeren paa 2. sal ikke havde arvet noget af deres respektive fædres genialitet) og tillige biskop Martensen. Engang var H. C. Andersen indbudt til at læse nogle af sine endnu ikke udgivne værker, og vi to drenge, som naturligvis skulde være tilhørere, blev i den anledning strengt formanede til at sidde stille som mus for ikke at forstyrre den sensible digter; hvad han oplæste, husker jeg ikke; men rimeligvis har det været et brudstykke af »Mit livs eventyr«, som han paa den tid udgav. Naturligvis kom der en mængde, saavel fremmede som indenlandske diplomater til ex. Ørsteds kolleger i hans ministerium, der som bekendt traadte tilbage 1854; men jeg erindrer ingen af dem og var selvfølgelig ikke med til deres exclusive selskaber. Derimod husker jeg, hvor pragtfuld Ørsted tog sig ud, naar han skulde til taffel hos Kongen, med det brede, blaa ele-

fantordensbaand over brystet med vedhængende elefant, samt guldefantkæden om halsen og stjerner og ordener paa brystet; saa det var ikke uden grund, at der i den gamle, bekendte vise om rigsdagsmanden, der havde »været til middagsmad hos Kongen i dag«, staar følgende linier: »Ørsted sad pyntet som en lakaj.«

Een gang aarlig tog geheimeraaden i skoven, og paa denne tur, der altid foretoges i karet, sad vi to drenge paa kuskebukken og morede os, blandt andet over den opsigt, det vakte hos de forbipasserende, at seletøjet var forsynet med — de vel nu sjældent anvendte — blinker, hvilke den vognmand, som havde køretøjet, altid passede at anbringe til ære for den højtstaaende lejer.

Da geheimeraaden døde 1860, fik jeg lov at vælge en af de genstande, som befandt sig paa hans skrivebord, hvilket han daglig havde benyttet, og jeg valgte en alabastbrevpresser. Som konfirmationsgave modtog jeg af »tante Lise« et exemplar af den Ørstedeske medaille i sølv; begge disse ting befinder sig nu paa Frederiksborg nationalhistoriske museum.

Noget af det mest opsigtsvækkende i datidens København var, naar Kongen ved særlig højtidelige lejligheder benyttede det bekendte, prægtige, hvide firspand. Det skulde hele København se og beundre, ikke mindst de to løbere med stav i haand og deres blomstersmykkede huer, der — traditionen tro — altid i skarp trav løb foran spandet.

Jeg skal ikke yderligere fordybe mig i minderne fra den tids København, »da voldene endnu stod«, da hovedvagtens tre kanoner, Abraham, Isak og Jacob, truende pegede ud over Kongens Nytorv, om Vesterport, den sidst bibeholdte af byens porte, der var be-

rømt for sit prægtige ekko, naar man ved hjemvejen fra Tivoli udstødte et raab eller trampede dygtigt i brolægningen, om de 4stolede kapervogne (med plads til tre paa hvert sæde, de saakaldte »holstenske vogne«), der havde stade ved Østerport for at befordre skovgæster til Dyrehaven, om den tids soldater og Nyboderfolkene, om borgervæbningsøvelser paa Nørrefællid, om stokhusfangerne (slaverne kaldet), der ligesom deres frænder i Viborg besørgede gadefejningen, om de gamle, brave — i kælderhalsene sovende — vægtene, om optøjerne i slutningen af December 1859, foranlediget af Frederiksborg slots brand; »da taarnet paa Amagertorv blev revet ned«, »om de gamle, svagt lysende tranlygter o. s. v.« Alt det er saa ofte beskrevet, bl. a. i Davidsens bekendte: »Fra det gamle København« og Schorns: »Da voldene stod«. Kun hvad gasbelysningen angaar, kan jeg ikke undlade til belysning af datidens sparsommelighed at fremdrage følgende bemærkning af »tante Lise«, da jeg sammen med hende en aften skulde beskue den nymodens gadebelysning, nemlig: »Nej, hvor her er lyst! Nu kan man ikke mere bruge sine gamle klæder«. Man plejede nemlig den gang at tage sit gamle overtøj paa, naar man skulde i aftenbesøg, for dette kunde ikke ses i tranlygternes svage skær.

I justitsraad, overbibliotekar Moldenhawers hjem var jeg en hyppig gæst gennem bekendtskabet med den yngste søn Julius (Amerikaneren). Han gik paa orlogsvæftets konstruktionskole for at uddannes til skibsbygger, og det var fælles interesse for alt, hvad der havde med skibe at gøre, der bandt os sammen. Især morede vi os kosteligt om sommeren, naar de var flyttet paa landet i et lille fiskerhus i Taarbæk, med at lade hans smaa og store skibsmodeller pløje

Øresunds blaa vover. (Jeg gensaa ham efter over 60 aars forløb i aar, da han som bekendt gæstede sit gamle fædreland). Det Moldenhawerske hus var samlingsstedet for en mængde forskellige mennesker, mest venner af de to yngste børn, nemlig en datter og Julius, hvilken vistnok var en snes aar yngre end de to ældste sønner (lederen af blindeinstituttet og administratøren af de Schimmelmansske godser), bl. a. Pricerne, og jeg har saamænd uden at ane den ære, der vederfores mig, danset med Danmarks prima ballerina, selve Juliette Price.

I 1859 kom jeg i huset hos ovennævnte professor i botanik, A. S. Ørsted, der boede i det da nybyggede hjørnested af Nørrebrogade og Sortedamsdossieringen, hvilket iøvrigt blev sørgeligt berømt ved, at alle beboerne tid efter anden blev angrebet af forskellige sygdomme, saa at stedet almindeligt gik under navnet »hospitalet«. — Det var et meget stilfærdigt hjem. Professoren var stadig optaget af videnskabelige arbejder, og gagen var vist heller ikke stor nok til et selskabeligt liv, kun af og til kom der en videnskabsmand paa besøg; professorens søndage blev altid tilbragt inde hos den gamle geheimeraad.

I Oktober 1860 blev jeg konfirmeret af pastor P. A. Fenger i Vor Frelserkirke paa Christianshavn, og jeg betragter dermed min barndom som afsluttet. I mine ungdomsaar førtes jeg ind i helt andre (Grundtvigske) kredse.

E f t e r s k r i f t:

I aar (1925) under et ophold i København aflagde jeg for første gang efter 65 aars forløb et besøg i den gamle gaard (nr. 395) i Kronprinsessegade; men jeg maatte ved synet af denne sige med digteren: »Ak, hvor forandret.«

I stuen, hvor jeg havde haft mit hjem, og paa 1. sal, hvor A. S. Ørsted boede, var nu kontorer for en sæbefabrik, og den store gaardsplads, som i 1857 foruden en stor, aaben plads i baggrunden kun indeholdt en lille 2-etages sidebygning til højre og en mindre bygning til venstre med staldplads til vore 2 heste og vognremise til den »lukkede« (datidens landauer), var nu helt indesluttet af store 5-etages høje sidebygninger, og baggaarden sluttede med en gitterport, som førte ud til Adelgade.

Den gamle, aristokratiske gaard var nu blevet demokratiseret.

LIDT AF HVAD MIN FAR HAR FORTALT MIG

Ved *P. Chr. Normann*, Skjættstrup, Hjerm.

En Aften mod Slutningen af November 1755 gik et ungt Menneske ude i det nordøstlige Hjørne af Hjerm Sogn og søgte efter et Par udeblevne Heste. Den unge Mand hed Anders Normann, han var 17 Aar, i sit attende, og tjente i Snøder. Anders havde gaaet længe rundt over Markerne. Mismodig, men med et svagt Haab søgte han tilbage til Gaarden for at se, om ikke Dyrene imens skulde være fundet hjem. Hestene var vant til Løsgang. Hvert Efteraar, naar Kornet var kommet i Hus, blev alle Kreaturerne slaaet løse for selv at gaa og samle Føden, det var Skik og Brug. Anders fandt hjem til Stalden, den var tom. Idet han gik over Gaarden igen, mødte han sin Husbond: »Naa haar du funden æ Øg?« spurgte han. »Nej,« svarede Anders og fortalte videre, at han havde været overalt, hvor Dyrene plejede at færdes, men forgæves. »Ja, Du maa finde dem,« sagde Husbonden meget bestemt og gik ind ad Gangdøren.

Anders gik atter ud over Markerne. Han gik vestover, til han naaede Bækken, der kommer oppe fra Telling og Skjættstrup. Vandløbet plejede Dyrene aldrig at gaa over. Han gennemsøgte Krattet Syd for Livbjerg, fulgte Bækken mod Nord efter Fjorden. Et Lag Tøsne var faldet i Mørkningen.

Da Anders naaede ned til den gamle Skive-Oddesund Landevej, der den Gang fulgte Fjordbredden gennem Sognet,*) fandt han friske Hestetraad i Snelaget. Sporene førte mod Vest langs Vandkanten. Anders skridtede rask ud i lidt bedre Humør. Han naaede Mosehullerne Nordøst for Volstrup, Hestesporene førte snildt udenom dem alle. Da Anders kom saa langt mod Vest som ud for Volstrup Lade, drejede Sporene mod Syd ind over det brede**) Engdrag op mod Gaarden. Anders naaede op til Rørdammen Nord for Laden, da slog Tarnuret tolv, pludselig mindedes han Fortællingen om den røde Jens Foged (se Hardsyssels Aarbog 1925, S. 123), der slog Drengen ihjel og begrov ham her i Rørkæret, og hver Nat mellem tolv og et maatte hans Genfærd afsted fra Sønderkov paa Venø over Fjorden, trillende i et gloende Sold for at se til Drengen i Rørkæret. Anders var ikke »møj Kaal«, men bed Tænderne sammen og løb videre med Hestesporene, til han stod foran den ophejsede Vindebro, her hørte Sporene op. Hestene var taget i Hus.

Anders betænkte sig en Stund, gik saa om paa Sydsiden af Voldgraven, sprang i og svømmede over. Han var godt kendt, han havde været paa Hoveri mange Gange. Han listede sig ind i Stalden. Efter lang Søgen fandt han sin Husbonds Heste, trak dem ud og om til Graven, hvor Brinken var lavest, og fik omsider Dyrene til at svømme over. Nu gik det i strygende Galop ad Snøder til.

*) Ved Havets Gennembrud i 1825 og 1839 ødelagdes Vigen og der dannedes store Engstrækninger. 1842—43 flyttedes Vigen op i Sognet, hvor det nu gaar.

**) Engen gik dengang ca. 1000 Alen længere mod Nord end nu. Gamle Folk har fortalt, at der kunde staa 28 Stude i Rad i 5 Favnes Tøjr fra den gamle Lade til Fjorden.

Straffen udeblev ikke.

Herremanden paa Volstrup, Kaptajn Zytphen, der i 1722 var bleven gift med Chr. Lindes Datter Jytte (el. Ytte) og derved giftet sig til Gaard og Gods, var en Mand, der straks var klar over, hvordan en Bondekнос, der øvede Selvtægt, skulde behandles. En halv Snes Dage efter sin natlige Færd fik Anders Normann sit Indkaldelsespas, han skulde møde i »Hessehov« (Itzehoe) tre Dage før Juleaften.

Nu var Anders Soldat i tolv Aar, otte Aar i fast Tjeneste og gjorde Mønstringen i fire. De sidste var paa en Maade de værste for en fattig Fyr.

1767 kom Anders Normann tilbage til sin Hjemegn, da var hans Far Per Normann død.*) Hans Mor var død, da han var Barn.

Anders fik Plads paa Rydhauge og avancerede efterhaanden til Ladefoged. To Ting havde Anders faaet ud af sin Soldatertjeneste, han havde faaet lært at regne og skrive.

Men Anders droges mod sit Fødesogn, og navnlig var han optaget af at komme til at bo i Nærheden af Volstrup. Forholdet mellem Bonde og Herremand optog ham stærkt. Det var den Volstrup-Herremand, der havde taget alle hans Ungdomsaar. Træhesten i Volstrup Borggaard og Hundehullerne ud mod Mølle-dammen havde kuet hans Slægt, netop der maatte han søge Oprejsning for sine Standsfæller og sig selv.

En Foraarsdag (vistnok i 1771) red Anders fra Rydhauge til Volstrup for at fæste Gaard. Kaptajn Zytphen var død i 1756. Volstrup ejedes af hans Datter og Leutnant Høeg. Datteren havde først været gift med Præsten A. F. Grib i Rudkøbing, som døde der, og hun blev senere (i 1762) gift med Lieutenant Høeg.

*) Han døde 27. Juli 1760.

Anders red rask ind i Volstrup Borggaard, denne Gang over Vindebroen. Han holdt sin Hest an i passende Afstand fra Hovedtrappen, hvor Herremanden netop stod. Anders sagde, hvem han var, endvidere at han havde hørt, at den vestligste Gaard i Skjættrup By var at faa i Fæste, og hvis saa var, vilde han gerne melde sig som Liebhaber. Leutnant Høeg syntes godt om den øvede Rytters Optræden, der kunde vanke nyt Indfæste, og han var straks villig, fik sin Hest ud og red nu i behørig Afstand foran Anders til Skjættrup. Den derboende Fæster, Mikkel Wium, vilde gerne afstaa Garden, de var barnløse Folk og ret velstaaende. Lieutenanten og Anders kom snart overens. Herremanden vilde saa have Bud efter en Skriver. Anders spurgte, om han ikke kunde faa Naadigherrens Tilladelse til at sætte Brevet op, han havde netop en Stump Papir i Lommen. Jo, Høeg var i godt Humør. — »Han kan jo prøve«. Det gik overmaade godt. Lieutenant Høeg var svært godt tilfreds med Anders Normanns Skrivekyndighed, men det var første og sidste Gang.

Anders red glad efter Rydhauge til, da han red forbi Overfeldborg stod Manden der sammen med en Nabo og snakkede, en stor Hund, der stod hos, sprang pludselig frem og bed efter Næsen paa Anders' Hest, Hesten blev urolig, og Mændene lo højt ad det. Anders blev kaad. »Naa, I vil grine ad mig,« tænkte han, »jeg skal vise Jer, jeg kan ride,« han gav sin Hest fri Tøjle, i næste Nu laa Hunden med knust Hoved.

Kort efter flyttede Anders Normann til Skjættrup. Fra den Dag til sin Død, 23. Juni 1812 laa han i Strid og Proces med Herremanden paa Volstrup —, men det skal der ikke fortælles om ved denne Lejlighed.

NOGLE HØJNAVNE I HARDSYSSEL

Af *Peter Skautrup*.

Næppe noget andet syssel i Jylland kan opvise et så stort antal gravhøje som Hardsyssel. Der skal have været henved 8000, men en del af dem er nu forsvundet, gravet eller pløjet ud, jævnet med jorden. Endnu er syslet dog vel den landsdel, der har det mest oldtidsagtige præg i Danmark, og der er da også blevet skrevet ikke så lidt om syslets høje, men væsentlig ud fra et arkæologisk synspunkt, om fra hvilken tid de stammede, hvor og hvorledes de er anlagt og hvad der er blevet fundet i dem.*) — Her skal vi gøre et lille forsøg — andet kan det ikke blive — på at forstå eller dog gøre lidt rede for den navnegivning, der tager sigte på disse vore forfædres grave.

Materialet dertil er først og fremmest hentet fra nutidsoverleveringen, især fra Generalstabens målebordsblade (1 : 20000), suppleret for visse egne med endnu senere optegnelser, dels egne sted- og marknavneoptegnelser (især fra Hjerm, Ginding, Hammerum og Ulborg herreder), dels indberetninger fra

*) Således om højrækken fra Vesterhavet tværs igennem de nordlige herreder til Karup å af Strandgaard i Saml. t. jy. Hist. og Top. 1882 og senere af Sophus Müller i Aarbøger for nord. Oldk. 1904; jf. Hards. Aarb. 1909. 145 ff.; et samlet overblik er givet af Storgaard Pedersen i »Om Oldtidsminderne i Hardsyssel«, Ringkjøbing, 1921; sidst har Hans Kjær skrevet derom i en lille skitse i Turistaarbogen 1927.

lærere og andre interesserede til Stednavneudvalget de sidste år, hvortil jeg ved udvalgets velvilje har haft adgang. Dernæst har af ældre kilder især præsteindberetninger (1638 og 1766), markbøger og originalkort samt udskiftningskort været gode kontrolmidler, dog forekommer det mig — at dømme ud fra hvad jeg hidtil har været igennem — at markbøgerne her fra egnen egentlig giver forholdsvis få oplysninger om højnavne, men det kan måske være tilfældigt. Og af udskiftningskort her fra syslet er der i sammenligning med andre egne også forholdsvis få. Endelig findes i enkelte gamle tingsvidner og andre dokumenter lidt stof, hvor der er tale om skelforretninger og lignende.

I. HØJ, DYS OG JYNDOVN.

Den almindelige betegnelse for disse grave er Høj (hyw') — slet og ret. Gravhøj er et ord, som vi jo nok kender, men ikke bruger, og kæmpehøj er for os endnu mere bogsprog. Høj er — i modsætning til så mange andre betegnelser for et forhøjet jordsmon, som bjærg, bakke og lignende, som vi måske senere skal komme tilbage til — betegnelsen for den kunstigt anlagte høj. Højene — kan vi i det store og hele sige — menneskets værk, som bjærget, bakken osv. er naturens værk. Der er vist meget få undtagelser.

Der er imidlertid en særlig gruppe af grave og gravhøje, som vi må skille ud, nemlig dysserne og jættestuerne. De første med deres stensætninger omkring graven hører helt stenalderen til, de sidste optræder først i slutningen af stenalderen og kan i terrænet vel ofte ikke skelnes fra de almindelige gravhøje, da de oftest ligesom disse var helt tildækkede.

Af den slags grave findes der i syslet kun c. 40, der næsten alle ligger samlet i Bølling herred. Der er dog nogle få udløbere fra denne klynge, således rester af 2 dysser i Torsted og en for nylig opdaget jættestue i Haderup ved Hagebro. Og tager vi de sproglige vidnesbyrd til hjælp, kan vi måske endda forøge tallet noget.

Formen *dysse* hører ikke hjemme i dialekterne, hvor vi kun træffer de lydrette former *dys* eller *døs* eller et dermed beslægtet ord *døs*. Den oprindelige betydning af *dys* er: bunke eller hob af sten og lignende, og denne betydning træffer vi endnu i dialekterne, hvor det af den grund kan være vanskeligt at bedømme sted- og marknavne, hvori det indgår. I jysk synes det imidlertid, som om ordet især hører hjemme i den nordlige del af landet. Feilberg (under opslagsformen *døjs*) kender det således kun fra Vendsyssel, Ty,* Himmerland (Løgstør; jf. også stednavne som *Dysagergd.*, *Buderup sogn*, *Dyssehøjgd.*, *Spentrup s.*) og *Fjends herred* (*Davbjærg Do(j)s*, *Døjs*, *Dås*). Længere syd på kan vi spore ordet i stednavnene *Døse* (*døes***) i *Måbjerg* og *Stendis* (*sdænjis***) — af et *Sten* (?) — *døse* — i *Ryde* (1638 nævnes *Stendis høye*). Ligeledes nævnes 1638 *Jeddøss høye* vest for *Gunderup* i *Sevel*, hvor det sidste led må være *døs*, *dåas*, og i indberetningen fra *Estvad* nævnes »en dus, kallis *Dueredus* (: *dværgedus*), oc derpaa ligger 3 høye«. Fra *Vinding sogn* berettes endvidere 1638, at der ved *Præstebjærg* lig-

*) Jf. også højnavnet *Langdos* nordvest for *Tisted* (Feilb. *Bondeliv*. (1889) p. 268 f.).

***) I den grove lydskrift her betegner et tilføjet *e* længde hos foranstående vokal; et *j* efter *l* og *n* angiver, at disse er palataliserede.

ger »en stor stien dyngge xx som kaldes St i e n d ø s«. I Rind sogn ligger D y s h ø j. Sydligere i Vestjylland har jeg ikke fundet ordet brugt appellativisk om stenhob, og med en enkelt undtagelse heller ikke i sted- eller højnavne. Denne er D y s h ø j i Brøndum, Skads hrd., hvorom det 1638 hedder: en kempegraff, som dett meenis, met store steene omkring besætt. Imidlertid forekommer ordet igen i Sønderjylland i stednavne Dysbjærg og Dysse samt i højnavnet Dyshøj*), så det er jo tænkeligt, at det er mere tilfældigt, at vi ikke engang i sted- eller marknavne har ordet overleveret i Midtvestjylland. Alligevel vilde jeg snarere tro, at vi står over for et dialektgeografisk skel, med et midtvestjysk område, hvor ordet ikke har været brugt, skønt der dog nok i Bølling herred kunde have været brugt for det. Hvad betød ordet nu i stednavne? Det kan som sagt være vanskeligt at svare derpå, men snarest vilde jeg tro, at det har været betegnelsen for en stenkreds, eventuelt en dysse i arkæologisk forstand, og ikke for en tilfældig sammensanket stien dyngge. Således ved Døse i Måbjærg, hvor en større højgruppe ligger, og ved det nærliggende D ø s t o f t (1683 Dystoft) h ø j e i Navr, hvor langhøjen Langemette ligger. Stenene må så senere være bortført — vel til brug ved vej- arbejder. Det er muligt, at arkæologer vil betvivle dette. Derimod kan der næppe være tvivl om jættestuens videre udbredelse nordpå. Man har jo nu fundet en ved Hagebro, og i 1638 skriver præsten i Gudum, at der i sognet findes »tuende høye, kaldis Klockstuffue høye, huoraff den ene er udkast oc derudi funden en s t e e n s t u f f u e«. Er navnet Klokstue ældre end denne udgravning, har man altså ogsaa

*) Kok, Det danske Folkesprog i Sønderjylland II.

tidligere vidst, at her var en *stue*, d. v. s. en jættestue. *Stenstue* er i Vendsyssel if. Feilberg en almindelig betegnelse for et større, stensat gravkammer*). Og i Navr findes en *Kammerhøj*, hvor navnet vel også hentyder til en lignende gravform.

Dyssegruppen i Bølling herred kan imidlertid ikke opvise navne, hvor ordet *dys* eller *dos* indgår. Som fællesbetegnelse træffer vi her ordet *jynovn* — eller som man egentlig burde normalisere det *jyndovn*. Feilberg kender det fra Ringkøbing og sydligere fra Malt og Lindknud i Malt hrd., østligere fra Søvind ved Horsens og Feldballe i Sønder Herred Dyrs. Tang Kristensen har det fra Ry. En dysse i Barde (nu forsvundet) kaldtes således**). I Trap, 4. udg., anføres under Hover sogn: I en Beretning fra 1808 nævnes Rester af en Dysse (Jynovn); den har mulig staaet ved Hjelm Gde. Og fra ældre tid berettes om en *Jyngovn* i Vorbasse, Slavs hrd.***). I præsteindberetningerne 1638 omtales en *Gyndoven* i Skibet, Tørrild hrd., *Jyndoenhøy* i Føvling og *Forskovjynovn* i Holsted, begge i Malt hrd. Derimod nævnes ordet mærkelig nok ikke i indberetningerne fra Bølling hrd. Blicher har også hørt ordet, i Oldsagn paa Alheden skriver han: paa Alheden findes . . næsten slet ingen steensatte Begravelser ☺:

*) I indberetningen 1638 fra Hover, Tørrild hrd. tales også om »en sted kaldis Steenstuffue«; hermed kan sammenlignes betegnelserne *stenhus* og *stenovn* i Østjylland, se G. Knudsen i Fortid og Nutid V.

***) Storgaard Pedersen, Oldtidsminder, 32, if. oplysninger fra H. P. Hansen; if. en indberetning (1922) til Stednavneudvalget kaldtes de »21 store Kampesten, satte paa Enden« for: »Jyndstenene«, jf. Jyldsten ndf. p. 126.

****) I P. N. Frost, Beskrivelse over Vorbasse-Hejnsvig, p. 43, som H. P. Hansen venligst har gjort mig opmærksom på.

Jettestuer, J y n n i o v n e. I Danske Atlas omtales jyndovne i Dover og Hørning sogne, Hjelmlev hrd. Tidligst omtales de vistnok i præsteindberetningerne fra Aarhus stift 1623, hvor der nævnes en »jøngoen« i Ølsted, V. Lisbjærg hrd. og en »jyndoffuen« i Viby, Ning hrd..

Som man ser, er ordet kun attesteret fra Jylland. Det er et specielt jysk — som det synes især syd-jysk ord, og det første led jynd- svarer til oldnordisk jotunn, en jætte. Når vi i jysk har fået y-lyd her og ikke ø-lyd, skyldes det den følgende palataliserede n-lyd (jynj-). Jyndovn betyder da jætteovn. Dette led jynd(e)- har vi nu i flere ord og navne. Der findes en Jyndhøj i Vorgod if. Generalstaben, og Pontoppidan fortæller i Danske Atlas*), at der i Hundslund, Hads hrd. »paa Marken findes 2 a 3 Hedenske Steen-Altare, som gamle Folk kalde Jyn Altare«. Her er første led jo nu sikkert nok overført fra Jynd-høje, men forestillingen om at stenene havde været benyttet som altere stemmer godt med, hvad Tang Kristensen har optegnet fra Ry: i gamle dage gik man til alters ved en jynovn**).

I Rind ligger nu Jyndevad plantage, der vel har fået navn af et vadested ved Rind å, et jyndevad, d. v. s. jættevadested. Jeg har imidlertid ikke kunnet følge navnet længere tilbage end til c. 1911; hverken i markbogen eller på originalkort findes navnet. Nyere opkaldelse var derfor tænkeligt — og her for så vidt muligt, som der findes et andet Jyndevad, nemlig landsbyen af dette navn i Burkal sogn, Slogs hrd. i Sønderjylland, der 1245 skreves Iøthnewath og Iønewath.

*) IV. 249.

**) Sagn. I. 169.

Til dette ord, oldnordisk jotunn, gammeldansk iøten, har der været en sideform, som vi finder i nynorske dialekter: jøtul, jøtel, jutul = jætte, grov og indskrænket kæmpe, og denne sideform kan vi ganske sikkert genfinde i vor hjemegn i højnavnet Jyl(d)st enshøj i Fjilstervang*). Fra konservator H. P. Hansen, Herning, der i 1924 besøgte den 88årige, nu afdøde Jens Pedersen, har jeg fået meddelt, at Jens Pedersen forklarede, at (æ jyljstienshyw') var en flad høj, der var slet ingen sten på eller i denne høj udover (?) en 3" tyk, flad sten, der var c. 2 alen i kvadrat, som han kaldte (æ jyljsti'en**), men uden om højen var der 20 store sten »med læs i hver.« Stenene blev brugt ved Aarhus-Ringkøbing landevejens anlæg c. 1855.

Jyndovne var altså jætteovne og stenene har man kaldt j y n d s t e n***) eller j y l d s t e n, d.v.s. jættesten. Det er et ganske naturligt og dækkende udtryk for den forestilling om jætters eller kæmpers værk, som man måtte få ved betragtning af slige dyssert†). Og det stemmer overens med den oftere forekommende betegnelse for disse grave her på egnen i en lidt senere tid: k æ m p e g r a v, k æ m p e h ø j, ord der som nævnt nu for os er ganske litterære. I indberetningen 1638 fra Bølling herred kaldes dyssen i Vorgod og Faster for k e m p e g r a f f, i Skarrild: »4 høye, som kaldis K i e m p e h ø y e, men ingen kiempegraffue eller andit findes der huos«. En »K e m p i h ø f f« nævnes 1503 i Møborg††). Og sva-

*) Omtalt af Storgaard Pedersen i Oldtidsminder p. 32.

**) Denne betegnelse gjaldt dog måske samtlige sten (H. P. Hansen).

***) Jf. ovf. p. 124, note 2.

†) Sammenlignes kan også naturnavnet Jatnagardar på

rende til jyndovne nævnes ligeledes 1638 i Faster »3 midelstore høye . . kaldis almindelig K e m p e o f f n e«, ligesom Generalstaben anfører Store oven som navn på en høj ved sydgrænsen i Vorgod.*) Men kæmpegrav og -høj synes i øvrigt i dansk at have været lidt brugt, hvad der er forståeligt, da ordet kæmpe er et forholdsvis sent låneord fra nedertysk. Og hvis præsterne i Faster og Skarrild ikke havde brugt udtrykket »som kaldis«, kunde man være tilbøjelig til at tro, at her blot forelå en slags litterær oversættelse af det folkelige jyndovn, som man dog så måtte forudsætte havde været forståeligt eller i al fald betydningsbærende på den tid.

Vi kan imidlertid yderligere underbygge denne folkeforestillings ælde ved endnu et højnavn. I Hover sogn ligger 2 høje, der kaldes Store- og Lille-Jenild.***) Det sidste led her må i danske stednavne oftest***) enten udledes af -vedel = vadested (fx. i Stenild) eller af et nu i dansk ukendt ord, som oftest i gamle former skrives -hyllæ = høj (fx. Onsild). Der kan ikke være tvivl om, at vi her har det sidste ord, altså Jenild = Jenhøj. Nu vilde det rigtignok have været rart at have kendt udtalen, men jeg formoder dog, at første led udtales (jenj-), med palataliseret n. Hvis nemlig det var rent n, kunde man have ventet, det var blevet skrevet Jæn-, der enten 1. kunde

Vågø (Færøerne), om en samling store oprejste sten; venligst meddelt af bibliotekar Dein. (Færøsk Anthologi, II. 143).

††) O. Nielsen, Jydske Tingsvidner, p. 9.

*) Jf. også det østjyske stenoven ovenfor p. 124, notel.

**) Navnet findes ikke i markbogen.

***) Kan også have anden, vist sjældnere forekommende oprindelse (-væld, -holt), dog altid af ord, hvor l palataliseres (-dl-, -ld-, -tl-, -lt, -ll-), og hvor vi derfor i trykløs stavelse får foranstående vokal i.

være een-, altså: Enhøj, hvad der for det første ingen mening giver her (vi har ellers, som vi senere skal komme til, flere Enhøje), og for det andet vilde være en utænkelig sammensætning med -(h)ille, eller 2. gå tilbage til Jan-, som jeg ikke ser nogen udvej til at tolke. Nej, med det ovenfor anførte i erindring kan vi sikkert tolke leddet som jæthæn-, der i sammensætning netop vil give (jenj-), og dette ord er det samme som rigssprogets — lydhistorisk noget uregelmæssige — j æ t t e. Vi træffer i gammeldansk ordet i netop denne form: iætæn, jæthon og i sammensætningen iatnæ land. Vi får da ligningen Jenild = Jyndhøj = jættehøj, of hvilke ord Jenild utvivlsomt er det ældste. Grunden til den forskellige vokal beror oprindeligt på gammel kasusbøjning, idet vi i nogle kasus skulde vente iothæn (iøthæn; som i oldnordisk iotunn), i andre iat(æ)n (jæt(æ)n-; som i gammeldansk iatnæ land), mens det levende sprog har udjævnet forskellen ved at vælge og overalt anvende den ene af formerne. Den vaklen overfor valget, som vi har kunnet se ved at betragte de nordiske sprog under et, kan vi nu også konstatere i vort eget lille hardiske samfund.

II. BAVN.

Af alle højnavne er der ingen, vi så ofte træffer som B a v n h ø j eller B a v n e h ø j. Næsten i hvert sogn er der en høj af dette navn, og da vi alle — i a! fald fra skolen — ved, hvad en bavn er, kunde det synes unødvendig at gå nærmere ind på dette ord. Der er dog et par ting at lægge mærke til. Bavnehøje findes i Borbjærg (nævnt 1519), Gellerup, Gimsing, Haderup (også 1638), Hanning, Humlum, Hygum, Idum (også 1638), N. Lem, Maabjærg, Møborg,

Navr*), N. Nissum, Raåsted, Resen, Rind, Ryde, Sire, Stadel, Tjørring (også 1638), Tørring (også 1638), Tvis (3), Vedersø (2**), og Nr. Vium. I 1638 var der også bavnehøje i Avlum, Faster, Nøvling og Sinding. Bavnhøj(e) i Dejbjerg, Skarrild (også 1638) og Ølstrup (do.). I Vinding findes Resdal Bavnehøj, der på generalstabskortet fejlagtigt kaldes Bavnbjærg og ligeledes er på dette kort Bavnebjerg i Nysogn måske galt for Bavnehøj, således kaldes en høj i al fald 1638 (Baffuenshøy). — Trods det nemlig, at en del af disse bavnhøje vel egentlig ikke er gravhøje — de er oftest store og ret højtliggende, altså snarere b j æ r g e — synes det dog, som man gennemgående har givet dem højnavn. Det samme indtryk får man ved at se i Postadressebogen under Bavn-. Et Bavnsbjerg (også nævnt 1638), der vist ikke kan være tvivl om, ligger i Vorgod. Bavnen hedder en Bække i Rind. Baffntofft høy nord for Trandum i Sevel nævnes 1638. Bebyggelser (se Postadressebogen) der ligger i nærheden af en bavnehøj låner navnet. Gården Bavnhøj i N. Felding er dog ikke »ægte«, men blev givet dette navn, fordi det ligger nær det ældre Bavnsgård. Bavnhus i Staby er vist også et helt nyt navn. Ved N. Tang i Ulborg ligger mellem Lilleå og en bæk en højde-ryg, en landtunge, hvor der måske har været bavn, for bækken og nogle gårde lidt længere mod syd hedder B a v n b æ k. Derimod kan jeg ikke finde nogen »naturlig« forklaring på B a v n b æ k i S. Nissum (den nævnes i Da. Atlas).

Deres anvendelse kender vi, det var, som præsten i Skarrild 1638 skriver, høje »som baffuen pleyer paa att settis«. Og bavn har der været tændt til ned mod

*) If. Oluf Nielsen, Hjerm-Ginding Hrdr. 256.

**) If. Trap. 4. udg.

vor tid. Resdal Bavnehøj i Vinding brugtes som bavnehøj til signalisering sidste gang i treårskrigen,*) og på bavnehøjene i Tvis tændtes bål under Slavekrigen« og folk samledes ved Lavralyst bæk.**)

Ordet bavn, som vi har lånt fra frisisk (oldfrisisk baken, der betød: tegn), har fået en vid udbredelse i dansk. Der er dog et område, hvor bavnehøje ikke kendes, nemlig Vendsyssel. I et lille opråb i Dansk Naturfredningsforenings årsskrift 1925—26 p. 26, om at frede bavnehøjene, skrives: »Bavnehøjen eller Baalhøjen — som den hedder i det frie Vendsyssel«. Iagttagelsen er rigtig, og der kan trækkes et ganske skarpt skel: mod syd Limfjorden, mod vest mellem Ø. Han herred (med bavnehøje fx. i Kollerup, Bejstrup og Aggersborg) og Hvetbo hrd. (med bålhøje i Ingstrup og Jetsmark). Det vendsysselske bål(s)høj har holdt stand overfor bavnene fra syd, og det er jo tænkeligt, at der ligefrem er sket et navneskifte, så bål(s)højene repræsenterer det ældre, underste lag. Her i syslet findes nu ingen bålhøje, så det er en grundig udryddelse, der har fundet sted, om der dengang har været nogen. Der er dog ting, der kunde tyde på et sådant skifte. Fx. findes i Villerslev, Hassing hrd. (Ty) en Baalshøj, og 1683 nævnes Bolshøj i Ejsing, og det er jo muligt, at der også findes overlevende andre steder i Jylland.

III. TING OG GALGE.

I 1881 skrev Oluf Nielsen i indledningen til sin udgave af Gamle Jydske Tingsvidner: Vi står ved Foden af Tinghøj. Den ligger på et lyngbegroet Højdedrag, fjern fra al menneskelig Beboelse, men de mangfoldige Vognspor, der fra alle Sider samler sig her med

*) Meddelt af amtsrådsmedlem Søren Kjærgaard.

***) Meddelt af nu afd. Kjeld Grønbæk, Tvis.

Højen som Endemål, er tavse Vidner om den Tiltrækningskraft, denne besad i henrundne Tider — — de gamle Dage, da man her holdt T i n g u n d e r å b e n H i m m e l.

Oluf Nielsen fremsætter her uden videre begrundelse den rigtige iagttagelse, at der ved tinget altid lå en tinghøj, eller rettere: at tinget altid lå ved en høj, tinghøjen. Det er dog egentlig ikke umiddelbart indlysende, for tinget holdtes som oftest på den jævne mark, hvor tingstokkene lå i en firkant på store sten. Det er vist de færreste af de tinghøje, vi nu kender, som er så brede og flade at tinget kunde holdes derpå. Når vi imidlertid så godt som alle steder finder en tinghøj i umiddelbar nærhed af det sted, hvor ting forhen holdtes, må grunden være den, at man valgte tingstedet netop der, hvor en høj kunde tjene som samlings- og kendingsmærke for folk, der kom langvejs fra. Stenene på marken ragede ikke synderligt op. Endelig har måske også enkelte tinghøje tjent som rettersted — som galgehøj, idet sådanne ikke altid kan påvises andetsteds i nærheden, eller tinghøjen har været talerstolen, hvorfra kundgørelser meddeltes eller budskaber oplæstes for menige herredsmænd, som var stævnet til.

Af ting har vi sysselting, herredsting og birketing. Vi kender også sognetingsvidner, men disse blev sikkert altid udstedt ved kirken efter gudstjenesten, så noget særligt tingsted har der næppe været. For resten har disse »sogneting« overlevet alle andre ting, idet det er dem, der til vor tid er blevet fortsat i k i r k e s t æ v n e t. Vi skal nu ganske kort gennemgå minderne om fortidens ting i syssel, således som vi i marken kan spore dem i navne, der er sammensat med ting og galge.

Sysseltinget eller som det oftest kaldtes *Harbø bygdeting* har været i Holstebro. Retterstedet har været sydvest for byen på *Galgebakke*, hvor *Galgehøj* ligger.

Vandfuld herredsting har ligget i *Vandborg sogn* ved sydgrænsen, hvor der 1766 nævnes en *Tinghøj* (syd for *Kubstrup* nær det nuværende *Flyvestoft hus*). Måske har det ligget på selve sogne-skellet til *Dybe*, thi i markbogen 1638 nævnes på *L. Flansmose mark* *Tingstedagre* og *Galgebjærg*, på *Kastbjærg* (der nævnes da kun en gård) *mark: Tingbjærg* og *Tingstedagre*, og på *Dalgård mark: Tingstedagre*. Disse gårde ligger alle ind til skellet, og agrene må have gået ind mod tingstedet. 1684 lægges retsområdet ind under *Skodborg herredsting*. Desuden nævnes imidlertid 1638 på *V.-Herup mark* — altså sydligere i sognet — »*Agre sønden Tinget*«, men der vides ellers intet om, at tingstedet har været flyttet.

Af *birketing* har der i herredet været et i *Harbøre*, der fra gammel tid var et birk under *Ribebispen*. I lensregnskaberne findes mange *birketingsvidner* herfra i det 17. århundrede. Der kendes dog ingen navne nu, der minder om hvor tingstedet har været.

Endvidere har der vel været et tingsted i *Rammegård birk* (nedlagt 1772), men heller ikke dette er der spor af i navne.

Skodborg herreds ældste tingsted lå formentlig i nærheden af de 2 *Galgehøje* tæt ved *Skodborg huse* i *Klosterhede*, *Gudum sogn*. 1608 blev det flyttet til *Rom*, hvor *fjerdingskirken* var. Det har vel ligget i nærheden af gården *Tinghøj* og er vel så senere — snarest efter 1690, da det blev påbudt at

opføre tinghuse i Ribe stift — flyttet lidt mod syd til Rom by, hvor Testrup i 1747 siger det ligger. 1750 blev det flyttet til det nye tinghus i Lemvig.

Gudum Klosters birketing (der nævnes 1468 som et af Ribe bispestols birker) har sikkert ligget i Tingdalen øst for klosteret; 1638 nævnes på marken Tingtoft. 1684 lægges det under Skodborg herredsting.

Bøvlingbirker er også gammelt og nævnes ligeledes 1468 som et af Ribe bispestols birker; det bestod — fra 1671 som Rysenstenbirker — lige til 1803, da det blev lagt under Skodborg herredsting. Ingen navne minder om tinget, der vel snarest har været holdt på slottet (det senere Rysensten). Mange tingsvidner fra 17. årh. findes i lensregnskaberne.

I Fabjerg sogn ligger Tinggårdhuse (nævnes 1683), men hvad der er grunden til dette navn — om der har været tingsted her i nærheden — er uvist.

Det ældste tingsted i Hjermherred har vistnok været i Vejrum ved Tinggårdene. Såvidt det kan skønnes af et dokument fra 1519 har »gamell tingsteth« ligget syd for den østre Tinggård, omtrent på den mark, der nu kaldes Svineborg (swinbåre). Tinggårdene kaldes på stedet blot (æteng'). 1519 var det altså ikke mere her; det var flyttet til Tinghøj nordøst for Mejrup kirke, hvor der senere blev bygget et tinghus, der imidlertid omtales som forfaldent 1696 og nedbrudt 1766. Det er dog vist usikkert, om tinget har været holdt her helt til 1696; snarest er det allerede nogle år før flyttet til Sønderlund i Måbjærg, hvor der i markbogen 1683 nævnes Gallebjærg. Kort efter 1719 synes det flyttet til Holstebro, men dog nok kun for en kort tid. 1747 er det i al fald atter i Sønderlund. Oluf

Nielsen oplyser »Ved en Høj ved Sønderlund har Retterstedet for Hjerm-Ginding Herreder været«*), men jeg har ikke kunnet finde hans kilde til denne meddelelse. 1774 opføres råd- og tinghuset i Holstebro.

Af birker kendes i herredet kun *V o l s t r u p b i r k*, der 1777 lægges under Hjerm herreds jurisdiktion. Ingen navne minder om tingstedet.

Derimod findes i Navr *T i n g g å r d* og 1638 nævnes på Navr mark *T i n g d a l*, og i Aspe findes *G a l g e b j æ r g h ø j* og *G a l g e h ø j*. Hvad disse navne refererer til kan jeg ikke forklare.

Om det oprindelige tingsted i *G i n d i n g h e r r e d* har ligget i Gindeskov (i Haderup), der har givet herredet navn, er uvist. Det er så i al fald tidligt blevet flyttet til de nordligere og federe egne, hvor der har været ting ved *M o g e n s t r u p* i Sevel (tidligere Trandum) sogn. 1550 nævnes *T y n g h ø f f*, som ligger nord for Trandum Kirkegårde og endnu (1926) bærer dette navn. På generalstabskortet kaldes den urigtigt for Ravnshøj, der muligvis skal være navnet på en af de længere mod nordøst liggende høje. Omtrent samtidigt flyttedes — efter Oluf Niensens fremstilling — tinget til Haderup (igen), hvor der c. 1½ km nordøst for Gindeskov inde på heden ligger en *T i n g h ø j*. Kort tid efter flyttes atter tingstedet, denne gang vistnok til *R y d e*, hvor 3 *T i n g h ø j e* (således if. Oluf Nielsen; vel = Stendis Høje 1638) ligger vest for Salshøj (i Sevel sogn); navnet findes ikke på kort. Endelig flyttes det sidste gang til *T i n g h ø j* ved Skank i Sevel, hvor også en *T i n g d a l* findes. Her var tinget til 1688, da herredet fik fælles tingsted med Hjerm (i Mejrup eller Sønderlund). — Det er muligt, at der har været endnu et

*) Hjerm og Ginding Herreder, p. 229.

tingsted i Sevel, hvis det kort, som præsten 1638 indsendte, er rigtigt. Her findes nemlig n o r d for Mogenstrup angivet en Tinghøj.

Sevel birk, der nævnes 1467 og 1688 lægges under Hjerm herredsting, har muligvis haft tingsted vest for byen ved T i n g g å r d.

FRA HOLMSLAND

TRÆK AF ØENS OG KLITTENS HISTORIE I ÆLDRE TID

Ved *P. Storgaard Pedersen.*

Paa Holmsland, der tidligere var en fuldstændig Ø, var oprindeligt kun en Kirke, den nuværende Gammelsogns Kirke. Denne Kirke er ifølge sin Bygningsform opført i sidste Halvdel af det 12. Aarhundrede og den var indviet til Helgenen St. Mauritius. Denne Helgen havde været Hovedsmand for en græsk Legion, som under et Ophold i Jerusalem havde antaget den kristne Tro. Af Kejser Maximian blev Legionen sendt til Gallien, det nuværende Frankrig, for at dæmpe et Oprør. Det blev da paabudt hele Hæren at ofre til Afguderne for at faa Krigslykke; men da Mauritius og hans Folk vægrede sig ved at deltage i Ofringen, blev de alle overfaldne og dræbte af den øvrige Hær.

Kirken i Gammelsogn var altsaa indviet til denne Helgen, og efter den Tids Skik blev der i Alterets Granitdække lavet et Hul, hvori der blev gemt en Levning af ham som Kirkens Skytshelgen. Det ser rigtignok mærkeligt ud, at Kirken paa Holm blev bygget i en Udkant af Sognet, men Grunden dertil har været, at Folkene paa hele Klitten lige fra Houvig og syd paa skulde sejle dertil.

Den første Gang jeg har set Kirken i Nysogn nævnet er i Aaret 1310. I dette Aar gjorde Provsten i

Hardsyssel Hr. Christiern sit Testamente. Som Provst nød han Indtægterne af Provstegaardene paa Holmsland og tillige havde han Præstekaldets Indtægter mod, at han lod Tjenesten besørge ved en Vikar. Han havde altsaa været nær knyttet til Øens Folk, og det er da ikke saa underligt, at han i sit Testamente fastsatte, at hver af Kirkerne paa Nørbyholm skulde arve 2 Mark, eller omtrent 80 Kr. i vore Penge. Nysogns Kirke eller Nykirke, som den hyppigt kaldes i ældre Tid, var vel nok opført mindst et halvt Aarhundrede før 1310, og den blev indviet til Helgenen St. Laurentius. Denne Helgen nød høj Ære i Danmark paa den Tid, hvilket blandt andet kan ses af, at saa mange Mennesker brugte de danske Former af hans Navn: Laurids, Lars, Laura og Laust. Han havde været Degn og Skatmester hos Pave Sixtus den Anden. Under den romerske Kejser Valerian udbrød der i Aaret 258 en Christenforfølgelse. Hedningerne stormede ind i Pavens Gaard og forlangte, at Laurentius skulde udlevere Kirkens Skatte. Han samlede da en Flok Fattige om sig og sagde, at her var Kirkens Skatte. Da han saa, at man førte Pave Sixtus ud, for at han skulde lide Døden, brast han i Graad, fordi han skulde overleve sin kære Ven. »Ak Fader«, sagde han, »hvor gaar du hen uden din Søn og Tjener. Du har jo aldrig forrettet Gudstjenesten uden mig, og nu undes det mig ikke at dø sammen med dig!« Da svarede Sixtus: »Min Søn, jeg forlader dig ikke; men du skal gemmes til en større Kamp, og om tre Dage skal du følge mig.«

Soldaterne førte ogsaa Laurentius i Fængsel, hvor han blev pint paa mange Maader, og paa den tredie Dag blev han lagt paa en Jernrist og levende brændt. Under de voldsomme Smerter befalede han højt sin

Aand i Guds Hænder, før han sov hen. Her i Norden blev flere Kirker indviet til St. Laurentius, og foruden Nysogns Kirke var tillige Stadil og Gellerup Kirker her paa Egnen indviet til ham.

Fra Tiden omkring 1330 findes en Liste over alle Kirkerne i Ribe Stift. Sysselprovsten, der altid var Medlem af Ribe Domkapitel, havde ladet denne Liste udarbejde, da han skulde nyde en mindre Afgift af hver Kirke i Sysselet. Kirkerne paa Holm er ikke nævnt paa denne Liste, da de var Provsteembedet underlagte. Derom hedder det i et Pavebrev af Aaret 1508, at St. Mauritiuss Moderkirke og St. Laurentiuss Annexkirke til evig Tid vare forbundne, annekterede og inkorporerede med Sysselprovstiet, og Tjenesten i disse Kirker skulde beklædes af en af Kannikerne ved Ribe Domkirke og ikke af nogensomhelst anden Person.

Hvor længe Gammelsogn var Hovedsognet vides ikke; men Nysogn har været Hovedsogn siden Reformationstiden. Den gamle Præstegaard paa Holmsland var inddraget under Provsteembedet, ligesom dertil hørte begge Sognes Biske- og Kirketiender.

PRÆSTEINDBERETNING FRA HOLMSLAND.

I Aaret 1638 indsamlede Dr. O. Worm hos de forskellige Sognepræster topografiske Meddelelser om Sognene. For Ribe Stift lod Dr. Oluf Nielsen disse Indberetninger trykke 1874 i Danske Samlinger. For Holmslands Pastorat har Præsten Lambert Laugesen meddelt følgende, som her gengives med Nutids Retsskrivning: » Sønder Holmslands Beskrivelse. Dette Land Holm ligger vesten Ringkjøbing. Det er omflydt med salt Vand. Paa den søndre Side er en stor

Fjord og paa Nørsiden ligesaa. Der er to Kirkesogne: den vestligste Kirke kaldes i gammel Tid St. Lauridskirke, som nu kaldes Nysogn. Norden for Kirken ligger en ædel Mands Gaard, kaldet Søgaard, og endnu norden derfra ligger en omflydt Ø, som kaldes Hindø, som en Mand bor paa, og af hvilken Ø det hele Herred haver sit Navn og kaldes Hind Herred.*) Vesten ud fra Kirken mellem Fjorden og Vesterhavet ligger Klitlandet, som strækker sig ved 4 Mile slet til Nymindes Indsejling, og de der bor søger alle Nysogns Kirke, som kan være ved 14 Gaarde, som findes i Nysogn, er: Provstegaarden for Hardsyssel, og der boer Præsten til begge Kirker, Stenggaard, Stræde, Juelsgaard, Plovsgaard, Sø, Tegelsmid, Brøllund, Sønderby er 9 Gaarde, Reffklit (nu Røjklit) er en stor lang By, Bredmose, Bandsby er der 6 Gaarde udi, endvidere Østerbygaard, Kjærgaard, Kirkeby, Gadegaard og Pugflod. Udi forskrevne Nysogn findes nogle store Høje, en Høj kaldes Kong Broks Høj, Bavnehøj og St. Catharinæ Høj; de andre har ingen Navne.

Den anden Kirke paa Holm kaldtes i gammel Tid Helligkorskirke, som nu kaldes Gammelsogn og ligger øster mod Aen. Enstedgaarde derudi er Bolderup, Sønderbygaard, Strandgaard, Nygaard, Hedegaard og Gammelsogns Provstegaard. Desuden er der 7 Gaarde uden Navn. Her findes tvende Høje, den ene kaldes Kløfthøj, den anden Christe Bonde Høj.***) Et dejligt Fiskeri er der omkring det ganske Land.«

*) Baade Herredets og Øens Navn udledes af Sognavnet Hee. Herredsnavnet skrives i Middelalderen Heinge Herred, og Øens Navn burde derefter skrives Hingø, som det endnu udtales.

**) Gravhøjene baade i Nysogn og Gammelsogn er nu saa godt som alle ødelagte.

KONGSGAARDEN PAA HOLMSLAND.

I Almindelighed fandtes i Middelalderen en Kongsgaard i hvert Herred. I de ældste Love omtales flere Gange »Kongens Gaarde inden Herred.« Paa disse Kongsgaarde boede den kongelige Ombudsmand, der skulde varetage Kronens Interesser indenfor sit Omraade og indkræve Skatterne, der mest var Korn eller andre Ydelser, som Ejendommene kunde frembringe.

Kongsgaarden for Hing Herred laa paa Holmsland, men Gaarden er senere udstykket og Navnet forsvundet.

Den eneste Gang, jeg har fundet denne Gaard nævnt, er i et Brev fra Reformationstiden. Rigens Hofmester Mogens Gøye, hvis Datter Birgitte Gøye blev gift med den navnkundige Herluf Trolle, var en af Landets rigeste Adelsmænd. Blandt det Jordegods, han havde arvet efter sin Moder Fru Mette Rosenkrans, nævnes i Hardsyssel paa »Holm« en Del Ejendomme,*) der i Afgift kunde give aarlig 17 Ørte**) Korn, Rug og Byg med Aabo Maal.

Foruden denne Kornydelse gav Kongensgaard 1 Td. Smør og 1000 Fisk. To mindre Gaarde samme Sted var sikkert nok udstykkede fra den større Ejendom. Den ene af disse Gaarde beboedes af Las Grummi, der aarlig svarede deraf 2 Pund Smør og 12 Sne-se Hvidling; den anden Gaard beboede Chresten Eskesen, som deraf aarlig svarede 2500 Hvidling og 18 Snes Aal.

*) Ellen Gøyes Jordebog S. 188.

**) I Hardsyssel var en Ørte Rug 10 Skæpper, Byg 12 Skæpper og Havre 20 Skæpper. I Aabo Syssel har sikkert nok Ørten været lidt mindre, thi Kornet paa Østkysten har været bedre.

Af de øvrige Gaarde, Mogens Gøye ejede paa Holm, havde han faaet hele Landgilden omskrevet til en Afgift af Fisk. Saaledes svarede Niels Nielsen 2000 Hvidling, Mads Ploug 1000 Hvidling, Joen Lassen 1000 Hvidling, Chresten Iversen 1000 Hvidling og 1 Snes Torsk, og Lars paa Lykken svarede 1 Snes Torsk.

Hvor disse Gaarde har ligget, kan ikke afgøres. Maaske har Mads Ploug boet i Plougsgaard. Den samlede Afgift af Kongens Gaard paa Holm var $1\frac{1}{6}$ Td. Smør, 3740 Hvidling og 18 Snes Aal. Man kan ved Sammenligning mellem flere middelalderlige Skyldsætninger finde den omtrentlige Størrelse af Ejendommen. En Tønde Smør regnedes i det 15de Aarhundrede til samme Værdi som $13\frac{1}{2}$ Td. Korn, men da Matrikulen ved Aaret 1688 blev fastsat, vurderedes 1 Td. Smør til 12 Tdr. Rug eller Byg, og dette gav en Hartkornsansættelse af 12 Tdr. Naar man endvidere ved, at 11 store Torsk regnedes lige i Værdi med en Td. Korn, saa kan man antage, at Ydelsen af Fisk her, naar man regner 1 Torsk af lige Værdi med en Snes Hvidling eller 2 Snes Aal, vilde svare til omtrent 18 Tdr. Korn. Efter denne Regning vilde Kongsgaarden altsaa have en aarlig Skyld af mindst 30 Tdr. Hartkorn, idet en Td. Rug eller Byg af den gamle Skyld blev regnet lig en Td. Hartkorn i den ny Matrikul.

Hvor Kongens Gaard har ligget, derom giver de nuværende Stednavne ikke mindste Oplysning. Maaske er det den senere Herregaard Søgaard, hvilket efter Størrelsen meget godt kunde passe. Der findes da flere Eksempler paa, at saadanne større Gaarde har skiftet Navn. Saaledes hed Pallesbjerg i Staby i Middelalderen Padbjerg, og den nuværende Gaard Aabjerg i Vedersø Sogn hed tidligere Kjellingbjerg.

Da Kongens Gaard paa Holm ikke længere var i Kongens Eje, har den i hvert Tilfælde skiftet Navn.

SØGAARD,

der har Navn af sin Beliggenhed ned mod Engene ved Stadil Fjord, var en adelig Sædegaard paa Reformationstiden. Før 1688 regnedes Gaardens Skyld til 30 Tdr. Hartkorn, men dette blev ved Skyldsætningen nævnte Aar nedsat til 19 Tdr. 1 Skp.

Fra 1497 til omtrent 1608 ejedes Søgaard af den adelige Familie Stygge. Søren Stygge nævnes til Søgaard 1497. Niels Stygge ejede Gaarden 1580 og mange Aar senere. Det lader til, at han har haft ondt ved at faa Pengene til at slaa til, thi han stævnes et Par Gange for Kongens og Rigsraadets Dom i Pengesager. 1602 havde han laant 2500 Rdl. til 9 Rdl. Rente af hvert Hundrede. Tyge Krabbe til Bustrup maatte som Forlover betale Pengene for ham, da han ikke selv kunde. Tyge Krabbe fik da 19. April 1602 den Dom over ham, at han skulde staa til Rette for al den Skade, han derved havde paadraget Forloveren.

Det er formodentlig for at klare denne Sum, at han pantsatte Søgaard for 3000 Rdl. Pengene laante han af Brede Rantzau til Hagenfeld, og som Forlovere havde han Mogens Juel til Pallesbjerg, Christen Juel til Donslund og Iver Munk til Tvis Kloster. Da Renterne formodentlig ikke er betalt til rette Tid, maatte Forloverne udrede Pengene, og de gjorde da Indlæg i Søgaard, som de havde Skadesløsbrev paa, og de fik paa Hing Herreds Ting to Domme paa, at Søgaards Gods og den underliggende Hingø skulde tilhøre dem, og at Niels Stygge skulde give dem Skøde derpaa. Da han nægtede dette, stævnte de ham til Landstinget, hvor Herredstingets Domme stadfæstedes.

Niels Stygge stævnedede Panthaverne for Kongens og Rigsraadets Dom, fordi de tilholdt sig hans Gaard Søgaard med Gods, som han havde sat dem til et »Forvedspant« for 3000 Rdl. med Rente. Mogens Juel bød sig i Rette og hævdede, at de udgivne Domme burde stande ved Magt. Niels Stygge mødte ikke ved Retten, og Dommen, som afsagdes 22. Maj 1604, kom til at lyde saaledes: »Niels Stygge bør have tabt Sagen, Landsdommerens og Herredstingets Dom blive ved Magt, Søgaard og Gods følge Panthaverne, og Niels Stygge give dem Kost og Tæring.*)

Niels Stygge havde under Retssagen hævdet, at Søgaard og Gods var mere værd end de 3000 Rdl., hvorfor hans Familie formodentlig har faaet Ejendommene indløst, thi 4 Aar senere ejedes de af Niels Stygges Søstersøn Otto Kaas.

En senere Ejer H a n s K r a b b e døde paa Søgaard 1647. Over ham findes et Epitafium i Nysogns Kirke. Sognepræsten paa Holmsland, Niels Nielsen Varde, holdt »en kristelig Ligprædiken« over ham den 15. December 1647, der han blev hæderligen nedsat udi Holstebro Kirke ved en ypperlig adelig Forsamling samt mange andre gudfrygtige Folks Nærværelse. Samme Ligprædiken**) blev 1648 prentet (trykt) hos Hans Skonning i Aarhus. Det fremføres i den, at Hans Krabbe er født paa Bustrup i Salling 13. September 1595; hans Forældre var Hr. Tyge Krabbe og Fru Ingeborg Juel. I sin Ungdom færdedes han i fremmede Lande paa trettende Aar, og efter sin Hjemkomst ægtede han 1621 Jomfru Christentse Juel,

*) Secher: Kongens og Rigens Raads Domme I, S. 369 og 570.

**) Bricka og Gjellerup: Den danske Adel i det 16de og 17de Aarhundrede.

hvis Forældre var Hr. Niels Juel og Fru Anne Stygge til Kongstedlund. Han faar det Eftermæle, at han var en god Mand mod sit Husfolk og Tyende, som han søgte at holde til Fromhed og Guds frygt. Endvidere hedder det om ham, at han over for sine Bønder og Tjenere var mild og god, at han gerne vilde hjælpe alle til Rette og lod ingen af dem gaa utrøstet fra sig, naar han kunde hjælpe. Mod fattige Folk var han altid rundhaandet og hjælpsom, »saa denne salig Mand haver efterladt sig et ærligt, christeligt og berrømmeligt Navn, som er det ædleste i Verden.«

Om hans Enke Christentse Juel, der levede til 1659, hedder det: »Hendes Sorg har noksom været at se af hendes bedrøvelig Affecter, dybe Suk med vaade Øjne og klagende Ord af værkende Hjerte,« og tidt ønskede hun, at hun snart maatte blive kaldet bort fra denne Verden.

Hans Krabbe og Frue havde ingen Børn, og Søgaard ejedes i de følgende Aar af Arvingerne. Laurids Lunow til Søndertved og hans Søster Helvig Lunow havde en Part i Gaarden, som de 31. Jan. 1653 pantsatte til Oberst Christian v. Müller,*) der det følgende Aar overdrog Pantet til Jomfru Magdalene Holch for 1000 Rdl.

Niels Enevoldsen Harbou, en Søn af Enevold Harbou til Østergaard, samlede atter Søgaard. 1661 købte han af Axel Juul, Jomfru Kirsten Juul og Fru Birgitte Juul, den halve Part af Søgaard, som de havde arvet efter deres Søster Christentse Juul. Denne Part havde 18 Tdr. Hartk. og af Bøndergods hørte 10 Gaarde og Boel dertil. 1662 købte han en Part mere i Søgaard af Margrethe Stenov, Tyge Kruses Enke, og 1663 købte han den Part, der som før nævnt var

*) Viborg Landstings Skøde og Pantebøger.

pantsat til Magdalene Holck. Det var grumme daarlige Tider, hvori Niels Harbou blev Ejer af Søgaard; det gik til Agters den Gang for de fleste smaa Herremænd, og Niels Harbou undgik ikke den almindelige Skæbne, men dør som en forgældet Mand 1715.

Hans Enke Kirsten Orning flyttede til en Bondegaard, Kastbjerg, i Bølling Sogn. 1678 og 1683 hedder det om hende: »Hun sidder som en fattig Enke i Armod med sine uopdragne Børn og hjælper sig med en ringe Bondegaard,*) hvor hun har hel tynde Vilkaar. Hun giver Matrikulskat som Bonden, har 3 Børn over 10 Aar hos sig tilligemed 3 Tjenestefolk. Gaardens Besætning er 2 Heste, 2 Køer, 3 Ungnød og 10 Faar.« Hun døde 1718, 90 Aar gl., »meget jammerlig falden.«

Laurids Jensen paa Østertoft i Stadil Sogn havde 1674 faaet Søgaard i Pant for 4900 Rdl. og overtog som Panthaver Gaarden, og efter hans Død 1681 overtog Svigersønnen, Amtsskriver senere Amtsforvalter Rasmus Andersen Godset. Denne Ejer maa have faaet Bøndergodset op til 200 Tdr. Hartkorn. Bl. a. købte han af Baron Juel til Rösensteen følgende Gaarde paa Holmsland: Stenggaard, 1 G. i Brøllund, Gadegaard, Enggrob, 1 G. i Bandsby, Bredmose, Lille Bjerre, 1 G. i Sønderby, 1 Gaard i Tambjerg, Østerbygaard, Søndergaard i Gammelsogn og nogle Gaarde i Røjklit. Han søgte da om at faa fuldstændige Herregaardsrettigheder, og ved kgl. Brev af 23. Juli 1681 fik han Ret til at nyde Søgaard og Gods med lige Privilegier som Adelen.**)

I Stadil Kirkebog hedder det: »1690 den 18. Januar

*) Kastbjerg fik ved Matr. 1688 en Skat af godt 8 Tdr. Hartkorn.

**). Jydske Registre 23. Juli 1681.

blev meget hæderlig nedsat i sit Begravelsessted den ædle Dorthe Lauridsdatter, velædle Rasmus Andersens til Søgaard, Stadil Kirkes Patron«. Hun døde i Ringkjøbing den 7. Januar og hun blev sikkert nok stedet til Hvile i det Gravkapel, der var bygget til Nordsiden af Ringkjøbing Kirke og tilhørte Søgaards Ejere indtil 1828. Rasmus Andersen døde 1696 og Datteren Ida Sophie Rasmusdatter, der var gift med Tolder Elias Lauridsen i Ringkjøbing, arvede Søgaard.*) Hun blev Enke 1699, men ægtede knap et Aar efter Mogens Henriksen Vendelbo, der døde 1709. Om Enkens Vilkaar hedder det 1710: »Ida Sophie, sal. Mogens Vendelboes til Søgaard, kan som fattig Enke aldrig vide sig nogen Tid sikker for hendes Kreditorer.« 1721 udlagde hun Søgaard til Panthaveren Bodil Jørgensdatter Høxbro, der var Enke efter Borgmester Stephan Hofgaard i Horsens.**)

Søgaard med tilliggende Vejrmølle havde været bortforpagtet for 200 Rdl. aarlig. Noget af Bøndergodset var frasolgt, saa der nu kun laa 144 Tdr. Htk. under Hovedgaarden. Mogens Vendelboes Enke boede siden hos en Bonde i Nygaard i Velling. Hun havde en Tjenestepige hos sig, og Børnene havde Venner taget til sig paa Grund af hendes store Fattigdom.

*) I topografiske Samlinger i Rentekammerarkivet findes følgende:

Efter Begering attesteres herved at Søgaard Sædegaard beliggende her udi Bøvling Amt udi Hind Herred, som kgl. Majestæts Tolder udi Ringkjøbing Sr. Elias Larsen tilhører, er efter allerhøjstbemeldte hans kgl. M. allern. Forordning kompletteret med sine tilliggende 200 Tdr. Hartk. Bøndergods inden to Mile.

Kgl. Mayest. Amtstue udi Ringkjøbing, 5. Juli 1698.

Lars Pedersen Heldvad.

***) Viborg Landstings Skøde og Pantebøger 37 fol. 140 og 409 og 38 fol. 462.

Bodil Hofgaards Arvinger Claus Cortsen og Erik Stephansen Hofgaard, Borgere i Horsens, overdrog 1723 Søgaard til Peder Pedersen Bagge, der stammede fra en gammel Borger-slægt i Ribe, og i nogle Aar indtil 1715 havde han ejet Hovedgaarden Lunderup ved Varde, derefter havde han boet en kort Tid i Varde og siden i Ringkjøbing. Peder Pedersen Bagge døde 1728, hans Enke Johanne Kolding 1772. I Aaret 1763 den 16. Septbr. holdtes der Samfrændeskifte paa Søgaard mellem Enken og hendes tvende Børn: Sønnen Peder Nicolai Bagge og Datteren Anne Kathrine Bagge, der var gift med Handelsmand Henrich Ammitzbøll. Søgaard havde 18 Tdr. Hartk. Hovedgaardstakst, der blev vurderet til 60 Rdl. pr. Td., og 204 Tdr. Hartk. Bøndergods, der vurderedes til 44 Rdl. pr. Td. tilsammen 10036 Rdl., desuden blev Tiender og anden Ejendom vurderet til 3513 Rdl. Henrich Ammitzbøll døde 1795 og hans Enke døde i Ringkjøbing 29. Maj 1804. Deres Søn Cancelliassessor Hans Peter Ammitzbøll overtog Søgaard, som da havde ialt 488 Tdr. H. foruden Hovedgaardens Takst. Denne Ejer fik 5. Juli 1799 kgl. Tilladelse til at frasælge Bøndergodset og udparcellere Hovedgaarden, og Grunden dertil var sandsynligvis Pengevanskeligheder. 1803 havde han optaget Laan paa Godset til et Beløb af 32200 Rdl., og stadig gik Gælden opad for ham. H. P. Ammitzbøll døde 1821, og hans Enke Susanne Elisabeth Tafteberg døde 1830; Bøndergodset blev da bortsolgt og Hovedgaarden udparcelleret.

NØRRE RØJKLIT.

Omtrent alt Bøndergodset paa Holmsland var Fæstegods for omtrent 300 Aar siden. 1642 var i Nysogn og Gammelsogn 5 Helgaarde og 4 Halvgaarde Selv-

ejendom, og dette svandt endnu mere i den følgende Tid. I Nørre Røjklit var 1688 8 Gaarde og 3 Huse. Under Søgaard laa 5 Gaarde og 1 Hus, under Rösensten 1 Gaard, under Volbjerg 2 Gaarde, og et Hus tilhørte Nysogns Kirke. Nærværende Oversigt er væsentlig efter Matriculen af 1688.

TAMBJERG

havde 3 Gaarde og 4 Huse. En Gaard og de fire Huse hørte til Søgaard, den anden Gaard hørte til Volbjerg og den tredie til Rösensten.

SØNDER RØJKLIT

havde 11 Gaarde og 2 Huse. Deraf ejede Nysogns Kirke 2 Gaarde og 2 Huse, under Søgaard laa 5 Gaarde, under Rösensten 3 Gaarde, og 2 Gaarde tilhørte Ribe Skole.

VEJLGAARD

laa under Volbjerg, beboedes af 2 Bønder og havde godt 7 Tdr. Hartkorn.

PUGFLOD

omtales i et Tingsvidne fra Hardsyssels Ting 15. November 1424, hvoraf man ser, at Væbneren Lage Rød havde Trætte med Ingeborg Vendelbo paa Vosborg om en Del Jordegods, der havde tilhørt gamle Hr. Bo Høg. Blandt dette Gods nævnes 2 Gaarde i Tambjerg (Toonbjerg), 2 Gaarde i Bandsby og Hingø, desuden Gaarden Pugflod.*) Pugflod laa 1688 under Rösensten og skattede o. 5 Tdr. Hartkorn.

KLOSTER.

1688 var her en Gaard, Degnebolet, der havde godt 2 Tdr. Hartkorn og dreves af Degnen Laurids Laurid-

*) Jydske Samlinger 7. B. S. 259.

sen. Desuden var her 4 Huse med Jord; en af Husmændene var Selvejer, den anden hørte under Kronen, den tredie under Rösensten og den fjerde under Søgaard.

SØNDER BAANDSBY.

Her fandtes 1688 7 Gaarde og 3 Huse. Østerbygaard og 4 andre Gaarde og et Hus her laa under Søgaard, 2 Gaarde hørte til Rösensten og 2 Huse til Nysogns Kirke.

NØRRE BAANDSBY.

Her var 8 Gaarde og 1 Hus. Under Søgaard laa fire Gaarde og et Hus, 1 Gaard var Ryttergods, 1 Gaard laa under Rösensten, og Bredmose samt en anden Gaard tilhørte Magister Seerup i Ribe. Bredmose nævnes 1626, da den laa under Ribe Domkapitel. Hans Krabbe ønskede at faa Gaarden i Mageskifte, og Kongen lod et Brev derom tilskikke Kapitlet i Ribe.*) 10 Aar senere klagede Bonden Jens Nielsen i Bredmose over, at hans Gaard var meget fordærvet af Sand og Vandflod, hvorfor han har fæstet nogle Jorder i Nysogn til den.***) Endnu 1688 laa der noget Stufjord under Bredmose. Stufjord var ubebyggede mindre Jordstykker.

SØNDERMOSE BY.

Med dette Navn indbefatter Matrikullen hele den sydlige Del af Nysogn. Af enkelte Gaarde nævnes 1638 følgende her: Stenggaard, Stræde, Julsgaard, Plougsgaard, Søgaard, Tegelsmed og Brøllund.

Præstegaarden med sine 8 Tdr. Hartkorn dreves 1688 af Præsten Christopher Madsen Sandholt. Om sine øvrige Indtægter skriver han 1690 i en Indberet-

*) Jydske Tegnelse 1626 d. 25. Februar.

**) Jydske Registre 19. Juni 1636.

ning: »Om Paaske faar Præsten Æg, kaldes »Skierdugs Eg«, der bedrage op til 10 Voll. En Del af Bønderne bringe Gæs til Præsten, hver en Gaas ved Mikelsdag, men de vil ej vedgaa, at det er en Rettighed. Paa samme Maade faar og Præsten noget Vaarfisk ved Havet, men alle sammen sige af ingen Skyldighed, hvorfor man tidt mister hos mange fortrædelige. Af Gammelsogns Præstegaard oppebærer Provsten selv alting.«

Under Søgaard laa i den sydlige Del af Nysogn 10 Gaarde og 3 Huse, under Rūsensten 6 Gaarde og 2 Huse. Kirken ejede 2 Gaarde og 3 Huse, 2 Gaarde var Ryttergoods, desuden var her 4 Selvejrgaarde.

HOLMSLANDS KRO.

En Borger i Ringkjøbing, Søren Ejlersen, søgte 1687 om Tilladelse til at oprette en Kro paa Holmsland. Han fik den søgte Tilladelse til at oprette en forsvarlig Kro for rejsende.*) Han drev Krohold her i 15 Aar, og efter hans Død udgik følgende kongelig Tilladelse til hans Efterfølger:**)

»I afgangne Søren Eilersens Sted, som hidtil haver været Kromand paa Holmsland, meddeles Jørgen Christensen Torsk mod en aarlig Kendelse efter Amtmandens Sigelse, Tilladelse til at holde og indrette Kro for rejsende og andre med Logemente, Øl, Brændevin og andet deslige, som de kunde behøve, dog at derved ingen Misbrug sker, men at alting dermed efter Loven og andre vedkommende Forordninger skikkeligens og sømmeligen tilgaar.

København, d. 22. Septbr. 1702.

*) Jydske Registre 3. Maj 1687.

***) Rentekammerarkivet. Topografiske Samlinger fra Ringkjøbing og Ribe Amter.

HOLMSLAND KLIT.

Man kan se af følgende Brev, der er udstedt af Frederik d. 1. i Novbr. 1531, at en Del af Klitlandet har været brugt til fælles Græsning for Sognets Gaarde. De nuværende store Engstrækninger har formodentlig den Gang været lave og temmelig værdiløse, saa der kun har været faa faste Beboere paa Klitten. Brevet lyder saaledes i Uddrag:*) Mester Iver Juel**) og Bønder af menig Almue, hvo de helst tjene eller tilhøre, som bo og bygge paa Holm have klageligen berettet for Kongen, at de af Arilds Tid have haft Klitterne der paa Landet til deres rette Forte, Fæled og Fægang, og at nogle indføre der Bygge (Bygning) og indgrave og inddige Grønjord for deres Enemærke (Jordejendom, der tilhøre een alene), dem til Skade og Trængsel. Thi tillader Kongen, at de maa nyde Klitterne som af Arilds Tid, og forbyder enhver at gøre dem nogen Hindring deri.

OM ET BIRKETING VED NYMINDE.

Den 8. Februar 1553 udgik et kgl. aabent Brev om, at der herefter skulde være et Birketing paa Nyminde i Nørrejylland, da Niels Juel, Embedsmand paa Bøvling, klager over, at der bedrives stor Skalkhed paa de fire Fiskelejer der: Havrvig, Orgab, Brunberg og Kaackedal, og at samme Skalkhed ikke kan straffes, da der ingen Foged eller Birk er der. Lensmanden paa Bøvling skal have de fire Fiskelejer i Befaling og indsætte Birkefogden.***)

*) Erslev og Møllerup: Kong Frederik d. 1stes danske Registeranter 291.

**) Han blev senere Ejer af Rybjerg og Stubbergaard, men var den Gang Provst over Hardsyssel, med hvilket Embede fulgte en Del Jordegods paa Holmsland.

***) Danske Cancelliregistre 1. B. S. 214.

Paa den sydlige Side af Nyminde maa der have været et større Fiskerleje i Slutningen af det 16de Aarhundrede. Fiskerlejet i Nyminde udgjorde et Slags Anneks til Lønne Sogn. Ved kongl. Reskript af 13. Marts 1572 befaledes det, at da der var et Fiskerleje paa Sydsiden af Nyminde, som aarlig besøgte af indenlandske og fremmede, hvoraf en Del løb bort uden at udrede den befalede Told, skulde der oprettes et Birketing ved Kjærgaard i Aal Sogn, hvortil Beboerne fra de omliggende Sogne skulde søge, og hvor Lensmanden paa Riberhus skulde indsætte en Birkefoged.

Nyminde nævnes ved Aar 1440 i »Ribe Oldemoder«, da det omtales, at der ved Ribe Domkirke er stiftet en Messe for Esger Jensen, der var dræbt ved »Nymynne«. Hvor længe dette Minde da har været til, kan næppe historisk godtgøres, men Navnet tyder jo paa, at der har været et ældre Minde, som formodentlig har været ved Aargab. (Forstavelsen Aar betyder en Rende. En lav sandet Sænkning ved Aargab kaldes endnu »æ Render«.)

Klitten fra Aargab og sydpaa synes ogsaa i ældre Tid at have hørt til Riberhus Len ligesom Sognene syd for Ringkjøbing Fjord. Endnu 1578 skulde der fra Fiskerlejerne i Aargab, tillige med flere Fiskerlejer sydligere, leveres Fisk til almindeligt Hospital i Ribe.*)

KLITTEN

fra Houvig til Nyminde laa 1688 som Fæstegods til Volbjerg. Havrvig havde da 4 Boliger, Aargab 3, Sdr. Lyngvig 6, Nørre Lyngvig 3, Klegod 3, Søndervig 2 og Houvig 9 Boliger. 2 Steder paa Houvig var i Kir-

*) Cancelliets Brevbøger 28. Juni 1578.

kens Eje, og 1 Hus tilhørte Hr. Christen Jensen Møborg, Sognepræst i Tim, og et Sted tilhørte Mads Pedersen, rimeligvis ham der samtidig blev Ejer af Brunbjerg i Staby Sogn.*)

Otto Krag's Enke Anna Rosenkrans paa Volbjerg havde 1667 købt det meste af Holmslands Klit tilligemed Forstrandsretten for 7,960 Rdl. fra Kronen. I Aaret 1770 købtes Klitten og Forstrandsretten af Henrik Ammitzbøll paa Søgaard. 1830 blev Søgaards Ejendomme paa Klitten bortsolgt ved Højbud, og Beboerne der blev da Selvejere.

GAMMELSOGN

havde 1688 tilsammen 20 Gaarde og 6 Huse. Deraf var 1 Gaard Selvejendom, 8 Gaarde og 2 Huse laa under Søgaard, 5 Gaarde laa under Rūsensten, Annekspæstegaarden, Sognets næststørste Gaard med omtrent 14 Tdr. Hartkorn, var bortfæstet til 2 Mænd. 1 Gaard tilhørte Ringkjøbing Skole, 1 Gaard og 1 Hus tilhørte Kirken, 1 Gaard laa under Volbjerg, 2 Gaarde tilhørte Borgmester Jørgen Hansen, mens 2 Huse og en Gaard, der var Ryttergods, laa under Kronen.

FÆRGEFARTEN TIL RINGKJØBING.

Den store Bro over Vonaa byggedes 1860. Før den Tid maatte Overfarten for en stor Del ske paa Færges, særlig naar der var Højvande. Man kan se, at Færgefarten fra gammel Tid blev betragtet som en Slags Privilegium.

Saaledes fik Peder Hansen, Strandrider paa Holmsland, 22. Jan. 1687 kgl. Tilladelse til at drive Færgefarten mellem Holmsland og Ringkjøbing i sin og sin

*) Se min Ulfborg Herreds Historie S. 90.

Hustrus Levetid. Naar Aaens Vand var lavt, saa der kunde køres og rides over, skulde han holde en tilbørlig afmærket Kørevej i Stand over Vadestedet og holde den godt forsynet med Pæle og Stager,*) for at de rejsende der selv vovede sig til at køre eller ride over, kunde gøre det uden Fare for at komme ud paa dybt Vand.

DOMKAPITLET I RIBE ERHVERVER GODS PAA HOLMSLAND.

I Middelalderen samlede Kirken en stor Del Jordegods sammen, saa man mener, at paa Reformations-tiden ejede Kirker og Klostre omtrent $\frac{3}{10}$ af samtlige danske Landejendomme. Fra den Tid, da man endnu brugte Latin paa de Breve, der udstedtes paa Tingstederne, findes et Tingsvidne fra Hingherreds Ting, som i Oversættelse lyder saaledes:

»Til alle, som ser nærværende Skrivelse, sender vi, Jakob Jensen, Prior i Stuberkløster, og Niels Lauridsen, der Præster ere, Niels Esgesen (Skram), Niels Juel, Hartuus Tun, Johannes Grøn og Peder Grøn, der Væbnere ere, Lille Claus og Johannes Pors en Hilsen i Herren. Vi kundgøre for nærværende og tilkommende, at Aar 1411 den 13. August var paa Hingherreds Ting sammen med os flere gode Mænd samlet velbyrdige Mand Lage Urne, som til Domherrerne Knud Tidemann, Provst i Jelling Syssel, og Jakob Iversen, Cannik i Ribe, der mødte paa Domkapitlets Vegne, bortskødede efterskrevne Gods beliggende i Hardsyssel i Hingherred: Først en Gaard i Velling, hvori Thorsten bor, svarende aarlig 2 Ørte Korn, en anden Gaard samme Sted, som Peder Iversen bebor, svarende aarlig to Ørte Korn. Ligeledes i Stadil Sogn

*) Jydske Registre 22. Jan. 1687.

en Gaard, hvori Tyge Jakobsen bor, svarende aarlig to Ørte Korn. Ligeledes paa Øen Holm i Nykirke Sogn, hvori Peder Poulsen bor, svarende aarlig to Ørte Korn, en anden Gaard samme Sted, hvori en Mand ved Navn Germannus, svarende aarlig 1 Ørte Korn, en Gaard mere samme Sted, i hvilken Niels Eegesen bor, svarende aarlig tre Ørte Korn, nok en Gaard samme Sted, som beboes af Andreas Tygesen, svarende aarlig to Ørte Korn, en Gaard mere samme Sted, som Petrus Roosen har, svarende aarlig $2\frac{1}{2}$ Mark og 4 Maader Korn. Ligeledes i Gammelsohn en Gaard, hvori Svend Truelsen bor og aarlig svarer $2\frac{1}{2}$ Mark Korn, med al deres Tilliggende, Agre, Enge, Græsgange og Fiskevand, intet undtaget. Dette Gods har han med fri Vilje bortskødet og overdraget Køberen til stedsevarende Besiddelse med fuld Ret, og erkendende sig af Kapitlet for fornævnte Gods at have modtaget fuldt og tilstrækkeligt Vederlag, som er 350 lybske Mark, som i Lybæk, Hamborg, Vismar og Lyneborg gængse og gæve ere.

Iøvrigt forpligter han sig og sine Arvinger til at give nævnte Capitel fri og uryggelig Ejendomsret mod hvilkensomhelst Anfald og sikre det saavel nævnte Gods som andet Gods i Nykirke Sogn i Nørklit (Rødclit?) med al deres Tilbehør for samme Pengesum. At dette er foregaaet saaledes for os, have vi hørt og set og bevidner med Sandheds Ord. Og til øjensynlig Bekræftelse paa dette have vi hængt vort Segl tilligemed nævnte Lage Urnes Segl under nærværende Skrivelse.

Givet Aar, Dag og Sted som ovenfor er nævnt.«

Indtil 1695 var Præsteembedet paa Holmsland et Kapellani under Ribe Domkapitel. Kapellanen nød

Indtægten af Nysogns Præstegaard men for at nyde Præstetienderne af Sognene maatte han indbetale 100 Rdl. aarlig til Sysselprovsten. Omtrent samtidig med at Holmsland fik en Sognepræst, blev der tillige for Kaldets Storheds Skyld oprettet et Sognekapellani. Den første af disse Sognekapellaner, Christen Lund, døde 1737, 66 Aar gl. En af hans Eftermænd hed Peder Nielsen Spandet. Han var født i Ribe 1710 og fik Præsteeksamen 1738. Efterat han var kaldet til Kapellan her den 17. Februar 1747, ægtede han Marie Elisabeth Brasch, en Datter af den forrige Sognepræst paa Holmsland C. O. Brasch. P. N. Spandet virkede i Embedet her til sin Død 1780. Hans Hustru døde 6 Aar før.

Til Spandets Bryllupsfest var digtet følgende Vers, der giver en ret god Forestilling om Datidens Digtekunst.

Himlens Lyksalighed og et velsignet Ægteskab forønskes Brudgommen velærværdige og vellærde.

Hr. Peder Spandet,

Medtjener i Ordet til Menigheden paa Holmsland,
og Bruden,

velædle og dydsirede Jomfru Marie Elisabeth Brasch paa den Dag deres Bryllups Højtid efter den christelige Copulationsforretning i Vium Kirke blev celebret paa Viumgaard Fredagen den 10. November 1747 i et lystigt Brudelav.

Denne Handel er af Herren (Gen. 24. Kap.).

O yndig Mestere! o Herlighedens Herre!

Din Visdom lod du se i Verden og din Ære,

Da alting dannet blev ved en almægtig Haand,

Du Værket selv da drev ved Sønnen og din Aand.

Men da du Adam saa, din ædle Mesterstykke,
en Mædhjælp savne maa, da efter din Samtykke
til denne vakre Mand du dannede en Brud.
Den ædle Ægtestand indstifted du da Gud!
Gud selv var da den Præst, som dennem selv copu-
lered,
Som det dem tjente bedst, du dennem offerered.
Du selv var ved det Lav, og de din Naade nød,
Du Brudeskænk dem gav: Velsignelse og Brød.
Den Stand du stedse har højt agtet og højt æret,
da som et Æres Aar den stedse haver været;
Din Søn til Bryllup kom, hvor fordem fattes Vin,
var deres Kar end tom, der var dog nok i din.
Vær derfor end saa from, o du velsignet Herre,
og her til Bryllup kom, den Naade de begere.
Thi Handlen er af dig, at denne Levi Mand
Han her saa yndelig en Levidatter fandt.
Den Handel Herrens er, som ham en Hyrde kaldte,
Den Handel Herrens er, som ham en Brud udvalte,
Som udi Dyder kan med hannem være et,
De udi Ægtestand nu parret ere ret.
Som han sin Kald og Stand med Flid og Nøje agter
Og som en Herrens Mand kun ene eftertragter
Sin anbetroede Hjord, den Herrens Menighed,
At lede ved Guds Ord til evig Salighed.
Gud derfor ledet har, gavn og den Brud med Ære,
Dem Dydens Krone vær, thi selv du haver Herre
ført hende, saa hun fik en Velærværdighed
Til Ægte og indgik i den Præsværdighed.
Her Brudgom vi da vil med Bruden gratulere
Og lægge Ønske til, de stedse maa florere
I Velstand, Fryd og Fred, i en velsignet Stand,
Til idel Salighed forgylder deres Strand!
Lad dennem leve vel, lad Lykken Blomster bære

For dem, saa de med Held kan ses benaadet være.
Og naar af Dage mæt, tag dennem da til dig
Blandt de udvaltes Æt udi dit Himmerig.
Det Hus, hvor de hidtil i unge Aar har været,
Skin Lykke Gud til det, du gøre det højtæret,
Lad Stammen blive hvid, lad Roden spire frem,
Lad lykkes al den Id, lad Velstand krone dem.

Aria:

O, Fader from
lad skinne Naadens Glans
paa vor Brudgom,
Sign du din Ejendom. —

MEDDELELSER OM EN GAMMEL BONDESLÆGT I SDR. ESP

Af P. Storgaard Pedersen.

Vestligst i Thorsted Sogn ligger Byen Sdr. Esp, der for godt 200 Aar siden havde 5 Gaarde og et Bolsted. 1702 var den ene af Gaardene og Bolstedet øde, men Jorderne dreves sammen med en af Byens øvrige Gaarde, der var Fæstegaard under Rösensten. Fæstebonden Jens Davidsen var Selvejer af de øde Ejendomme, saa han ved Tidernes Ugunst synes at være tvungen til at blive Fæstebonde. En af Byens andre Gaarde var ligeledes Selvejergaard, men den saakaldte Herlighed hørte under Rösensten, hvorunder hele Byen iøvrigt var Fæstegods med de to nævnte Undtagelser.

Jens Davidsen og Jens Nielsen sad som Fæstebønder paa den Gaard, der nu ejes af Gaardmand Jens Jensen. Gaardenes Beboere hørte til de saakaldte Halvgaardsfæstere og de skattede i det hele omtrent 5 Tdr. Hartkorn efter den gamle Matrikul.

Jens Davidsen var født 1626 og døde 1702, men hans Hustru døde først 1720, 72 Aar gammel. Deres Sønner David og Jens boede siden paa Gaarden, og den førstnævnte har efterladt sig et Haandskrift, hvoraf følgende Brudstykker endnu bevares hos Slægten i Gaarden:

Er ieg David Jenssøn barn fød i Synder Esp Bye i Torsted Sogn i Hing Herred 1678 dend 27. Junii. Min Døbe-Fader var Hr. Niels Bøwling.*) Ao 1681 dend 23. Februar er min Sl. Syster Anne Jensdaater fød, døde Aar 1720 i hendes Alders 39 Aar.

Ao 1683 d. 25de Søndag efter Trinitatis blev min Sl. Broder Christen Jenssøn fød, var Soldat og blef bleseret for Gadebusk og skudt med en Svensk Kule igiennem hans Laar, som var en Pind til hans Liig-Kiste. Hand døde i Køge i Sælland Ao 1717 i hans Alders 34de Aar.

Ao 1689 dend 5te Søndag efter Paaske min Sl. Broder Jørgen fød, døde Ao 1691 i hans alders 2det Aar.

Ao 1694 23de Søndag efter Trinitatis er min Broder Jens Jenssøn fød.

Hans saavel som mine og hans Sl. Sydskenes Døbe-Fader var Hr. Hans Anderssøn Assens.**)

Ao 1702 døde min Sl. Fader Jens Davidssøn i hans alders 76 Aar.

Ao 1720 døde min Sl. Moder Anne Christensdaater i hendes Alders 72 Aar.

Deres Siæle glæder Gud. —

Jeg og min Broder Jens Jenssøn lever endnu efter Guds Villie. Vor Fødselsdag veed vi, men vor dødsdag veed vi icke. Gud hielp os baade i Dag og hver Gag, men fornemmelig paa vor Dødsdag, da Gud naadelig forløs os og giv os en salig Ende!

Synder Esp d. 2. Martii Ao 1726.

Fredagen d. 17. Oktober 1727 blev nu salig David begravet 49 Aar 3 Maaneder og 14 Dage. Ligtext Psal. 62 det 2. og 3. Vers.

*) Niels Christensen Bøwling var Præst i Torsted 1654—1680.

***) Hans Andersen Assens var Præst i Thorsted 1680—1700.

Anno 1730 er Forenævnte Jens Jenssøn af Synderesp hans Dreng-Barn døbt David.

1732 Torsdagen d. 26. Junii om Formiddagen døde (Navnet utydeligt).

1734 Fredagen dend 8de October er min Søn hiemedøbt Jens.

1738 Tirsdagen d. November er min Datter hiemdøbt Maren.

Disse er døbt af Hr. Christian Lylow.*)

Anno 1395 regnede det idelig Nat og Dag fra St. Olsdag (29. Juli) og til Juul, hvorpaa fuldte saa stor en Død at neppelig en tredideel blevfe i lifve i disse tre Kongeriger Danmark, Sverige og Norge.

Det her meddelte lille Brudstykke er skrevet meget smukt, og som det synes af tre forskellige Mænd. David Jensen har begyndt det, hvorefter Broderen Jens Jensen har fortsat. Den sidste Bemærkning fra Pestens Tid er skrevet med en tredie Haandskrift.

Jens Jensen, der var født 1694, døde i Sdr. Esp 1776. Hans Hustru var født 1699 og døde 1768.

Deres Søn Jens fik Gaarden efter Forældrene. Som Haandskriftet viser, var han født 1734 og han døde 1810. Hans Hustru Maren Andersdatter var født 1738 og døde 1809.

Deres ældste Søn Jens Jensen, Gaardens næste Ejer, var født 1771 og døde 1837.

Dennes Sønnesøn, Repræsentant i vest- og sønderjydske Kreditforening, Jens Jensen ejer nu Slægtsgaarden.

*) Christen Christophersen Lúlow var Præst i Torsted 1700—1739.

HELLIGE KILDER

Af Kr. Larsen Vestergaard.

Ved Gården Arnsberg i Råsted Sogn i Brinken ved Lilleåen har der fra gammel Tid været en Sundhedsbrønd eller hellig Kilde. Kilden var som en ret dyb Brønd, der altid var fuld af Vand. Den besøgte St. Hans Aften, og da kunde man fra Gården høre en Skrigen af Børn, der blev vaskede i Kildens Vand, vistnok særlig for Engelsk Syge. Manden i Gården kom i Tanker om, at man vistnok kunde vande en Strimmel Græsland, der var langs med Åen, med Kildens Vand og skar den ud, men Vandet sivede ned i Sandet på Skråningen og nåede ikke Græsstrimmelen. Siden den Tid har Kilden været tør.

I Engene vest for Gården Svendsholm i Staby Sogn har der forhen været en meget vandrig Kilde, der kaldtes Wollekilde, og der fortaltes, at den i den katolske Tid havde været en hellig Kilde, der formodentlig var opkaldt efter Hellig Olav. I min Drengetid kom jeg tidt forbi den, når vi var ude ved Fjorden for at fiske. Den var da opdæmmet til en lille Dam, hvorfra der gik Render ud for at vande Engene. Men Vandet må vist have været for koldt, for der kom Siv efter Kildevandet. Man sagde, at Dammen aldrig frøs til. Senere blev dog Dammen skåret ud i Hasselbækken, der gik nedenfor. Da den forrige Ejer af Svendsholm lod bore en Mængde Springvand ved Gården for dermed at drive et Vandhjul, svandt Vandet i Wollekilde bort, og der er nu kun en våd Plet i Bunden af den fordums Dam.

AMTSSTUEN I MADUM SOGN

Af Kr. Larsen Vestergaard.

En ældre Mand i Madum har fortalt mig, at da han gik i Skole ved Madum Kirke påviste man et Hussted Nordøst for Madum Kirke, hvor man påstod at Amtsstuen oprindelig havde ligget. Nord for Madum Kirke lå forhen Byen Nørby med 5 Gårde og en Del Huse. Denne By blev ødelagt af Sandflugt i første Halvdel af det attende Århundrede og Gårdene og Husene måtte flyttes uden for det af Sandflugt hærgede Areal. Man sagde, at Sandet tilsidst lå så højt opad Husene, at det gik ned gennem Skorstenene. I den Tid boede Herredsfogderne for Ulfborg og Hind Herreder ved Madum Kirke, og det er jo muligt, at den daværende Amtsstue har været et Slags offentlig Kontor for Herredsfogden, og at det er derfor, at det har fået Navn af Amtsstuen. Den Grundvold af Huset, som dengang påvistes, lå i den østlige Side af den ødelagte By. Huset var altså bleven nedbrudt og af Materialerne var der blevet bygget et Hus ude i Heden Øst for den gamle Landevej, men Navnet Amtsstuen var fulgt med derud. Der har været nogle Begravelser i Madum Kirke, som menes at stamme fra Herredsfogedtiden. Kisterne ere dog nu flyttede ud og nedsatte på Kirkegården.

SALGET AF GJØRDING-VEMB OG BUR KIRKER

Meddelt af Jernbaneassistent *P. F. Pedersen Paarup*.

Den 19. December 1910 var det 200 Aar siden, der ved offentlig Auktion i Ribe blev solgt ikke mindre end 57 af Stiftets Kirker. Saaledes blev Gjørding, Vemb og Bur Kirker i Hjerm Herred solgt til den daværende Ejer af Nørre Vosborg Niels Leth.

Sagens Forhistorie er i Korthed følgende:

Før Reformationen var Kirkerne selvejende og Patronatsretten (*jus patronatus*) tilhørte enten Kongen, Biskoppen eller en privat Mand. Fra Reformationen regnedes Kirkerne med samt Patronats- og Kaldsretten (*jus vocandi*) at være overgaaet til Kronen, men allerede Aaret efter overdrog Kongen Kaldsretten til Menigheden.

I de følgende Aar efter Reformationen forlenede dog Kronen enkelte Kirker til private, særlig fremragende Adelsmænd i det Sogn, hvori deres Hovedgaard fandtes. I Hardsyssel var dette dog kun Tilfældet faa Steder, saaledes Sevel Kirke 1554 til Sysselprovsten Iver Juel og samme Aar Tvis og Felding Kirker til tidligere Biskop Oluf Munk.

Senere gik det rask med Afhændelsen af Kirkerne, omendskønt flere af Kongerne kun nødig gik med dertil. Saaledes blev i Aarene 1686—1717 en overordentlig Mængde Kirker solgte, grundet paa Finans-

vanskelighederne i Landets Pengekasse, der var tom, takket være de langvarige Krige med Sverrig.

Da der i Oktober 1709 blev erklæret Krig med Sverrig maatte atter Kirkerne holde for.

Ved nedenstaaende Plakat af 25. August 1710 blev en Mængde Kirker Landet over udbudt til offentlig Auktion i Ribe den 8. Oktober s. A.

Placat:

Anl. Jus Patronatus Kirkegodsets Hart Korn og Landgielder samt anden Indkomst som ved offentlig Auction skal forhandles.

Hans Kongl. Mayt. til Danmark og Norge etc: Deputerede for de Kongl. Financer og udi Cammer-Collegio.

Gjøre alle Vitterligt, at Hans Kongl. Mayt. Aller-naad. haver behaget at resolve eendeel beholdne Kirker udi Sieland, Lolland og Jydland med Jus Patronatus, Kirke »Godsets« Hartkorn og Landgielder samt anden Indkomst, Item beholdninger, ved offentlig Auction at lade forhandle: Og til dend Ende Allernaadigst ordineret Auctioner ved disse Persohner i et hvert Stift at lade foretage førstkommende 8. Oktober saasom udi

1. Siællands Stift
2. Laalands Stift
3. Aarhus Stift
4. Riber Stift, udi Ribe af Hr. Stifts-Befalingsmand Gref Hans Velærværdighed Biskop Muus og Amtsforvalter Duke eller i Hans fraværelse hans fuldmægtig Rasmus Bondesen.
5. Aalborg Stift
6. Viborg Stift

Thi ville de, som maatte være sindede sig samme Kirker med Jura Patronatus og ald anden tilliggende Indkomst og Rættighed at tilforhandle, behage at indfinde sig paa Auctions-Stæderne den determinerede Tid, da med de høistbydende bliver sluttede, effter de conditioner, som videre der bekiendt givet vorder, og naar da samme Bud her til Rente-Kammeret er vorden indberettet og Befalingen er sked, bliver de Kongl. Allernaadigste Skiøder dennem meddelte.

Rente Kammeret d. 25. Augusti Ao 1710.

Under Cammer Collegii Segl

L. S.

Ved denne Auktion blev dog en Del Kirker usolgte, hvorfor ny Auktion afholdtes i Ribe den 19. December s. A. I Følge »Auctions-Protocol over Eendeel Hans Mayst Beholdene Kirker og Jura Patronatus udi Colding Ampt, Lundenis og Bøuling Ampter I Riiber Stiftt Som efter allernaadigst Befallinger er bleven paa Auktion opbuddet udi Riibe Dend 19. December Ao. 1710« blev Gjørding, Vemb og Bur Kirker »alle under et opbudne og andsatt a Tønden 30 Rdl.

Derefter indfandt sig paa Monr. Niels Lethis vegne til Nør Wosborg hans fuldmægtig Signør Frands Raarup og erbød at forblive ved sit paa sidst auktion gjorde bud a td. Hartkorn — $30\frac{1}{12}$ Dlr.

Blev saa atter trende gange opbudne, mens ingen noget videre paa denne vilde byde uden at hand alene forbedrede budet med 8 Mk. paa Td. er $30\frac{1}{6}$ Dlr.«

Alle tre Kirker, der var ansat til 39 Tdr. 6 Skp. $\frac{2}{3}$ Alb. blev saa tilslaaet Nørre Vosborgs Ejer for

SALGET AF GJØRDING, VEMB OG BUR KIRKER 167

ialt 1199 Dlr. 69¹/₂ Sk.

aparte Landgilde 40 Sk.

ialt 1200 Dlr. 13¹/₂ Sk.

Et foreløbigt Skøde udstedtes den 4. Januar 1711,
men det endelige Skøde først den 10. Juni 1720 og
da til Frants Linde.

NAVNEFORTEGNELSE

A.

Agerkrog, Herregaard i Tistrup Sogn, 79
Ammitsbøll, H., 147
Amtsstuen i Madum, 163
Andersen, Ole, Gæstgiver i Ringkjøbing, 27
Andersen, Rasmus til Søgaard, 145
Arnborg, 60, 61
Assens, H. A., Præst i Torsted, 160
Avlum Sogn, 18

B.

Bagge, P. P. til Søgaard, 147
Balle, N. S., Lærer i Sevel, 20
Banner, Anne, g. m. Peder Skram til Volbjerg, 74
Bavnhøje, 128 ff.
Birketing ved Nyminde, 161
Bisgaard, Lærer i Mejrup, 45
Blaagaard Seminarium, 2
Brøllund, 149
Bøtcher, Provst i Sevel, 19, 47 ff.
Bøvling Birk, 133
Bøvling Len, 85
Bøvling, N. C., Præst i Torsted, 160
Baandsby, 149

C.

Carstensen, K. E., Postmester i Holstebro, 21
Christensen, N., Lærer i Lemvig, 13

D.

Dalgas, E. M., Kaptain, 57, 62
Degneembedet i Hee, 88, 89

Dyshøj i Rind, 123
Døes i Maabjerg, 122
Døstoft i Navr, 123

F.

Faber, F. L., Læge i Holstebro, 55
Felding Sogn, 164
Fenger, P. A., Præst, 114
Fjelstrup, Præst i Avium, 18, 21, 34, 47
Frølund, L. C. T., Kordegn i Holstebro, 15 ff.
Fürste, O. D., Lærer og Organist i Holstebro, 15 ff.
Fyrtøj, 101
Færgefart fra Holmsland til Ringkjøbing, 152 ff.

G.

Gammelby i Mejrup, 2
Gammelsogn, 153
Glerup, M., Læge i Holstebro, 55
Graversen, K., Lærer i Holstebro, 26
Gudum Sogn, 79, 133
Gøye, Mogens, 140, 141
Gøye, Birgitte, 140

H.

Hagebro, 108
Haderup Sogn, 122
Harboøre, 132
Hansen-Sir, Lærer, 15, 45
Harbou, Niels, 144
Heldvad, L. P., 146
Hellige Kilder i Raasted og Staby, 162
Hesselvig, 60, 61

Henriksen, N. K., Lærer i Holstebro, Hodsager og Tvis, 1 ff.
 Hingø, 142
 Hodsager Sogn, 17
 Hofgaard, Bodil, 146 ff.
 Holch, Magdalene, 144
 Holmsland, 136 ff.
 Høeg til Volstrup, 118
 Høg, Jytte, g. m. Niels Krag, 82, 84
 Højbjerg, J. H., Lærer i Maa-
 bjerg og Idum, 23, 45

J.

Jensen, Laurids til Østertoft, 145
 Jensen, N. J., Præst i Mejrup
 og Ebeltoft, 13, 21, 45
 Juel, Palle, til Udstrup, 74
 Juel, Niels, til Aabjerg, 76
 Jørgensen, Redaktør i Ringkjø-
 bing, 28

K.

Kammerhøj i Navr, 124
 Kirkesal, 164 ff.
 Kjællingbjerg i Vedersø, 75
 Kjærulf, N. S., Skræddermester
 i Lemvig, 2
 Kloster paa Holmsland, 148
 Kongsgaarden paa Holmsland,
 140 ff.
 Korsholm, P. J., Lærer i Avlum,
 34, 40, 45
 Krabbe, Hans, 143
 Kragslægten i Hardsyssel, 73 ff.
 Krarup, Amtsfuldmægtig i Ring-
 kjøbing, 28
 Kaas, Otto, til Hingø, 83

L.

Lange, Anders, til Vennergaard,
 86
 Lauridsen, Elias, Tolder i Ring-
 kjøbing, 146
 Leth, J. H., Læge i Holstebro
 (1862—69), 40
 Leth, Niels, til Nørre Vosborg,
 164, 166
 Lindberg, N., Præst, 6
 Linde, Frants, 167

Lund, M. A. S., Kateket i Lem-
 vig, senere Præst i Vium,
 14, 21, 25
 Lunov, L., 144
 Lylow, Chr., Præst i Torsted, 161

M.

Madum, 163
 Majgaard, C. J., Lærer i Sal,
 19, 20
 Mejrup, 133, 134
 Mogenstrup, 134
 Moldenhaver, J., Bestyrer af
 Blindeinstituttet, 114
 Munk, Oluf, Biskop i Ribe, 164
 Maabjerg, 133
 Møller, Konsul i Lemvig, 13, 27

N.

Nysogn, 136 ff.
 Nødskov, Fuldmægtig i Holste-
 bro, 30
 Nørby i Madum, 163

O.

Orning, Kirsten, 145

P.

Pallesbjerg, 141
 Plougsgaard, 149
 Povisk, Karen, g. m. Anders
 Lange til Vennergaard, 86
 Præstbjerg i Vinding, 122
 Pugflod, 148

R.

Rammegaard, 132
 Ramsing, Lærer i Holstebro, 26
 Ramsing, cand. polyt., Assistent
 i Hedeselskabet, 57, 62
 Reumert, A. B. K., Præst i Holste-
 bro, 1857—73, 18, 22 ff.
 Richter, Enkefrue, 15
 Rosenkrans, Anna, g. m. Otto
 Krag, 85, 153 ff.
 Ryde Sogn, 134
 Rydhave, 118, 119
 Rygaard, Købmand og Konsul i
 Struer, 96 ff.
 Røjklit, 147 ff.

S.

Sandholt, C. M., Præst paa
Holmsland, 149
Sevel Sogn, 134, 135, 164
Sdr. Esp, By i Torsted, 159 ff.
Skov, Markus, Lærer i Hodsager,
Ferring og Dybe, 5, 6 ff.
Slavekrigen, 97
Spend, Anne, Iver Krag's til Vol-
bjerg, 75
Stadil, 145 ff.
Stampe, Mogens, til Kjælling-
bjerg, 76
Stendis i Ryde, 122
Struer, 96 ff.
Søgaard, 139, 143 ff.

T.

Tambjerg, 148
Tang, J. T. A., Forstander for
Blaagaard Seminarium, 6 ff.
Teglbrænderi fra Lippe Detmold,
102

Ting og Galge, 130 ff.
Tafteberg, Susanne, 147
Torgaard ved Struer, 96
Torsted, 122
Trandum, 134
Trolle, Herluf, 140
Tvis, 164

V.

Vejlgaard, 148
Vejrum, 74
Vendelbo, M., til Søgaard, 146
Vind, Christen, til Endrupholm,
77
Vind, Ellen, 77
Volstrup i Hjerm, 107, 108

Ø.

Ørsted, Anders Sandø, 110 ff.

Aa.

Aabjerg i Vedersø, 75, 141

Regnskab for „Historisk Samfund for Ringkjøbing Amt“ 1926—27

	Kr.	Ø.		Kr.	Ø.
Indtægt:			Udgift:		
Formue fra forrige Regnskabsaar	2,266	13	Foredrag af Knud Tøgersen ved Aarsmødet 18/9 1926	20	00
Statstilskud	320	00	Foredrag af P. Storgaard Pedersen	3	00
Aarbøger solgt i Boghandelen	31	69	Leje af Sal m. m. til Aarsmødet	11	00
Aarbøger solgt til Medlemmer	32	50	Kundgørelse i Ringkjøbing Amts Avis	15	50
103 Medlemmer udenfor Amtet	309	00	do. i Lemvig Avis	8	70
50 Medlemmer af andre hist. Samfund	75	00	do. i Ringkjøbing Amts Dagblad	4	40
722 Medlemmer indenfor Amtet	2,166	00	Brandforsikring	2	70
Renter	99	83	Forfatterhonorar til P. Nørskov Lauritsen ..	45	00
			do. til N. Madsen Vorgod	99	00
			do. til Aug. F. Schmidt	40	00
			do. til Overlærer J. Aldal	332	00
			Bogtr. Rasmussen for Aarbogen (1200 Eks.) ..	1,585	00
			Postoprævning og Konvolutter	70	00
			Brevkort	7	00
			Medlemsbidr. til Dansk hist. Fællesforening	66	90
			Gummibaand til Aarbogens Uds.	4	00
			Sekretærens Løn	600	00
			Udgifter til Porto Telefon o s. v.	34	23
			Indsat i Ringkjøbing Landbobank	2,263	84
			Kassebeholdning	60	88
	5,300	15		5,300	15

Ovenstaaende Regnskab er revideret og intet fundet at bemærke.

Ulfborg, den 9. September 1927.

P. Bojsen.

P. Meldgaard.

FORTEGNELSE
OVER
MEDLEMMER AF „HISTORISK SAMFUND“
FOR RINGKJØBING AMT

Livsvarige Medlemmer

Aaberg, Landinspektør, Lemvig
Erlang, F. K., Ringkjøbing
Matstrup, Kreaturkomm., Lemvig
Olufsen, P., Prop., Qvistrup
Petersen, O., Driftsb., Lemvig
Poulsen, Ingeniør, Lemvig
Severinsen, P., Pastor, Bingstrup
Schou, C., Ingeniør, Holte

Arnborg pr. Herning

Dalgas, E., Skovrider, Birkebæk

Asp pr. Bur

Jensen, Chr., Lærer, Linde
Christensen, Joh., Lærer, Asp
Lauridsen, Jens, Husejer, Linde
Frøjk, P., Grd., Linde, Bur

Assing pr. Kibæk

Jensen, P. Chr., Gdm.
Jensen, J. Chr., Sønderkjær
Bredmose, A., Købm., Kibæk St.
Bruun, Enkefrue, Aalling
Hansen, J. P., Lærer, Døvling

Aulum

Brix, Jens, Jersild
Kristensen, J., pens. Lærer
Jensen, A. Chr., Vesterhuse
Grønbæk, Morten, Gdm.
Jensen, J. P., Lærer, Kilde
Villadsen, V., Mejerist
Andersen, Poul, Grd., Lergrav
Skole Pedersen, P., Ljørring
Nielsen, Chr., Spegebjerg
Larsen, N. P., pens. Lærer
Vinding-Vind Børnebogsamling
Sørensen, A., Kurvemager

Borbjerg

Nielsen, Lauge, N. Kjeldsmark
Pedersen, P., Amdsraadsmedlem
Krog, Jens, Grd., Hvam
Hansen, H. C., Lærer, Trabjerg Sk.
Jensen, S., pens. Lærer, Hogager
Sørensen, Jens, Grdm., Bøgild
Christensen, St. V., Sandagergd.
Trabjerg Folkebogsamling
Trabjerg, Ed., Grd., Sdr. Hvam
Møller, C., Førstelærer

Bording

Sørensen, Th., Grdm., Agerskov

Borris

Christensen, Jeppe, Lærer
Rabjerg, Chr., Sognefoged
Jensen, Ole Chr., Grdm., Kjær
Hansen, Laurids, Grdm., Sønderby
Lauridsen, L., Købm.
Rosbjerg, Hans, Ahler Nørregd.
Larsen, Mads Chr., Grdm.
Søndergaard, Chr.
Rosager, Forstander, Landbrugssk.
Dejgaard, Søren, Manufakturhdl.

Brejning

Bjørnkjær, Chr., Grdm.
Madsen, P., Grdm., Langergd.
Næsgaard, M., Grdm., Bilring
Pedersen, Th., Lærer, Vesterbæk
Højmose, A., Randbæk
Jensen, P. Th., Manufakturhdl.

Bur

Burgaard, Mads, Grdm.
Husted, Jens

Bølling

Bendtsen, Hans Gartner

Bendtsen, Viggo B., Lærer
 Christensen, Chr. Smed, Grdm.
 Jepsen, Hans, Kragmose
 Lunde, Hans, Grdm.
 Madsen, Mads Peder
 Agger, Frode, Bøllinglide
 Kongensholm, Jens, Grdm.

Bøvling

Agger, Jens, Grdm.
 Jørgensen, J., Førstelærer
 Christensen, Iver, Tømmer
 Hansen, Niels, Maler
 Hansen, Th., Mejeribestyrer
 Jensen, Mads, Møller
 Jespersen, J., Uddeler
 Bæk, Lauge, Gartner
 Lybecher, A., Købmand
 Møltoft, Chr., Grdm.
 Nielsen, A., Skomagør
 Nielsen, J., Grdm.
 Nielsen, Valgmenighedspræst
 Qviesgaard, Chr., Tømmer
 Madsen, C., Grd., Østergaard
 Højgaard, Dyrslæge Bøvlingbj.
 Larsen, Lærer, Bøvlingbjerg

Dejbjerg

Bloch, E., Assistent, Letagergd.
 Mikkelsen, L., Grdm., Rabjerg
 Jensen, Jens L., Grdm.

Dybe

Thøgersen, Knud, Husm.
 Broe, Christen, Grdm.
 Søgaard, Jens, Smed, Bonnet
 Baun, Chr., Pastor

Egvad

Debel, Nis, Sognefoged, Tarm
 Madsen, A., Boghandler, Tarm
 Sørensen, N., Vognmand, Tarm
 Jensen, Chr. L., Fotograf, Tarm
 Jensen, Jens P., Foersom
 Jessen, H., Købmand, Tarm

Ejsing

Nielsen, L., Vareindkøbsforeningen
Engbjerg
 Jensen, J. K., Lærer

Fabjerg

Jeppesen, P., Mejeribest.
 Svendsgaard, S., Grdm.
 Roesgaard, J. Chr., Mejeribest.
 Bjerg, P., Gaardejer
 Bech, Harald, Grd.

Faster

Jensen, Jens, Sognefoged
 Søndergaard, Mads, Grdm.
 Bendtsen, Bendt

Ferring

Borup, Fr. Grdm.

Fjaltring

Aagaard, Jens, Boelsmand
 Harboesgaard, Ole, Grdm.

Flynder

Jensen, N., pens. Lærer
 Hansen, N. K., Lærer

Gimsing

Hvidberg, Jens, Friskolelærer

Gjellerup

Brøndlund, M., Lærer
 Pedersen, Frie, Lærer
 Hauge, Anders, Grdm.
 Hedegaard, M., Grdm.
 Jensen, Holger, Fabrikant
 Stampe, Iver, Fabrikant
 Sørvad, Niels, Grdm.
 Jensen, Kr., Fabrikant
 Mortensen, Otto, Skomagør
 Hauge Nielsen, A., Grdm.
 Albæk, Jens, Husmand
 Johansen, Niels Kr., Grdm.
 Hjöllund, N. P., Grdm.
 Jensen, Jens, Tømmerhandler

Gjørding

Kristensen, Peder, Grdm., Vemb
 Nielsen, Bertel, Grdm.
 Poulsgaard, Mads, Grdm.
 Nyhof, Lærer
 Toft, N. Bjerg, Afholdsvært

Gudum

Jakobsen, P. Kamstrup, Grdm.

Østergaard, A., Grd.

Haderup

Jensen, J. Peder, Grdm.
Hansen, H. K., Feldborg

Hanning

Nielsen, N. M., Mejeribest.
Tylvad, Niels, Grdm.
Voigt, J. M., Forstander

Harboøre

Dahl, J. J., Lærer
Møllerup, P.
Kirk, Chr. Th., Købmand

Herborg

Vad, Chr., Grd.
Jensen, Niels Hamborg, Grdm.

Hee

Nielsen, Anton, Bager
Bak, J. M., Grdm.
Christensen, J. C., Folketingsm.
Christensen, Stationsmester
Højbjerg, C., Murer
Iversen, Niels, Grdm.
Jensen, Mourids, Sognefoged
Lauridsen, K., Landpost
Mortensen, Hans, Grdm.
Olesen, Ole, Husm.
Storgaard Pedersen, P., Dbmd.
Strandgaard, Chr., Hsmd.
Sørensen, Chr., Voldbjerg
Vestergaard, Anton, Sønderkjær
Thomsen, Jens Bjerg
Nielsen, Nikolaj, Fisker
Lauridsen, Chr. H., Møllebakken
Ammitzbøll, H. P.
Nielsen, Jørg., Kirkebyen

Hjerm

Hald, Mejeribest.
Nørskov-Lauridsen, Lærer
Normann, Chr., Grdm.
Refsgaard, P., Grdm.
Østerlund, Bertel, Boelsmand
Winther, Pastor
Ingemann, Poul, Grdm.
Andersen, P. K., Lærer

Holmsland

Christensen, Chr. Lodberg, Gdm.
Christiansen, Andr., Grdm.
Elkjær, Chr., Grdm.
Fjord, Chr., Grdm., Nr. Lyngvig
Ledgaard, Jens, Grdm.
Overgaard, P. C. A., Lærer
Christiansen, Lærer, Nysogn
Jensen, Andr., Grdm., S. Lyngvig
Pedersen, Fru Marie, Søndervig

Hoven

Centralbestyreren
Christiansen, Søren, Grdm.
Hansen, Th. Chr., Maler
Johnsen, Anker, Grdm., Ørbæk
Kristensen, M. P. S., Grene
Østergaard, N. J., Forstander
Fjederholdt Dinesen, Dines, Grdm.
Hansen, Fru Jensine, Bakkely
Enevoldsen, Mads, Grdr.
Hansen, H. P., Hedehjemmet
Stougaard, C., Ørbæk Brugsf.
Pedersen, P. Mich., Købmand
Hansen, Kr. Karl, Vittarp

Hover

Hansen, Andr. Kjeldgaard, Grdm.
Jensen, Søren, Møller
Kristensen, Kristen, Grdm.
Nielsen, Chr., Statsplantør
Andersen, A., Østergaard
Mosegaard, Chr., Grdm.

Hove

Kristensen, Rasmus, Bonnet
Pinholt, J. Gr., Lærer

Humlum

Gade, Chr., Maler
Jepsen, J., Grdr., Bredalsgd.
Lykke, Erik
Brøgger, Thor, cand. phil.
Krause, Sognepræst
Bjerre, Mejeribestyrer
Nielsen, Frithjof, Murer

Husby

Andersen, Knud Øe, Grdm.
Rasmussen, Lærer

Madsen, Jens, Købmand
Moesby, Lars, Grdm.
Freuchen, Fru Dagmar

Idum

Rasmussen, Lærer
Ottosen, Truels, Eliselyst

Ikast

Andersen, Anders, Vesterisen
Landrock, M., Fiskehandler
Nielsen, Niels, Grdr., V. Isen

Lomborg

Abildtrup, J., Lærer

Lyne

Christiansen, Lars Th.
Lyne Folkebogsamling
Madsen, Jens Chr., Sønderdiger
Pedersen, Bennet, Østergaard
Bundgaard, Niels, Lyngholt

Lønborg

Bollerup, Laurits, Vostrup
Lønborg Folkebogsamling
Petersen, Lærer
Tranberg, Ernst, Lønborggaard
Vestergaard, J. Chr., Købmand

Maabjerg

Laursen Storgaard, P., Grdm.

Madum

Andersen, Kr., Grdm.
Kjærgaard, J., Grdm.
Poulsgaard, N., Grdm.

Mejrup

Bjerre, B., Mejeribestyrer
Kvist, Mads, Grdr.
Sørensen, Erik, Købmand

Naur

Bjerre, Peder, Grdm.

Nees

Jørgensen, Johs., Lærer
Skraldhede, Anton, Nees Mølle
Skærbæk, Lærer, Skalstrup Skole

Nielsen Lykke, Peder

No

Aas, C. C., Lærer
Aas, Chr., Grdm., Heager
Bæk, Jakob, Grdm.
Iversen, Margrethe, Lærerinde
Hansen, Hans, Grdm., Noklitte
Pedersen, Børge

Nr. Lem

Svendsen, Jens, »Landbolyst«
Mehl, Johanne, Frk.

Nøvling

Pedersen, Mejeribestyrer
Lund, Jens, Grdr.
Søby, Rasmus, Grdm.
Jørgensen, Anders, Grdm.
Bredkjær, P., Grdr.
Krogstrup, Jens, Grdm.
Stampe, Niels

Nr. Bork

Christensen, Chr. E., Landpost

Nr. Nissum

Strøm, N., Lærer
Havskov, J. M., Grdm.
Sørensen, Lærer, Seminariet
Futtrup, P. F., Grdm.

Nr. Omme

Møller, J., Muremester
Nr. Omme Læseforening
Svendsen, Svend Chr.
Andersen, Thomas, Klink

Nr. Vium

Sønderup, M., Købmand

Oddum

Eskildsen, Chr., Grdm.
Hansen, S. Karl, Grdm.
Thygesen, P. O., Grdm.
Nederby, J., Grdr.
Kjær, Peder, Grdm.
Hansen, Ulrik, Grdm.
Bindesbøl, P., Grdm.
Hansen, Chr., Husmand

Raasted

Thrige, Peder, Grdm.
Vanghøj, Jakob

Ramme

Pedersen, Lund, Lærer
Gøttrup, Ole, Prop.
Pedersen, Marinus, Murer

Resen

Mortensen, David, Grdm.
Toftum, Laurids, Grdr.
Møller, Chr., Resenby

Rind

Andersen, Anders
Fejerskov, K., Grdm.
Fejerskov, P., Grdm.
Kollund og Omegns Læsef.
Hansen, Pastor, Rind Præstegd.
Madsen, Jesper, Grdr.
Kjeldsen, Peder, Grdm.
Frank, Smedemester
Rølsted, Johs., Lærer

Rindum

Bollerup, Iver, Grdm.
Ebbesen, Niels, Grdm.
Harpøth, Iver, Grdm.
Knudsen, Karl, Grdm.
Sørensen, O., Lærer
Olsen, pens. Lærer
la Cour, Amtsraadssekretær
Karberg, Amtmand

Ryde

Eriksen, Købmand

Sal

Bang, Johannes, Købmand
Bjørnkjær, Chr., Grdm.
Christensen, N. C., Træhandler
Gaardhøje, J., Afholdsvært
Højgaard, Peder, Grdm.
Kristensen, Kr. S., Bogh.
Møller, Morten
Vinderup og Omegns Folkebogs.
Skibbild, O., Rydhaage
Larsen, August, Murer

Sevel

Tinggaard, Henrik, Grdr.
Christensen, Chr., Maler

Sinding

Clausager, J., Grdm.
Poulsen, P. C., Smed

Sir

Rasmussen, N. P., Mejeribest.
Rasmussen, Ove, Mejeribest.

Skarrild

Kragtig, P., Karstoft

Skjern

Ganer, P., Købmand
Gade-Hansen, Chr., Købmand
Korsgaard, P. J., Husejer
Lunde, Mads, Grdm.
Madsen, Kold, Blikkenslager
Mortensen, N. Chr., Grdm.
Pedersen, P. J., Inspektør
Pedersen, J., Møllejer
Strandbygaard, J., Bogtrykker
Mortensen, Chr., Grdr.
Jakobsen, Poul Chr.
Nyholm, Branddirektør
Pedersen, A., Margarinefabrikken
Kirk, L. J., Postmester
Andersen, Provst
Jensen Kjærgaard, Jens
Jakobsen, J., Boghandler
Jansen, Anders, Grdr.
Sørensen, Søren Peder
Knudsen, L., Trikotagehandler
Petersen, L., Lærer, Marup

Snebjerg

Andersen, Chr. M., Grdm.
Bækgaard, J. C., Købmand
Jensen, J. M., Grdm.
Jensen, P. C., Amtsraadsmedlem
Madsen, Johannes, Grdm.
Fonnesbeck, P., Grdm.
Sulkjær, Lærer, Voldsgaard Skole
Nørgaard, Marinus, Købmand

Staby

Ibsen, Marie, Lærerinde

Jeppesen, fhv. Højskoleforst.
Sørensen, Chr., Sognefoged
Nielsen, Chr., Grdm.
Kjær, Forstander

Stadil

Stadil Sognebibliotek
Pedersen, Anders, Grdm.

Stauning

Bjerregaard, Jens, Østerby
Bjerregaard, Ole, Andrup
Bojlesen, Knud, Grdr.
Christensen, Mads, Grdm.
Clausen Nielsen, P., Landpost
Holm, Laurids, Grdm.
Jensen, J. P., Lærer
Jensen, K., Mejeribestyrer
Jensen, K., Sønderbykjær
Krogsgaard, G., Grdm.
Madsen, Niels
Nielsen, Niels, Grdm.
Nielsen, Lars Chr., Grdm.
Nielsen, Niels P., Gaardbest.
Nygaard, Anders, Grdm.
Rahbek, Chr., Grdr.
Thomsen, Th. Chr.

Sunds

Poulsen, Ferdinand, Møller

Sædding

Bilberg, J., Grdr.
Clausager, Grdr.
Clausager, Peder, Grdr.
Gammelgaard, Markus, Grdr.
Kirkegaard, J. Barde, Grdr.
Pedersen, M. K., Lærer
Pedersen, Ole, Grdr.
Stengaard, A., Grdr.
Nygaard, Jens, Grdm.

Sdr. Bork

Vad, Chr., Grdm.

Sdr. Felding

Jensen, Jens, Grdr.

Sdr. Lem

Agerskov, Lærer, Dbmd.

Degnbol, Mads, Landstingsmand
Hindhede, Anton, Grdm.
Lambæk, Mads, Grdm.
Overgaard, Mejeribest.
Toft, Jens, Grdm.
Bendtsen, Svend, Grdm.
Hammelsvang, P., Træskomand
Mølgaard, Niels
Voigt, Løvstrupgaard
Hindhede, Jakob, Grdm.
Jørgensen, J., Nymølle
Koefoed, A., Stationsforst.

Sdr. Nissum

Jensen, Knud, Prop.
Kristensen, Hans, Sønderby
Dahl, Jens, Strandfoged
Pilgaard, Milter, Gaardbest.

Tim

Barbesgaard, O. C. O.
Brogaard, Søren, Grdm.
Jensen, Andr., Postb.
Lauridsen, Jens, Træhandler
Madsen, S. H., Tinggaard
Pedersen, Maren, Lærerinde
Poulsen, pens. Lærer
Svensgaard, P., Grdm.
Pilgaard, Chr., Bager

Timring

Andersen, A., Husmand
Vesterager, Chr., Købmand
Jørgensen, Jens P., Grdm.
Timring Sognebogsamling

Tjørring

Jensen, C. M., Lærer
Larsen, H. Jørgen, Landpost

Thorsted

Carøe, J., Pastor
Christensen, H. C., Husmand
Kærgaard, Lærer
Filsø, Jens J.
Ovesen, Lars P., Husmand
Andersen, A., Husmand
Jørgensen, Jørg., Grdm.
Kaae, Lærer
Nielsen, P., Landmand

Tvis

Jensen, N., Lærer

Uilborg

Aastrup, H. J., Købmand
 Agersnap, H., Læge
 Bonde, Jens, Sognefoged
 Bojsen, P., Lærer
 Christensen, Provst
 Dauberg, N., Grdm.
 Ebbensgaard, J., Grdm.
 Hansen., Laurids, Grdm.
 Høgsberg, Gravers
 Koldborg, Mads, Købmand
 Lystbæk, Poul, Grdm.
 Meldgaard, P., Grdm.
 Møller, Mejeribestyrelse
 Pedersen, Mads, Købmand
 Korsgaard, Chr. Sand, Grdm.
 Smedegaard, Peder, Grdm.
 Sønderkjær Folkebogsamling
 Tang-Valeur, Enkefru
 Thorstensen, Jens, Købm.
 Vestergaard, Kr. Larsen
 Villemoes, Niels
 Vodde, Laurids, Grdm.
 Jeppesen, Jeppe Nikolaj, Grdr.
 Bertelsen, Julius
 Høgsberg, Chr., Banefornd.
 Truelsen, Tømrer
 Havskov, Jens, Grdm.

Vandborg

Brøndgaard, Chr., Grdm.
 .Munkgaard, Rasmus, Grdm.

Vedersø

Skytte, N., Købmand
 Degn, Jens, Grdm.

Vejrum

Jensen, J., Grdm.
 Bjerg, Ferdinand

Velling

Christensen, Anders, Gartner
 Jensen, Uffe, Lærer
 Lauridsen, A., Skomager
 Lydersen, Karen, Tranmose
 Hansen, Ib, Grdr.

Vemb

Bertelsen, A., Fabrikant
 Bundgaard, Søren, Grdm.
 Christensen, H. C., Bødker
 Hjørtborg, Chr., Grdr.
 Høgsberg, M., Træhandler
 Jensen, K. K., Urmaker
 Mortensen, A. C., Købmand
 Nikolajsen, P., Ekviperingshdl.
 Stampe, Bertha Søe
 Boutrup, Træhandler

Vildbjerg

Hansen, H., Landpost
 Thomsen, Th., Tømrer
 Thusing, Lars, Grdr.
 Dieckmann, F. F., Rødding

Vinding

Jakobsen, J. C., Lærer
 Ramskov, L. J., Landpost
 Offersen, Niels
 Knude, J. P., Fabrikant

Vind

Kirkegaard, Karl, Grdr.

Vorgod

Abildtrup, Niels, Grdr.
 Bækgaard, Jens, Grdr.
 Kristoffersen, Mejeribest.
 Medom-Madsen, Fjeldstervang
 Dyrborg, Jens, Sognefoged
 Jensen, Niels, Grdm.
 Tygesen, Chr., Købmand
 Skak, S. A., Trøstrup
 Søndergaard, J., Grdr.
 Madsen-Vorgod, N., Lærer
 Andersen, Chr., Købmand
 Svenning Jensen, Grdm.
 Nielsen, Frits, Blikkenslager
 Knudsen, Jens, Dalgaard
 Larsen, Th. Chr., Barde
 Daugaard Niels
 Christiansen, Chr., Søndergaard
 Rindom, J., Lærer
 Sig, Laurids, Videbæk
 Jensen, Stejner
 Østergaard, Jens Chr., Grdm.

Ølby

Knudsen, Gaardejer
Nielsen, Magnus, Fattiggaardsbest.

Ørre

Romvig, Niels, Grdm.
Hansen, Hans, Grdm.

Herning

Deigaard, Sagfører
Eriksen, N. P., Træhandler
Gjeding, J., Materialhdl.
Hansen, H. P., Konservator
Sander-Hansen, Tømmerhdl.
Harsen, Harro, Læge
Jensen, K., Maler
Kampmann, Helge, Tømrer
Kampmann, M., Skomager
Kjær, Chr., Sparekasseskasserer
Krogh, A., Læge
Larsen, Chr. F., Redaktør
Nielsen, N., Politibetjent
Nielsen, M., Bogbinder
Overgaard, H., Grdm.
Poulsen, Chr., Købmand
Rasmussen, J., Isenkræmmer
Rasmussen, Albert, Direktør
Terkildsen, J. M., Redaktør
Terkelsen, E., Pastor
Truelsen, T., Fabrikant
Understrup, Konrad
Valeur, C. V. J., Sagfører
Overgaard, Niels
Herning Museum
Stengaard, Købmand
Mynster, Sagfører
Christensen, Kæmner
Elming, Apoteker
Poulsen, P., Bankdirektør
Christensen, S., Manufakturhdl.
Krogh, A., Bogbinder
Andersen, Chr., Tømmerhdl.
Wedel, Chr., Arbm.
Thorsen, Johanne, Enkefrue
Andersen, Jakob, Bilfører
Staunstrup, A., Kordegn
Helstrup, Statsbetjent
Herning Folkebogsamling
Larsen, K. J., Købmand
Kirkegaard, Laurids, Maler

Gisselbæk, M., Distriktsbest.
Kristensen, Anton, Gasværksarb.
Smidt, L. Chr., Provst
Yde, Chr., Bankdirektør
Zoffmann, A., Landinspektør
Amtrup, N., Vognmand
Sandager, Læge
Bendixen, R. A., Forretningsf.
Knudsen, P. J., Tømrer
Fjeldsøe, Arrestforvarer
Meldgaard, Jens, Arbm.
Christensen, Friskolelærer
Bjerg, Chr., Fiskehandler
Østergaard, J.
Plesner, Adjunkt

Holstebro

Agger, P. W., Overlærer
Aldal, J., Overlærer
Astrup, C. A., Købmand
Bierfreund, H., Borgmesterinde
Bro, N. A., Købmand
Dethlefsen, Læge, R. af Db.
Houmøller, J. A., Købmand
Haahr, J. P., Lærer
Falbe-Hansen, Overretssagfører
Holstebro Folkebogsamling
Jensen, N. J., Friskolelærer
Lindberg, A., Gartner
Meldgaard, N. J., Urmager
Mikkelsen, Fr., Sagfører
Dircks, L., Fru Sagfører
Nielsen, Th., Redaktør
Nyholm, Provst
Pedersen, P.
Schou, J., Købmand
Steffensen, Gartner
Thomsen, N. P., Bogtrykker
Wille, Joh. P., Boghandler
Vium, Anna, Frue
Kjeldsen, P. M., Skomagermester
Jensen, J. C., Overpostbud
Pedersen, Fr., Sparekassedirektør
Friis, Meta, Frøken
Jensen, Sigurd, Lærer
Bauditz, K. V., Amtsforvalter
Jeppesen, M., Dyr læge
Bjørndal, Aage, Overretssagfører
Helm, P. H., Læderhandler
de Linde, Bankdirektør

Mathiesen, Agnes, Lærerinde
 Krøger, Emilie, Lærerinde
 Danielsen, Leth, Lærer
 Laursen, Apoteker
 Lauridsen, O., Tømremester
 Bilsch, Johannes, Direktør
 Olsen, P., Overpolitibetjent
 Agger, Harald, Tandlæge
 Bendtsen, Niels, fhv. Møllejer
 Juul, Amtslæge
 Andersen, Skytte, Lærer
 Hallund, N. A., Politimester
 Haagensen, P. H., Redaktør
 Møballe, E., Bibliotekar
 Krustrup, Jens, Frimenighedspræst
 Færch, S., Fabrikant
 Frellesvig, E., Vejassistent
 Bang, Jens, Købmand
 Laursen, P., Mælkehandler
 Eriksen, Knud, Købmand
 Ottow, L. A., Skomagermester

Lemvig

Esmann, H. B., Sagfører
 Jensen, Stationsforstander
 Bjerre, J., Bankdirektør
 Christensen, Schiøtz, Cancell.
 Lilholt, H., Redaktør
 Nielsen, M. P. Toft, Købmand
 Nørby, K., Læge
 Poulsen, Borgmester
 Sørensen, M., Bankdirektør
 Sørensen, A. S., Tandlæge
 Aasted, Emil, Konsul
 Larsen, Thøger, Redaktør
 Bolker, J. P., Lærer
 Nislev, C. O., Grdr.
 Asmussen, S., Viktualiehdl.
 Møller, Herman, Boghandler
 Warmdahl, J., Bankdirektør
 Pedersen, P. M., Bankbogholder
 Lillelund, H., Trafikelev
 Broe, N. N., Landpost
 Gregersen, M., Købmand
 Olsen, P., Sparekassebogholder
 Villemoes, Magnus
 Fomsgaard, A.,
 Petersen, Emil, Lærer
 Müller, I. W., Dyrlæge
 Godballe, Jens, Købmand

Drevsen-Christensen, Præst
 Balle, J., Brugsforeningsuddeler
 Imer, Jens, Mejeribestyrer
 Winther, Poul A., Postmester
 Pedersen, Marie, Fru
 Stigaard, Dyrlæge
 Bunk, A. M., Kommunelærer
 Hestberg, Andr., Agent
 Kirkegaard, C., Grosserer
 Laustesen, L., Postbud
 Christensen-Houster, N. C., Slagter
 Ekersen, H. V., Rebslager
 Hansen, E., Bankbogholder
 Lemvig Folkebibliotek
 Andersen, J. P., Pastor
 Stårup, Jørgen, Overlæge
 Frederiksen, Dommer
 Neergaard, Politimester
 Lautrup, Pastor
 Ambye, Jens, Murermester

Ringkjøbing

Christensen, Chr., Købmand
 Cramer, Sparekassedirektør
 Dyekjær, Fiskeeksportør
 Fensbøl, Lærer
 Fogh-Nielsen, Læge
 Holm, Boghandler
 Jensen, J. A., Købmand
 Jensen, P., Træhandler
 Jensen, J. C., Melhandler
 Klokke, Math., Museumsforst.
 Lange, V., Købmand
 Laursen, Konsul
 Nielsen, Carl, Kæmner
 Nielsen, Henry, Billedhugger
 Nielsen, J., Kasserer
 Nielsen, fhv. Pedel
 Nordbek, Lærer
 Næss-Smith, Læge
 Olsen, G., Togfører
 Olsen, L., Maler
 Rasmussen, L., Bogtrykker
 Rich, H., fhv. Kæmner
 Sørensen, S. C., Dyrlæge
 Sørensen, Driftsbestyrer
 Thomsen, Tandlæge
 Søndergaard, Ejendomscomm.

Noe, H., Malermester
 Nielsen, Vilh., Borgmester
 Bruhn, Karen, Enkefru
 Holm, Jens, Boghandler
 Noes, Ejnar, Købmand
 Sandvad, Pastor
 Claussen Bagge
 Fedelius, Pastor
 Sivertsen, J., Murermester
 Tang, G., Snedker
 Iversen, Dommerfuldm.
 Stengaard, Knud, Vejass.
 Eriksen, H., fhv. Boghdl.
 Jensen, J. A., Amtsvejinspektør
 Christiansen, J. C., Dommerfuldm.
 Nielsen, N. J., pens. Lærer
 Jensen, Karen Thouborg
 Risdal, K.
 Schnekløth, H., cand. jur.
 Christiansen, Peder
 Ringkjøbing Byraad

Struer

Buchholtz, H., Trafikass.
 Jakobsen, Dyrklæge
 Jørgensen, H. J., Overpakm.
 Olsen, V., Lærer
 Larsen, V. A. C., Læge
 Krogstrup, Mejeribest.
 Fremming, S., Frk.
 Kvisgaard, P. Jensen, Grdr.
 Møller, Mikael, Købmand
 Eriksen, J. F., Stationsforst.
 Sigh, J. P., Lærer
 Gunden, Lokomotivfører
 Bøggild, Pastor
 Petersen, L., Købmand
 Jensen, N. P., Pakmester

Medlemmer

udenfor Ringkjøbing Amt

Jørgensen, Johs., Professor, Kbhv.
 Centralbiblioteket for Viborg Amt
 Frølund-Andersen, A., Kbhv.
 Ahrbjerg, Marie, Frue, Kbhv.
 Andersen, A., Assistent, Skagen
 Andersen, Pastor, Slagelse
 Bendtsen, C., Rodemester, Kbhv.

Bech, H., Skoleforst., Charlottenl.
 Bønnerup, S., Lærer, Faarup
 Christensen, V., Pastor, Græsted
 Hansen, G. Falbe, Randers
 Holm, Pastor, Fruering, Skanderb.
 Jensen, Chr., Gormsgd. 77, Aarhus
 Jensen, Joh., Enkefru, Kbhv.
 Madsen, A., Lærer, Karup
 Mouridsen, P., Landinsp., Kbhv.
 Plesner, W., Arkitekt, Kbhv.
 Landsarkivet, Viborg
 Landsarkivet, Odense
 Rossen, Pastor, Agerskov
 Roesgaard, A., Rodemester, Kbhv.
 Søgaard, Chr., Holsted
 Jensen, S., Pastor, Bjerringbro
 Ulsøe, Marinus, Skræderm., Kbhv.
 Vestergaard, Konsulent, Jelling
 Wollesen, C., Dyrklæge, Rude
 Fenger, Forst., Korinth
 Kamp, Sagfører, Kbhv.
 Wolff, Bankdir., Nykøbing F.
 Finsen, Birkedommer, Kbhv.
 Petersen, Pastor, Gredstedbro
 Refsgaard, Chr., Grdm., Kolding
 Djørup, Distriktslæge, Kbhv.
 Statens Lærerhøjskoles Bogsam-
 ling, København
 Rützou, Pastor, Randers
 Frølund Høst & Søn, Kbhv.
 Jensen, Frk., Postkontoret, Stege
 Rahbeck, Lærer, Lillerød
 Nielsen, Chr., Redaktør, Kolding
 Haahr Madsen, Lærer, Kværndrup
 Jensen, P. Fløe, Lærer, Hobro
 Hansen, P., Pastor, Øsløs
 Landsarkivet for Sjælland, Kbhv.
 Sand-Lauridsen, Lærer, Silkeborg
 Strandbygaard, fhv. Proprietær,
 Stubbekøbing
 Dalgaard, Chr., Guldsm., Esbjerg
 Lillelund, C., Ingeniør, Vedbæk
 Lauridsen, L., Lærer, Vejle
 Jensen, Pastor, Otterup
 Andersen, J., Kbmd., Nykøbing F.
 Jeppesen, M., Enkefru, Brande
 Dyekjær, Postkontrollør, Tønder
 Schlanbusch, Toldforvalter, Søn-
 derborg
 Lund, K., pens. Lærer, Kbhv.

Eriksen, P. C., Pastor, Løsning
Gøtsche, Biskop, Viborg
Bjerre, A., Købmd., Bedsted
Birkelund, A., Lærer, Sønderborg
Moltesen, Dr. phil., Charlottenl.
Lindhardt, Stationsf., Skalborg
Bjerre, Bertel, Grdr., Vraa
Poulsen, Lærer, Bjerringbro
Haarløv, Stiftsamtm., Haderslev
Truelsen, Læge, Balling
Veibæk, Lærer, Thureby
Klitgaard, Chr., Købmd., Billund
Hestbech, Direktør, Aalborg
Berg, Postass., Bjerringbro
Balthazar Christensen, Haderslev
Boutrup, Banefordm., Sig
Andersen, Frue, Nykøbing M.
Nielsen, Chr., Aalborg
Schmidt, Bankassistent, Kbhv.
Rørholm, Landinspektør, Aarhus
Lauridsen, pens. Postbud, Varde
Sørensen, Lærer, Viborg
Thisted Folkebibliotek

Biblioteket for Vejle By og Amt
Bangsgaard, Købmd., Thisted
Christensen, Joh., Lærer, Odense
Meldgaard, Pastor, Odder
Fischer, Assistent, Støvring
Vesten, Pastor, Sulsted
Sidelmann, Førstelærer, Vestervig
Terkelsen, Viggo, Fuldm., Aarhus
Fredsted, Pastor, Brønderslev
Strandbygaard, Øjenlæge, Sønderh.
Aggersborg, Skomager, Aarhus
Buhl, Sagfører, Hellerup
Clausager Andersen, Red., Kbhv.
Westergaard, Lærer, Køge
Hesselaa, Student, Herløv
Puggaard, Jernbaneass., Skive
Bechgaard, Købmd., Holte
Roesgaard, Pastor, Fur
Toft, Amtmand, Næstved
Dalgaard, Urmager, Hundested
Busch, fhv. Læge, Vanløse
Thomsen, G., Frue, Laven
Wolf Frederiksen, Tandl., Kertem.
